

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

III РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 64

София, сбота, 12 април

1930 г.

70. заседание

Петък, 11 април 1930 година.

(Открито отъ подпредседателя В. Димчевъ въ 15 ч. 23 м.)

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ народни представители: Агушевъ Еминъ, Баевъ Христо, Бешковъ д-ръ Иванъ, Бомбовъ Иванъ, Божковъ Борисъ Наковъ, Величковъ Герасимъ Ангеловъ, Вълчовъ Вълчо Даскаловъ, Димитровъ Добри, Драгневъ Георги, Желъзовъ д-ръ Димо, Ивановъ Савчо, Казанаклиевъ Георги, Колевъ Боню, Колевъ Еню, Колевъ Иванъ, Кръстевъ Гето, Кулишевъ Георги, Кънчевъ Кънчо, Кънчевъ Теодоси, Маноловъ Калоянъ, Миновъ Петъръ, Молдовъ Янаки, Паневъ Малинъ, Петевъ Вичо, Петровъ Аврамъ Стояновъ, Пъчевъ Георги, Симеоновъ Георги, Стамболиевъ Никола, Стояновъ Христо, Тончевъ Желю, п Цвѣтковъ Кръстю, Цвѣтковъ Цвѣтко и Яневъ Димитъръ)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. Георги Драгневъ — 4 дни;

На г. д-ръ Никола Чирпанлиевъ — 3 дни;

На г. Боню Колевъ — 1 день;

На г. Кръстю Марковъ — 1 день;

На г. Желю Тончевъ — 2 дена;

На г. Ради Василевъ — 2 дена;

На г. Христо Баевъ — 4 дни;

На г. Мито Аврамчовъ — 5 дни, и

На г. д-ръ Димо Желъзовъ — 4 дни.

Следва да се разреши отпускъ отъ Събранието на следнитъ народни представители, понеже сж се ползували съ повече отъ 20 дни отпускъ:

На г. Иванъ Христовъ — 4 дни;

На г. Добри Даневъ Манасиевъ — 2 дена;

На г. Иванъ Бомбовъ — 3 дни;

На г. Еминъ Агушевъ — 3 дни и

На г. Славчо Ивановъ — 2 дена.

Които сж съгласни да имъ се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Постъпило е питане отъ народния представител г. Стоянъ Омарчевски къмъ г. министра на вътрешнитъ работи и народното здраве — относно това, дето полицейски органи въ селата на Видинската околия съставлявали много актове за боклуци и торове въ двороветъ на жителитъ имъ, като нарушителитъ на закона за народното здраве.

Това питане ще бжде препратено на г. министра на вътрешнитъ работи и народното здраве, за да отговори.

Съобщавамъ на Събранието, че е постъпилъ отъ Министерството на вътрешнитъ работи и народното здраве законопроектъ за измѣнение на чл. 1 отъ закона за постройката на главенъ колекторъ на Софийската желъзнопътна гара и други части на канализационната мрежа въ столицата. (Вж. прил.*Т. I, № 87)

Този законопроектъ ще бжде раздаденъ на г. г. народнитъ представители и поставенъ на дневенъ редъ.

Понеже г. министърътъ ча финанситъ още не е дошелъ, точки първа, втора и трета отъ дневния редъ ще изоставимъ засега и ще преминемъ къмъ разглеждане на точка четвърта отъ дневния редъ — **второ четене на законо-**

проекта за купуване отъ държавата зданието на Мария Г. Бѣлчева и пр. въ гр. Пловдивъ за нуждитъ на Учителския институтъ въ сжщия градъ.

Моля г. докладчика да го докладва.

Докладчикъ Г. Нешковъ (д. сг): (Чете)

„ЗАКОНЪ“)

за купуване отъ държавата зданието съ дворно мѣсто, собственостъ на Мария Г. Бѣлчева, по мжжъ Вайранкъ, Ивана Г. Бѣлчева, по мжжъ Манчева и Екатерина Г. Бѣлчева, находяще се въ гр. Пловдивъ, на улици: „Хр. Г. Дановъ“ и „Гимназиална“, за нуждитъ на Учителския институтъ въ гр. Пловдивъ“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ заглавието на законопроекта, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Г. Нешковъ (д. сг): Г. г. народни представители! Чл. 1 отъ настоящия законопроектъ е измѣненъ отъ комисията предъ видъ на това, че по първия проектъ оценката е била по-висока, назначена е била втора комисия, която е влѣзла въ преговори съ собственицитъ-продавачи и е поставила по-ниска цена. Това е наложило измѣнението редакцията на чл. 1, който получава следната редакция: (Чете)

„Чл. 1. Разрешава се на Министерството на народното просвѣщение да купи за смѣтка на държавното съкровище, за нуждитъ на Учителския институтъ въ гр. Пловдивъ, зданието на Мария Г. Бѣлчева, по мжжъ Вайранкъ, Ивана Г. Бѣлчева, по мжжъ Манчева и Екатерина Г. Бѣлчева, находяще се въ гр. Пловдивъ, на улици: „Хр. Г. Дановъ“ и „Гимназиална“, заедно съ дворното мѣсто, което възлиза всичко на 589 кв. метра, отъ които 154 кв. метра застроени, за сумата 870.250 л., съгласно протокола отъ 3 април 1930 г. на комисията, която е правила оценката“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 1, както се докладва, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Г. Нешковъ (д. сг): (Чете)

„Чл. 2. Продавачитъ се задължаватъ да оформятъ покупко-продажбата по нотариаленъ редъ, щомъ имъ се поиска това отъ Министерството на народното просвѣщение“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 2, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Г. Нешковъ (д. сг): Въ чл. 3 цифрата 1.020.000 л., колкото е въ първоначалния проектъ, става 870.250 л. (Чете)

*) За текста на законопроекта, приетъ на първо четене, вж. прил. Т. I, № 68.

„Чл. 3. Стойността на зданието 870.250 л. ще се изплати от Министерството на народното просвещение при оформяване на покупко-продажбата по нотариален ред“.

Председателстващ В. Димчевъ: Които приемат чл. 3, както се докладва, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Г. Нешковъ (д. сг): (Чете)

„Чл. 4. Приемането на зданието ще стане от специална комисия, назначена от Министерството на земледелието и държавните имоти, въ в състава на която ще влезе и представител на Министерството на народното просвещение“.

Председателстващ В. Димчевъ: Които приемат чл. 4, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Г. Нешковъ (д. сг): Комисията измени чл. 5 изцяло и членът доби следната редакция: (Чете)

„Чл. 5. Общинското право по прехвърляне имота върху държавата е въ тежест на продавачитъ, а другитъ такси, бери и гербовъ налогъ, оставатъ въ тежест на Министерството на народното просвещение“.

Председателстващ В. Димчевъ: Има думата народният представител г. Стоименъ Савовъ.

С. Савовъ (д. сг): Това намаление, което е станало от 1.020.000 л. на 870.250 л., то е откраднато от държавния приход. Да се престане да се купуват така здания, без да се събират такситъ, защото ще се научат и други да вършатъ тази работа. Азъ се противопоставямъ. Който си продава имота, трѣбва да си плати всички данъци. Тъ сж на 800 хиляди лева по 7% — 56.000 л. Отъ тѣзи 56.000 л. 4% сж за държавата, а останалитъ 3% сж за общината и окръга. Тѣзи работи не трѣбва да ставатъ.

Ето защо правя предложение: продавачтъ да си плати на общо основание всички данъци и такси.

А. Пиронковъ (д. сг): Въ закона е казано, както се споразумѣятъ продавачтъ и купувачтъ.

Председателстващ В. Димчевъ: Има думата г. министъртъ на народната просвѣта.

Министъръ Н. Найденовъ: Въ законопроекта, приетъ на първо четене, оценката на имота бѣше съ 150.000 по-вече, отколкото е сега. Обаче парламентарната комисия по Министерството на народната просвѣта счете за необходимо още веднѣж да се оцени тоя имотъ. По искане на г. г. народнитъ представители отъ парламентарната комисия се назначи втора оценителна комисия. Втората оценка е съ 150.000 по-малко отъ първата. Собственицитъ на имота не се съгласиха съ това грамадно намаление на цената въ сравнение съ оценката, направена отъ първата комисия. Обаче следъ преговори се постигна споразумение имотътъ да се заплати по втората оценка, направена отъ комисията, т. е. съ 150.000 л. по-ниско. Собственицитъ искаха да не плащатъ разноситъ по продажбата, но се постигна споразумение да платятъ, както при обикновената продажба, това, което дължатъ на общината като такси, а държавнитъ такси да останатъ за смѣтка на държавата — да не ги плащатъ. По този начинъ цената на имота се намали съ близо 120.000 л.

Това е една сдѣлка изгодна за държавата.

Р. Василевъ (д. сг): Значи, собственицитъ ще платятъ общинскитъ такси.

Министъръ Н. Найденовъ: Да. Общинскитъ такси ще бждатъ платени отъ собственицитъ. Само държавнитъ нѣма да плащатъ.

Председателстващ В. Димчевъ: Г. Савовъ! Настоявате ли на предложението си?

С. Савовъ (д. сг): Оттеглямъ го.

Председателстващ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 5, както се докладва, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за разрешаване временни кредити за посрѣщане нуждитъ на държавата и на фондоветъ презъ месецитъ априлъ и май отъ финансовата 1930/1931 г.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ И. Михайловъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцяло, заедно съ мотивитъ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 86)

Председателстващ В. Димчевъ: Има думата народният представител г. Георги Марковъ.

Г. Марковъ (з. в): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ нѣма да откривамъ голѣми дебати, както при бюджета, защото по него дебатираме сега, но азъ не искамъ да изпусна случая да кажа мнението си по вношеніе законопроекта за искане кредитъ отъ 500.000.000 л.

За да се дойде до едно такова искане на кредитъ за държавнитъ нужди въ единъ размѣръ, какъвто е посоченъ въ законопроекта — 500.000.000 л. — предполага се, че управлението на държавата не е имало нужното време, било поради това, че е било заето съ много държавни работи, било поради друго, за да прокара редовния бюджетъ. Значи, то се е видѣло принудено, натъкнало се е на повелителната необходимостъ да поиска този кредитъ. Съществуватъ ли такива условия за управлението на Демократическия сговоръ, за да се извинява, че не е имало време, не е имало възможностъ да прокара навреме бюджета? Азъ смѣтамъ, че такива условия нѣма налице, защото Демократическиятъ сговоръ управлява вече 7 години наредъ държавата. Правителството на Демократическия сговоръ не е дошло отъ вчера въ управлението, не е отъ единъ-два месеца, за да има основание да каже, че понеже имало да се справя съ много държавни работи, не е могло да изпълни задължението си, да внесе бюджета навреме и затова ни сезира съ законопроекта за отпускане на кредити въ размѣръ на две дванадесетинки отъ бюджета. Следователно, по нашата преценка, отсъствуватъ условия, каквито се предполага, че могатъ да оправдаятъ искането на такъвъ единъ кредитъ. И понеже отсъствуватъ такива условия, сега трѣбва да видимъ кои сж сѣщаснитъ причини, за да се иска тоя кредитъ. Ние смѣтаме, че тогазъ, когато правителството трѣбваше да сезира Народното събрание съ бюджетопроекта, то изгуби извънредно много време, за да ликвидира съ спороветъ въ управляващата партия, за да може да подготви приемането на държавния бюджетъ.

С. Савовъ (д. сг): И съ празнитъ интерелации, които вие му отправяхте.

Г. Марковъ (з. в): То изгуби толкова много време вървамъ, не отъ желание да се изгуби туй време, но защото нѣмаше другъ начинъ за ликвидирание на спороветъ, освенъ тѣ да се пренесатъ въ централното бюро. Г. г. народни представители! Вие, които управлявате, не можете да отречете, че, като обществена сила, сте станали негодни да ръководите сѣдинитъ на държавата. Нѣма нужда ние да ви сочимъ доказателства за това.

М. Мотевъ (д. сг): На Васъ липсва нѣщо, като говорите това.

Г. Марковъ (з. в): Фактътъ, че вие, следъ като 7 години наредъ управлявате, нѣмате възможностъ да изпълните конституцията, да внесете бюджетопроектитъ навреме, да сезирате Народното събрание съ тѣхъ и ние да ги тласуваме или не, показва, че въ управлението на държавата има една несигурностъ, че това управление до висша степенъ се е изхабило, че то не може да отговори на голѣмитъ нужди, които днесъ държавата има.

Но само това ли е доказателството, че правителството на Демократическия сговоръ е изхабено за управлението и не може да отговори на нуждитъ на държавата? Азъ искамъ да ви спра вниманието и на други още въпроси, които азъ смѣтамъ, че показватъ, че правителството е изхабено. Омиротворението на страната, къмъ което всички трѣбва да се стремимъ, ако не го достигнемъ, не само нѣма да можемъ да излѣкуваме раната на стопанската криза, ...

С. Савовъ (д. сг): Остави тази криза.

Г. Марковъ (з. в): ... не само не можемъ да имаме културно развитие, но ние ще се изолираме отъ цѣлия свѣтъ, ще останемъ една изолирана държава. Следователно, основното нѣщо, което вие и което всѣко правителство, което управлява държавата, трѣбваше да даде, това е вътрешниятъ миръ. Въ продължение на 7 години този вътрешенъ миръ напълно не е даденъ

Т. Христовъ (д. сг): Какво общо има това съ бюджета? Защо ни забавлявашъ съ такива общи приказки?

Председателстващъ В. Димчевъ: Моля, г. Марковъ, недейте говори по общата политика, а говорете по законопроекта.

Г. Марковъ (з. в): Нали по бюджета говоря.

С. Омарчевски (з. в): Това е бюджетъ — 500 милиона искате.

Г. Марковъ (з. в): Азъ ще свърша много скоро, г-да, стига да имате търпение. Азъ не мога да не се спра на тѣзи въпроси, защото отъ една страна тѣ засѣгатъ самата държава, а отъ друга страна най-много насъ засѣгатъ. Всѣкога ще ви приказваме за тѣзи въпроси, докато най-сетне тѣ бѣдатъ разрешени. Нека да приказваме за тѣхъ, за да се вземе поне единъ пътъ актъ отъ това, което приказваме. Нѣмаме пълно омиротворение — това е фактъ — а трѣбва да го дадете.

Министъръ В. Молловъ: Щомъ така приказвате, нѣма да го имате.

Г. Марковъ (з. в): Че нѣмаме пълно омиротворение, това е ясно отъ фактитъ, които ще изнесе предъ васъ. Въ последно време зачестиха протеститъ въ пресата, че много събрания се забраняватъ отъ правителството. Какъвъ признакъ е това?

Г. Нешковъ (д. сг): По бюджета на Министерството на вътрешнитъ работи приказвайте това.

Г. Марковъ (з. в): Когато отпущаме кредитъ, трѣбва да си кажемъ думата.

А. Пиронковъ (д. сг): Дрънъ-дрънъ ярина!

Г. Марковъ (з. в): Азъ не разбирамъ какво друго мога да говоря, освенъ по политиката на правителството.

А. Пиронковъ (д. сг): Нали по това говори г. Радоловъ цѣли два дена? Какво ще повтаряте тѣзи работи?

Т. Христовъ (д. сг): Това не сѣ общи дебати.

Г. Марковъ (з. в): Азъ вземахъ думата, за да ви наумя, за да ви предизвикамъ да обърнете внимание на този въпросъ — омиротворението — защото той е единъ отъ сжщественихъ въпроси. Азъ вчера бѣхъ упрѣкнатъ въ бюджетарната комисия, защо съмъ повдигналъ въпроса за амнистията и защо сме държали да има непременно една пълна безусловна амнистия. За да дойдемъ до едно пълно омиротворение, трѣбва преди всичко да се създадатъ условия, при които всички граждани въ нашата страна да бѣдатъ равни. Когато ще гласуваме сега този кредитъ, който е за всички нужди на държавата, ние искаме да знаемъ държавнитъ органи какъде водятъ страната? За да може държавата да се предаде на строителство, ще трѣбва да се разбере, че трѣбва да излѣзе отъ това положение, въ което се иска да я държатъ. Сжществуването на неотговорни организации, които въ последно време, четемъ, се били федерирани, за да защищаватъ държавата, е едно доказателство, че въ България нѣма управление, което да се интересува за вътрешния редъ.

Т. Христовъ (д. сг): Васъ ви плаши много тая работа.

Г. Марковъ (з. в): Нѣма управление, което да всади съзнание у гражданитъ, че държавата е спокойна и затова се създаватъ тия организации, които по други пѣтища и съ други способности да възстановятъ мира въ страната.

Т. Христовъ (д. сг): Тѣ сѣ културно-просвѣтни организации.

Г. Марковъ (з. в): Апелирамъ да се обърне по-голъмо внимание на вътрешния миръ и да се отстранятъ всички онѣзи причини, които докарватъ до разединение на народа, които ни изправятъ предъ сжби.

Апелирайки да се занимае Народното събрание съ въпроса за омиротворението, ние имаме една мисль: всички граждани въ България да бѣдатъ равни предъ законитъ; да настѣпи една ера, въ която цѣлиятъ народъ напълно да се предаде на строителство и да може да подиримъ действително върнитъ пѣтища, за да излѣземъ отъ положението, въ което се намираме. Не направимъ ли това, не

обърнете ли внимание на тия апели, които правимъ и които направиха много други опозиционни оратори, ще докажете за излишенъ пѣтъ, че вие, управлявайки държавата, не само не правите каквото трѣбва за тая държава, но я и рушите. Трѣбва всички, управлявайки държавата, да се стремимъ да отстранимъ всички прѣчки, които отдалечаватъ омиротворението на страната, за да можемъ най-после да се отдадемъ на стопанска дейность и да осжществимъ ония голѣми планове, които хората отъ болшинството чертаятъ, но които планове въ продължение на 7 години нѣмаха възможность и време да ги приложатъ. Този е нашиятъ апелъ по случай гласуването на този 500-милионенъ кредитъ. И понеже за насъ нѣма доказателства, че вие работите въ това направление, а напротивъ, има доказателства за обратното, ние не можемъ да гласуваме за този кредитъ. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитъ)

Р. Василевъ (д. сг): Касае се да се дадатъ пенситъ и заплатитъ на чиновницитъ за Великденъ.

Г. Марковъ (з. в): Не се касае само за тѣхъ, а се касае и за оная полиция, която разтуря събранията.

Председателстващъ В. Димчевъ: Които приематъ на първо четене законопроекта за разрешаване временни кредити за посрѣщане нуждитъ на държавата и на фондоветъ презъ месецитъ априлъ и май отъ финансовата 1930/1931 година, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Министъръ В. Молловъ: Моля да се приеме законопроектъ по спешность и на второ четене.

Председателстващъ В. Димчевъ: Които сѣ съгласни съ предложението на г. министра на финанситъ, да се приеме законопроектъ по спешность и на второ четене, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема. Моля г. секретаря да прочете законопроекта на второ четене.

Секретаръ И. Михайловъ (д. сг): (Чете)

„ЗАКОНЪ“)

за разрешаване временни кредити за посрѣщане нуждитъ на държавата и на фондоветъ презъ месецитъ априлъ и май отъ финансовата 1930/1931 година“.

Председателстващъ В. Димчевъ: Които приематъ заглавието на законопроекта, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Секретаръ И. Михайловъ (д. сг): (Чете чл. 1 — вж. прил. Т. I, № 86)

Председателстващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 1, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Секретаръ И. Михайловъ (д. сг): (Чете чл. 2 — вж. прил. Т. I, № 86)

Председателстващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 2, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Секретаръ И. Михайловъ (д. сг): (Чете чл. 3 — вж. прил. Т. I, № 86)

Председателстващъ В. Димчевъ: Които приематъ чл. 3, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ вѣбра точка отъ дневния редъ: първо четене на законопроекта за бюджета на държавата за 1930/1931 финансова година — продължение разискванията.

Има думата народниятъ представителъ г. Илия Георговъ.

И. Георговъ (р): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Общитъ дебати по бюджетопроекта на държавата за 1930/1931 финансова година съвпадатъ съ една много силна стопанска и кредитна криза, каквата досега въ България не е имало. Въ интереса на народното стопанство, на съвкупността на всички стопанства въ страната, се налага, щото разходната частъ на държавния

*) За текста на законопроекта, приетъ на първо четене, вж. прил. Т. I, № 86.

бюджетът и данъчното бреме, което се предвижда въ него, да съответствуват на намалението на доходите на всички голъми групи стопанства, на намаленото възнаграждение на наемния труд. За да се отговори на тѣзи искания, ние ще трѣбва да разгледаме стопанската и кредитна криза въ страната, да видимъ причинитѣ на тая двойна криза и да потърсимъ срѣдствата за облекчението и дори за отстранението на тази криза, а следъ това ще трѣбва да спремъ нашето внимание върху това, дали внесениятъ бюджетопроектъ взема въ съображение днешното стопанско положение.

Азъ ще се спра най-напредъ върху кризата въ стопанствата въ областта на земледѣлието; ще разгледамъ причинитѣ за тая криза, ще спра вашето внимание и върху срѣдствата за облекчението или за възможното отстранение на тази криза и следъ това ще кажа каква политика ще трѣбва да се следва отъ наша страна. За да си представимъ кризата въ земледѣлието, ще трѣбва да спра вашето внимание върху дохода отъ земледѣлието.

Доходътъ отъ земледѣлието най-напредъ се изразява въ количеството на добититѣ земледѣлски произведения и следъ това въ паричнитѣ доходи, които получава земледѣлецътъ на вътрешния и външния пазари. Когато говоримъ за количеството на добититѣ произведения, ще трѣбва най-напредъ да видимъ какво количество земледѣлски произведения, особено какво количество зърнени храни се е добило при последната реколта въ 1929 г. Както знаете, реколтата 1929 г. за зимницата не бѣ добра. Добивътъ отъ реколтата на пшеницата има намаление съ 430.000.000 кгр. Ръжътъ, който сравнително даде по-добъръ добивъ, има едно намаление отъ 19.000.000 кгр. Отъ реколтата на ечемика имаме единъ много по-малкъ добивъ въ сравнение съ засѣтата площъ съ ечемикъ.

На що се дължи това намаление на количеството на зърненитѣ храни? Дължи се главно на измръзването на зимницата. Но ще трѣбва да се попитаме: дали не можеше при едни други сортове, при сортове изпитани, които да могатъ да издържатъ по-голѣмъ студъ, да бѣде измръзването на зимницата въ по-малкъ размѣръ? Пшеницата може да издържи единъ студъ отъ 24° Целзий подъ нулата. Ръжътъ може да издържи още повече, а най-малко може да издържи ечемикътъ — той издържа студъ до 20° подъ нулата. Странно е, че при опитнитѣ станции и при опитнитѣ полета, които имаме споредъ закона, който е прокаранъ преди 5 или 6 години, не е имало достатъчно усърдие, достатъчно воля да се изпитатъ, за да се препорѣчатъ на земледѣлца ония сортове пшеница, които могатъ да издържатъ най-вече студа. Оказва се, че отъ прочутитѣ сортове пшеница № 16 и 14, които сѣ били препорѣчвани отъ Министерството на земледѣлието, била е употребена при засѣването въ 1928 г. и пшеницата № 16, макаръ че тя не може да издържи студъ, какъвто може да издържи даже нашиятъ старъ сортъ пшеница, а пшеницата № 14 е могла да издържи тоя студъ, който имаме въ 1928 г. Следователно, ако Министерството на земледѣлието бѣше препорѣчвало да се засѣва пшеницата № 14, нѣмаше да имаме това количество измръзвания, което имаме презъ 1929 г. Въ всички северни страни, въ Скандинавскитѣ страни, въ Финландия и Русия, а най-вече въ Германия, се засѣва такъвъ сортъ пшеница, който да издържи такъвъ студъ, какъвто не могатъ да изтраятъ старитѣ сортове пшеници. У насъ не се е обърнало достатъчно внимание на сорта № 14. Той трѣбваше да се препорѣчва на земледѣлцитѣ за засѣване предъ видъ възможността на единъ по-голѣмъ студъ. Значи, многочислитѣ реформи на днешния министъръ на земледѣлието не сѣ дали по отношение на едно подобро семе на пшеница ония резултати, които се очакваха.

Ако причината за измръзването на пшеницата презъ 1928 г. е била тая, че не е билъ засѣтъ подходящъ сортъ пшеница, който да може да изтрае на голѣмия студъ, значи, за да не става въ бъдеще това, трѣбва да се препорѣчватъ за засѣване изпитани въ нашитѣ опитни станции и полета подобрени семена, които да могатъ да издържатъ колкото е възможно по-голѣмъ студъ.

Една частъ отъ своитѣ земледѣлски произведения земледѣлецътъ употребява за прехрана на своето семейство и за храна на добитъка си, а другата частъ, отъ която зависи благосъстоянието на земледѣлца, който се занимава съ култивиране на зърнени храни, той я продава било на мѣстния пазаръ, било на външния пазаръ. Азъ говоря най-вече за ония селяни, които сѣ болшинство.

Ако искаме да има благосъстояние въ селата, ние трѣбва преди всичко да запазимъ вътрешния пазаръ за нашитѣ зърнени храни, който има грамадно значение за насъ. Ако не сме го запазили, на какви причини се дължи това? То се дължи, първо, на туй, че не сме поставили нуждитѣ

вносни мита, които за всѣки случай да запазятъ вътрешния пазаръ отъ вносъ на чужди зърнени храни. И Ромъния и Югославия иматъ по-голѣми вносни мита за земледѣлскитѣ продукти отъ нашитѣ. Ние изпуснахме нашия вътрешенъ пазаръ за нашитѣ зърнени храни, затова защото нашето правителство несъзнателно даде едни преимущества на вноса на югославянското жито предъ продаването за вътрешния пазаръ на зърненитѣ храни отъ мѣстно производство. Най-напредъ въ това време, когато у насъ нѣмаше достатъчно вагони, правителството не взе мѣрки да удовлетвори нуждитѣ на мелницитѣ, за да си докаратъ мѣстни зърнени храни за нуждитѣ на своето производство. Това използуваха югославянскитѣ житари. Тѣ туриха на разположение на нашитѣ мелничари вагони отъ югославянското министерство на желѣзницитѣ и съ тия вагони бѣха удовлетворени нуждитѣ на нашитѣ мелници.

А какво правѣше нашето Министерство на желѣзницитѣ? То имаше на разположение кредити отъ стабилизационния заемъ; то можеше да си набави вагони за такива нужди; най-после можеше да вземе и подъ наемъ вагони отъ други желѣзнопѣтни управления, както е ставало.

Друго преимущество, дадено пакъ на югославянския вносъ на пшеница въ България, е това, че тогава, когато нашата пшеница се превозва по нашитѣ желѣзници по тарифнитѣ такси на тия желѣзници, на югославянското жито биде направена отстъпката да се превозва съ 25% намаление. Нашето Министерство на желѣзницитѣ, особено нашето Министерство на търговията, промишлеността и труда, а още повече Министерството на земледѣлието трѣбваше да обърнатъ внимание, че югославянската пшеница не може да се счита за суровъ продуктъ на нашитѣ мелници. Ако за нуждитѣ на нашата индустрия се допуска суровитѣ материали да се превозватъ по нашитѣ желѣзници съ 25% намаление въ такситѣ, това се отнася за българскитѣ първични материали, а не за чуждото жито, що се праща до мелницитѣ. Когато се разискваше законътъ за покровителството на индустрията, изрично се каза, че се даватъ привилегии на мелничаритѣ само затова, защото тѣ ще употребяватъ за своето производство българска пшеница. Това условие се е забравило и се допушта сръбската пшеница да се превозва съ едно намаление отъ 25% въ такситѣ отъ м. май до 2 ноември 1929 г. Чакъ на 2 ноември, когато тукъ се докара едно грамадно количество югославянска пшеница, се разбра, че на югославянската пшеница не трѣбва да се дава право да се превозва по българскитѣ желѣзници съ 25% намаление.

Но и друго едно преимущество се даде на югославянската пшеница, за което пакъ по-късно се сѣтиха. Нашитѣ мелничари се ползуватъ съ намаленъ превозъ на брашна, произведени отъ българска пшеница, съ 25% за вътрешни нужди и съ 35% за износъ. Но и мелничаритѣ, които употребяваха пшеница отъ югославянски произходъ, сѣщо се ползуваха съ това намаление на превоза — съ 25% за вътрешни нужди и съ 35% за износъ. Тази привилегия, която несъзнателно се даде на югославянската пшеница, биде отменена чакъ въ края на м. февруарий. Но тогава вече сръбска пшеница се внесе въ България за около 400.000.000 л. Ако тѣзи 400 милиона лева бѣха останали въ България и ако тѣ бѣха употребени, за да се закупува мѣстна пшеница за нуждитѣ на нашитѣ мелничари, щѣха нашитѣ селяни да разполагатъ съ срѣдства за покупки въ градоветѣ, а отъ това щѣха да се възползуватъ и нашитѣ занаятчии, нашитѣ търговци и нашитѣ фабриканти.

Допуснатиятъ вносъ на югославянска пшеница е една отъ причинитѣ за стопанската криза въ България. 400 милиона лева, ако бѣха останали въ страната, това е една голѣма сума, която щѣше да раздвижи и производството, и нашата търговия.

Ако това бѣ една отъ причинитѣ за нашата криза, срѣдството да я премахнемъ е: да запазимъ вътрешния пазаръ за нашитѣ производители на зърнени храни. А за да запазимъ вътрешния пазаръ за нашитѣ производители на зърнени храни, ние трѣбва да създадемъ възможностъ на нашитѣ търговци-житари да иматъ нуждния кредитъ да закупуватъ зърнени храни отъ нашитѣ селяни. Днесъ нашитѣ търговци-житари не се ползуватъ съ достатъченъ кредитъ, понеже има оскъдица на кредитъ. Заради това, поради липса на кредитъ, тѣ не се явяватъ да закупуватъ въ достатъченъ размѣръ зърнени храни въ нашитѣ села.

Друго едно срѣдство, за да се запази вътрешниятъ пазаръ за нашитѣ зърнени храни, трѣбва да бѣде да се превозватъ тѣ до мелницитѣ съ една намалена такса. Най-после ще трѣбва да се тури едно вносно мито, както казахъ, което да обезпечи вътрешния пазаръ за производителитѣ на мѣстни зърнени храни.

Що се отнася до насърчаването износа на нашитѣ зърнени храни, ще трѣбва да констатираме, че нашето прави-

телство много късно се съти да премахне износните мита. Това тръбваше да се направи навреме, когато настъпва сезонът за износ.

Друго. Ние ще тръбва да вземем бележка от намаляването на цените на зърнените храни в големите страни-производители. Ние ще тръбва да обезпечим износа на нашите зърнени храни и то не само съ премахване износните мита, но ще тръбва, щемъ не щемъ, да гарантираме на производителя една по-голяма цена на зърнените храни в страната и вън от нея. Всички държави, и Съединените щати, и Франция, която внасяше по-напред зърнени храни, вземат мърки, за да може да се гарантира една по-добра цена за производителя при големата конкуренция на страните-производители, защото страните-производители и ония, които бърха потребители, произвеждат много повече, отколкото съ произвеждали по-рано; затова се явява една голяма конкуренция. Налага се да направим нашия производител по-конкурентноспособен на външния пазар.

Е. Начевъ (д. ст): Сиромашията иска евтинъ хлѣбъ, Илис!

И. Георговъ (р): Ще Ви кажа. — Когато зърнените храни имат по-голяма цена, тогава земледѣлецътъ получава доста много сръдства. Селяните, които съставляват у насъ грамадното болшинство, щомъ разполагатъ съ по-големи суми, явяватъ се на вътрешния пазаръ и купуватъ продуктътъ отъ нашите търговци, купуватъ продуктътъ на нашите занаятчии и фабриканти. Значи, това, което се повиши въ цената на зърнените храни, то ще бѣде ко-свенно въ полза на занаятчиите и на търговците. Но при типовъ хлѣбъ за общо употрѣбление, отъ брашно смѣсъ, ще ядемъ евтинъ хлѣбъ. Може би ще се наложи държавата да закупува зърнени храни, да ги остави, подъ надзоръ, на известна малка печалба, на житарите. За тая целъ нашата държава ще тръбва да отпусне за оборотенъ капиталъ известна сума, за да може тия зърнени храни да се продаватъ на по-добра цена на вътрешния пазаръ, а когато условията съ по-добри, и да се изнасятъ навън. Това, обаче, тръбва да стане при други условия. Нѣма нужда да повтаряме грѣшките на миналото. Това можемъ да повъримъ на единъ комитетъ отъ двама-трима почтени, способни хора, които ще даватъ отчетъ предъ правителството и предъ Народното събрание.

С. Савозъ (д. ст): Само това не тръбза да става.

И. Георговъ (р): Ние ще тръбза да го направимъ, иначе не ще можемъ да гарантираме едно достатъчно възнаграждение на труда на нашия селянинъ.

За да стане нашето земледѣлие конкурентноспособно, то ще тръбза да се ползува отъ заеми съ по-малка лихва, отколкото тая, която сега плаща. Днешните лихви земледѣлието не може да понесе. Тръбза да се знае, че въ една бедна България, всички спестявания на народа, добити отъ износъ, отъ икономии въ бюджета, тръбза да бѣдатъ употребени за доставяне капитали на нашето национално производство, особено за нашето земледѣлско производство. Всѣка сума, която отива за внасяне на луксозни артикули, всѣка сума, която отива за излишни командировки, всѣка сума, която отива за идването на различни трупни актори и пѣвци, е загуба отъ нашите спестявания.

Това, което е ставало досега, тѣзи разпилявания съ, които докараха паричната криза. Тръбза да се правятъ най-големи спестявания, иначе кризата ще продължава и вълненіето въ страната на стопанскитъ съсловия ще взема все по-големи и по-големи размѣри. Ако ние не вземемъ мърки, за да отстранимъ стопанската и кредитната криза, тогава ние на знаемъ какво правимъ. Ние даваме възможност на крайните елементи да агитиратъ всрѣдъ масите противъ държавата. Тѣзи агитации противъ държавния строй тръбза да спратъ. Преследването не е целесъобразно. Целесъобразно ще бѣде, ако има едно систематическо спестяване у на насъ.

Нашиятъ бюджетъ не е нагоденъ, за да смекчи, да отстрани паричната криза. Той не е нагоденъ затова, защото предвижда такива постѣпления, каквито е имало въ нормално време. Понеже такива постѣпления нѣма да има, той ще се яви дефицитенъ, а дефицитътъ въ бюджета ще доведе българското правителство да не може да плаща на своите държавни служители, ще доведе държавата да не може да плаща навреме на държавните доставчици и на държавните предприемачи. Тогава на пазара ще се явятъ много късно всички ония, които получаватъ сръдства отъ държавния бюджетъ. Това ще предизвика едно засилване на паричната криза и сръдствата ще станатъ недостатъч-

ни, за да може да се поддържа нашето земледѣлие и да могатъ нашиятъ земледѣлецъ, занаятчия, фабрикантъ и търговецъ да се явяватъ толкова, колкото по-напредъ, на пазара.

Друго. Разходите въ чужда валута предизвикватъ едно намаляване на покритието на лева въ Българската народна банка и едно намаляване количеството на банкнотите въ обращение. Това е друга причина, за да се засили паричната и стопанска криза и да се намалятъ сръдствата за кредитиране на нашите стопанства и преди всичко на нашите производства. Тръбза да се знае, че всѣко количество изхарчена валута въ странство, ако се запази тукъ, ще даде възможност да се пуснатъ банкноти въ размѣръ на две трети отъ нея и да бѣде осигурена отъ всѣко падане българската монета.

За да се избѣгне всѣкакъвъ дефицитъ, преди всичко тръбза да се направятъ големи съкращения по бюджета. Най-напредъ тѣзи съкращения тръбза да почнатъ отъ депутатскитъ дневни. Сумата, която получаватъ депутатите въ това време, когато нѣма сесия, е много голяма. Тя дава възможност за едно голямо съкращение на разходите на бюджета и, най-главното, ние ще дадемъ едно доказателство на народа за наше безкористие. Ще дадемъ на народа доказателства, че депутатите въ времето, когато страдатъ всички стопанства, си взематъ бележка отъ това и се отказватъ отъ дневните за презъ времето, когато не заседава Камарата. Това ще има единъ голямъ мораленъ ефектъ. То ще спомогне за увеличение престижа на Парламента и парламентаризма повече, отколкото всички пропаганди въ полза на парламентаризма.

Ние ще тръбза да направимъ големи съкращения по бюджетопроекта на администрацията и полицията. Ние ще тръбза да направимъ такива съкращения и въ бюджетопроекта на Министерството на външните работи толкова повече, че голяма частъ отъ сръдствата по този бюджетъ се харчатъ въ чужда валута. Ние можемъ да намаляваме бюджетите и на другите министерства, но за тази целъ тръбватъ по-радикални ножници, отколкото съ ножичите на днешния министъръ на финансите.

Ние ще тръбза да направимъ големи съкращения не само за да отстранимъ възможния дефицитъ, но и за да дадемъ възможност за едно намаляване на данъчното бреме на народа, на производителите и, преди всичко, на селяните. Данъкоплатците плащатъ не само тѣзи данъци, предвидени въ държавния бюджетъ, но тѣи сѣщо и големи върхнини, общински и окръжни. Ние ще тръбза да направимъ грамадни съкращения и за друго — защото, поради кризата, нашите производители, нашите стопани изобщо не могатъ да плащатъ онѣзи недобори, които имъ съ останали отъ по-рано. Недоборите се събиратъ сега екзекутивно. Ставатъ събрания на търговци, изнасятъ се протести въ селата и се иска отлагане плащането на недоборите. Въ Видинъ сѣ се съюзили търговци и занаятчии и протестиратъ противъ екзекутивното събиране на недоборите — искатъ недоборите да бѣдатъ отсрочени, така че да може да бѣдатъ изплатени тогава, когато се готвятъ пари отъ новата реколта. Протестиратъ и затова, защото надвзетите суми отъ данъци не имъ се прихващатъ, когато искатъ отъ тѣхъ данъци. Нашите сѣдници, както и гражданите-производители, искатъ единъ мораториумъ за изплащането на своите дългове къмъ частни лица и къмъ банки за до онова време, когато ще настѣпни продажбата, плащането на новата реколта. За да може тѣзи справедливи искания да се удовлетворятъ, тръбза бюджетопроектъ да бѣде съкратенъ твърде много.

Г. г. народни представители! Ние тѣи сѣщо ще тръбза да поискаме отъ правителството да използва клаузата за трансфера, която бѣде постановена при сключването на заема за настаняване на бѣжанците. Ние ще тръбза да платимъ тази година по службата на нашите консолидирани и неконсолидирани дългове около 1½ милиарда лева въ чужда валута. Като вземемъ въ съображение, че нашиятъ търговски баланс за миналата година се приключи съ единъ дефицитъ отъ около 1 милиардъ и 800 милиона лева, ние не ще можемъ да плащаме външните си задължения. Тръбза да искаме да се отложатъ репарационните плащания предъ видъ на непоносимата стопанска и кредитна криза въ България. Сега е настѣпилъ онѣи моментъ, който е предвиденъ въ клаузата за трансфера. Ние не можемъ да купимъ чужда валута съ нашия левъ, безъ рискъ неговиятъ курсъ да падне. Ако не се взематъ мърки, курсътъ на нашия левъ ще падне. Или пъкъ ще тръбза да се сключи новъ заемъ, за който народътъ ще тръбза да понесе ново бреме. Въпросътъ за отлагане на репарациите е назрѣлъ. Ако бѣдемъ принудени да плащаме 5.000.000 златни франка за половинъ година, 10.000.000 злат-

ни франка или 270.000.000 л. за година, ние ще засилим кризата и ще турим въ опасност курса на нашия лев.

Другата реформа, която се налага, е следната. Нужен е евтин кредит. Ние постоянно говорим, че сливането на частните банки ще намали разходите им и тогава те ще могат да отпускат заеми с по-малка лихва. Затуй трябва да се обърне внимание, щото нашата Народна банка да обслужва стопанството в днешната криза, като го кредитира пръко, а не косвено, чрез частните банки. Настоящият е моментът, когато ние ще трябва да искаме от финансовия комитет при Обществото на народите ревизиране на направената от нас отстъпка — Народната банка да не отпуща кредити направо на нашите производители и стопани изобщо, а чрез частните банки. Всяко кредитиране чрез частните банки увеличава лихвения процент, защото и Народната банка, и частните банки — които имат сконтирани портфейли пред Народната банка — искат да получават печалби при раздаване на кредити. Значи, нашите производители и търговци ще трябва да плащат двойни печалби.

Аз съм убеден, че ние можем да постигнем една такава ревизия на спогодбата, сключена между нас и финансовия комитет, и че ще може Народната банка отново да кредитира направо производителите и търговците. Можем да накараме финансовия комитет да се откаже от своето искане, което сме възприели, но което той трябва да отмени, ако ние дадем доказателства, че Народната банка пази парите, които има на разположение, благодарение на кредита, който дава народът на банката.

Народната банка тъй също ще трябва да намали своите разходи. Тия грамадни заплати, които големците в Народната банка получават, трябва да бъдат намалени. Те получават не само ония заплати, които ние знаем, но получават и нещо повече. През годината всички банки чиновникът получава по три месечни заплати върху онова, което получава като годишна заплата. Освен това, когато един банков чиновник напуска банката, той получава известна голяма сума за сбогом. На тия разходи, на тия разпилявания трябва да се тури край. Ако се тури край, ако ние упражняваме контрол върху Народната банка, аз съм убеден, че оня контрол, който ни е наложен отива, ще бъде отменен. Финансовият комитет при Обществото на народите ще види, че ние нямаме нужда от никакъв контрол, и че няма защо да плащаме тук на контролори. Значи, ще стане това, което стана в Австрия. Там имаха контролор от финансовия комитет в лицето на швейцареца Цимерман. Той сам, като вид, че австрийското правителство контролира само много добре своите финанси и своята народна банка, предложи на финансовия комитет да си отиде, сам каза че не е нужен вече неговият контрол. Нека и ние да последваме примера на австрийците — сами да упражняваме контрол върху нашата Народна банка. Министърът на финансите може да има и морален контрол върху нея. Тогава ще настъпи моментът финансовият комитет да върне банката в онова положение, в които кредитни условия, в които се е намирала по-рано.

Днешното правителство не ни представлява бюджет, какъвто народът може да понесе. Неговата финансова политика не взема въ съображение кредитната криза. Тогава какво трябва да се прави? Нужно е да се направят грамадни съкращения по бюджета; трябва да се прекратят всички разпилявания; всички сръдства, които се добиват от износа на нашите произведения и които съставляват спестявания на народа, трябва да се запазят, за да се кредитира нашето народно стопанство, преди всичко стопанствата в областта на земледелието и на занаятите. Но такава една политика днешното правителство не иска да преследва. Тогава? Тогаз се налага да стане онова, за което вчера ви говори г. Мушанов: трябва да дойде едно правителство, което да излъже от почтените демократични партии въ страната, което да има смелостта да направи радикални реформи, което да укрепи страната въ пътя на благосъстоянието. (Ръкопляскания от някои земледелци и занаятчии)

Председателстващ В. Димчев: Има думата народният представител г. Цено Табаков.

Ц. Табаков (зан): Г. г. народни представители! Бюджетът на държавата е огледалото на управлението. Въ бюджета ние всички ще има да видим как се управлява нашата държава, какви мърки е вземало и смът да взема отговорното правителство и въобще да видим въ какво състояние се намира нашият народ. Бюджетопроектът за 1930/1931 г. се внесе въ Народното събрание въ един момент, когато основите на България се огъват, когато

сградата, въ която живее българският народ се люшка безнадежно, когато всички слоеве въ нашата държава, които са въ основата на нейния живот, се намират въ тревога, въ състояние на протест, негодувание, без разлика на партия, на съсловие, на класа и като един човек днес са на крак срещу стопанската, финансова и кредитна политика на Демократическия сговор.

Г. г. народни представители! Никога България не е била въ такова положение, въ каквото е днес. Управлявали са правителства с много по-лоши имена, управлявали са правителства, които носят присъди върху себе си. Управлявали са и други, обаче това състояние, въ което се намира нашата държава днес, при управлението на Демократическия сговор, никога не е било. Демократическият сговор дойде на 9 юни с тезисите за стопанско и икономическо преустройство, за сигурност на държавата, мир вътрешен, лична сигурност и пр. идеали, лозунги, които не може културният, разумният човек, добрият патриот да не възприеме, да не се подчини на тях, да не се нареди под тяхното знаме, обаче не знаем дали може да каже човек, че то е една измама, не знаем дали силно ще бъде, ако кажа, че това беше една примамка за времето, за да се подчини голяма част от нашия народ, който не е съгласен с този начин на идване на власт, по който дойде Демократическият сговор.

Т. Кожухарев (д. сг): Въобще, всички лозунги са малко или много примамливи. И вашите.

Ц. Табаков (зан): Г. г. народни представители! Още тогава една голяма част от българския народ бѣ въ негодувание, бѣ въ несъгласие съ правителството, обаче намираха се начини, намираха се поводи, това движение тогавашно против правителството да се такува като еднофронтовско, като предателско и т. н. и т. н.

Д-ръ И. Пенев (д. сг): И не е лъжа.

Ц. Табаков (зан): Обаче съ него не се свършваше. То постоянно се усилваше и негодуванието постепенно обхващаше вече и работници, и занаятчии, и селяни, и търговци, и индустриалци от всички сръди, където и да са те, най-вече въ сръдата на Демократическия сговор.

Г. г. народни представители! Никое правителство така не е атакувано от своята сръда, върху която крепи властта си както правителството на Демократическия сговор. Днес вече не може да се каже, че всички тия, които затварят дюкани, всички тия, които като един човек се събират по различни локални, за да изкажат своето възмущение и протест, ...

Т. Кожухарев (д. сг): Въ локалит обикновено не се вземат разумни решения, бай Цено.

Ц. Табаков (зан): Вие много добре знаете, че там се правят събранията. Недейте поне Вие възразявайте. ... всички тези, които въ дългичен ден затвориха магазините си, за да протестират, които изпращат протестни телеграми, съ които са отрупали и председателя на Народното събрание и всички редактори на вестници, и маса депутати, и които най-сетне казват: „Има ли българин въ Парламента, има ли народни представители, има ли хора, които се грижат за съдбата на България и за нашата съдба“, ...

От сговористите: Bravo, bravo! (Ръкопляскания) (Смѣх)

Ц. Табаков (зан): ... днес, казвамъ, не може да се каже, че всички тези хора не са патриоти, че те са еднофронтовци. То за положение, което е разплакало две трети от българския народ, при което хиляди умират от глад, при което цѣли семейства, майки и деца, отдавна лѣгат гладни, безъ вечеря и безъ видѣлина ... (Смѣх всрѣд сговористите) Вие се смѣте, г. г. народни представители от болшинството! Можете да се смѣте на наивността, на немошѣта на българския народ! Но недейте смѣта, че вие ще бъдете вѣчно на власт. Властта не е вѣчна и вие не ще бъдете вѣчно на власт. Въ тая държава има господарь и той ще изпълни дълга си.

С. Георгиев (д. сг): Продължавай, Цено! Не имъ обръщай внимание, като се смѣят! Те са млади хора!

Ц. Табаков (зан): Г. г. народни представители! Днес от всички страни се сочат и се призовават отговор-

нитъ управници да взематъ мърки за подобрене на положението, отъ всѣкъже загрижено се сочатъ мърки за икономии, за съкращения, за намаления на данѣцитъ, за премахване на разни ненужни параграфи въ бюджета и пр. Докато въ Франция, Германия и други много по-богати държави въ сравнение съ насъ ние виждаме вече втора и трета година да се намаляватъ данѣцитъ, въ нашата държава, която взема първенство по своята бедностъ, нито се заговаря отъ отговорнитъ срѣди за икономии и за намаление на данѣцитъ. Доходитъ на нашитъ данѣкоплатци сѣ се намалили толкова много, че тѣ едва ли могатъ да посрещнатъ оскѣднитъ нужди на своитъ семейства. Правителството, обаче, не само че си прави оглушки по тоя въпросъ, но, нека ми бѣде позволено да кажа, министърътъ на финанситъ направи една хитрина по отношение на данѣцитъ. Трѣбваше, споредъ новото деклариране на доходитъ, да се направи едно преоблагане. Обаче министърътъ знае, че доходитъ на народа сѣ много намалѣли и едно такова преоблагане ще донесе за държавната хазна едно голѣмо намаление на приходитъ отъ данѣцитъ и затова каза: „Ще се остави сѣщиятъ данѣкъ, а ще подадатъ нови декларации само ония, които иматъ приходъ повече отъ 100 хиляди лева“, т. е. тѣзи, които подаватъ червенитъ декларации.

Г. г. народни представители! Данѣцитъ на българския данѣкоплатецъ сѣ безчетни, тѣ тегнатъ. Ама това трѣбва да се разбере! Не е нужно само да се приказва по този въпросъ. Вие сами чувствувате това, и на васъ се говори и, следователно, трѣбва да направите поне възможното въ това отношение. Ние виждаме, че нищо не се прави. Въ което и учреждение да отиде, не само че не може отъ гербови налози, отъ разни такси да се отърве гражданитъ, но, г-да, той не може да се отърве и отъ фондовитъ марки, които често пѣти десеторно надминаватъ гербовия налогъ, който взема държавата. Това тегнѣе, това излиза отъ джоба, отъ продѣнения джобъ на българския гражданинъ. Ето защо, г. г. народни представители, по въпроса за данѣцитъ крайно време е г. министърътъ на финанситъ и правителството да си взематъ добра бележка и да отговорятъ на въпиющитъ нужди въ рамкитъ на възможното.

М. Дочевъ (д. сг): Вие направихте ли си трудъ да разучите бюджета и да го сравните съ предвоеннитъ бюджети, като говорите по тоя въпросъ?

Ц. Табаковъ (зан): Ако Вие сравните днешнитъ доходи на гражданитъ съ предвоеннитъ — нѣмамъ нищо противъ.

М. Дочевъ (д. сг): Ако Вие бѣхте направили това сравнение, за което Ви казвамъ, щѣхте да видите, че прѣжитъ и косвени данѣци днесъ сѣ по-малки, отколкото преди войнитъ.

Х. Силановъ (д. сг): Това е тънка смѣтка! Не е за него!

Ц. Табаковъ (зан): Днесъ, когато се затварятъ дюкяни и работилници съ хиляди, вие виждате маса граждани, които имаха добро състояние, които имаха сносенъ помѣнѣкъ, а мнозина между тѣхъ и съ завидно положение, да изпадатъ не само въ крайно окаяно положение, но мнозина отъ тѣхъ да турятъ край на живота си. Трѣбва да има причини, които сѣ ги довели до това състояние.

Г. г. народни представители! Нима затварянето на толкова занаятчийски работилници и дребно-търговски предприятия не е едно правилно указание, че става нѣщо ненормално въ тая държава, че има голѣми дефекти въ днешната управа, че се налага да се направи една корекция въ тая политика, която се провежда отъ днешното управление?

С. Савовъ (д. сг): И г. Цено Табаковъ да стане министъръ!

Ц. Табаковъ (зан): Г. г. народни представители! Не държите ли смѣтка за всички ония пропадащи — и които продължаватъ да пропадатъ — собственици, които затварятъ дюкянитъ и които вече отиватъ на улицата, които нѣматъ свѣрталище, които нѣматъ кѣде да предложатъ своитъ две рѣце? Какво става отъ тѣхъ? Кой печели? Вие ли печелите? Държавата ли печели? Ами че тѣзи, които оставатъ безъ работа, които оставатъ безъ доходъ, които оставатъ на улицата, сѣ голѣма тежестъ на държавата. Тѣ сѣ жертва на политиката, която се следва.

С. Савовъ (д. сг): Ти много я разбирашъ тази политика!

Ц. Табаковъ (зан): Не смѣтате ли, че по този начинъ се подкопаватъ устоитъ на тази държава? Кой има нужда тѣзи граждани утре да вдигнатъ знамена противъ държавата? Кой има нужда да поддържа това недоволство всрѣдъ тая маса?

Т. Кожухаровъ (д. сг): Какъ е възможно да допуснете, че едно правителство може да усвои такава политика — да затваря дюкянитъ на хората! Какъ може да се допусне това!

Ц. Табаковъ (зан): Ще Ви кажа какъ. — Едно правителство, което следва политиката на покровителство на голѣмитъ капитали, на покровителство на интереситъ на банкеритъ и голѣмитъ индустриалци, не може да не доведе страната до едно такова положение, каквото имаме сега.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Това не е отговоръ, това е фраза!

Ц. Табаковъ (зан): Това не е фраза, това е действителността. И г. министърътъ на финанситъ не можа да скрие и каза, че следъ като е разгледалъ положението на народа, видѣлъ е, че не може да се увеличи никой другъ данѣкъ, освенъ данѣкъ за занятие. Ако трѣбва да се облекчи положението на банкеритъ и на голѣмитъ търговци, кажете го ясно и открито.

Министъръ В. Молловъ: Данѣкъ за занятие не засѣга банкеритъ, а дребнитъ сѣществувания.

С. Георгиевъ (д. сг): Толкова баба знае, толкова бае!

Ц. Табаковъ (зан): При това положение ние не можемъ да не погледнемъ на нѣщата такива, каквито сѣ си; ние не можемъ да не вдигнемъ тревога тукъ, отъ това мѣсто, за сигурността на държавата и на нашия народъ; ние не можемъ да не направимъ едно предупреждение къмъ отговорното правителство, че то по този въпросъ е на кривъ път и че трѣбва да корегира своята политика.

Т. Христовъ (д. сг): Дай рецептата!

Н. Алексиевъ (з. в): И да даде рецептата, нѣма да я изпълните.

Ц. Табаковъ (зан): Ще ви я дамъ. — Тоя пътъ за увеличение на държавнитъ бюджети, тоя пътъ за увеличение чиновническия кадъръ, тоя пътъ за постоянни бакшиши на разни чиновнически срѣди, тоя пътъ за удвояване и утрояване на пенситъ...

Отъ сговориститъ: А-а-а!

Ц. Табаковъ (зан): ... ни изведе насъ до днешното състояние.

С. Георгиевъ (д. сг): Почна и тукъ да лѣжешъ. Може ли така?

С. Савовъ (д. сг): Ако нѣма пенсионери, на кого ще продавашъ обуша?

Ц. Табаковъ (зан): Министърътъ на финанситъ казва, че въпросътъ за чиновническия персоналъ щѣлъ да се уреди. Всѣка година този въпросъ се отлага. Най-сетне се назначи г. Тричковъ, който щѣлъ да проучи тоя въпросъ и ще дойде съ проучени положения да препорѣча на правителството какво трѣбва да направи въ това отношение.

Минава повече отъ година, откакъ се проучва това положение. Но въ края на краищата се идва до заключението, както изнасятъ нѣкои вестници, че съкращението е мѣчна работа, че то не може да се реализира и че, най-сетне, ако нѣкои се уволнятъ, то правителството ще трѣбва да се съгласи, следъ като ги уволни, да ги направи пенсионери и да имъ даде единъ бакшишъ, динѣ-парѣжа, за три месеца, за шестъ месеца, за една година.

Г. г. народни представители! Докога въ нашата държава ще продължава тази аномалия; докога ще се предпочитатъ едни за смѣтка на други; докога ще се вѣрва на сития и вѣчно ще се тормозятъ гладнитъ? Докога? Нима само чиновническия персоналъ, нима само чиновницитъ въ тази държава, които сѣ наши синове и брати, които сѣ наши близки, заслужаватъ да се грижите за тѣхната сѣдба, да имъ давате постоянно подкрепа, да се грижите за тѣхния животъ, за тѣхното бѣдеце, за разкоша

имъ, за всичко онова, което не само е непостижимо въ останалата част от нашите граждани, но не може да бъде и мечта? Нима останалите слоеве въ нашия народъ, напр., търговците днес имат тази възможност да удвояват и да утрояват своите приходи? Нима занаятчиите могат да живеят сносно при това положение, когато тѣ сѣ въ безработица въ най-хубавите сезони, презъ които тѣ сѣ идвали въ цвѣтущо положение? Нима работниците, селяните не заслужаватъ държавата да се грижи за тяхната сѣдба, за тяхния поминъкъ, за тяхния животъ и за тяхното бъдеще?

Г. г. народни представители! Това не създава миръ между разните слоеве въ държавата. То предизвиква. Такива привилегии никѣде не съществуватъ. Тѣхъ ги има само у насъ.

С. Савовъ (д. сг): Добре е, че нѣма кой да слуша това, което разправяшъ.

Нѣкой отъ земледѣлците: Обиждашъ Парламента.

Ц. Табаковъ (зан): Чиновническиятъ въпросъ за насъ е единъ боленъ въпросъ. Отдавна трѣбваше да се взематъ мѣрки, за да се разреши той споредъ нуждите на нашата държава. Чиновниците не трѣбва да бѣждатъ бреме, умразно бремѣ на нашия народъ. Чиновническиятъ въпросъ не трѣбва да бѣде единъ козъ, съ който постоянно да се критикува правителството, и то да обещава, че ще вземе мѣрки, че все ще направи нѣщо и т. н. Когато отъ всички страни се искатъ икономии и се изнасятъ крайно неизгодни положения за съществуването, за поминъка на голѣмата частъ отъ нашия народъ, какво виждаме ние да става? Ами че г. министърътъ на финансите не само че не съкрати държавния бюджетъ, което всички вървахме, това, което и болшинството отъ народа върваше, че ще стане, но го увеличи. При такива кризи народите сѣ отбелязвали голѣми, смѣли съкращения въ своите държавни разходи. Ние всички чакаме. Министерскиятъ съветъ, въ лицето на г. министра на финансите, който се ползува съ добро име въ държавата ни, който е съ характеръ, че ще се опълчи срещу тия разхищения, че той ще съкрати и общини, и всевъзможни учреждения, за да спаси не околии, не села, не паланки, а за да спаси държавата, за да запази духа на народа, за да запази вѣрата на българския народъ, че има отговорни държавници, които държатъ за морала и се грижатъ за сигурността на българската държава.

Нѣкой отъ сговористите: Всички сме съгласни съ това.

Ц. Табаковъ (зан): Г. г. народни представители! Ние не само че не видѣхме такива съкращения, ние не само че не видѣхме тая смѣла рѣка на г. министъръ Моллова. Но ние виждаме увеличение на разходите, ние виждаме увеличение на бюджета.

Т. Христовъ (д. сг): Нѣма увеличение. Кѣде има увеличение?

Ц. Табаковъ (зан): Съ какво се увеличи доходътъ на българския данѣкоплатецъ, съ какво се увеличи доходътъ на ония, които ще понесатъ тоя бюджетъ? Въ кои сѣдби ние констатирахте увеличение на доходите на българския гражданинъ?

Х. Силяновъ (д. сг): Ти си избраникъ на занаятчиите — кажи нѣщо за положението на занаятчиите; изнесъ цифри, данни, за да ги защитишъ! Защо нагазвашъ въ този въпросъ?

Ц. Табаковъ (зан): Не само че доходътъ не е увеличенъ, не само че не се облекчава положението на българския гражданинъ и на държавата, а напротивъ, доходите се намаляватъ и положението става непоносимо.

Х. Силяновъ (д. сг): Така е, когато самонадеяността и невежеството съ царвули нагазва въ всички области. Не говори за общата политика, а говори за занаятчийството!

Ц. Табаковъ (зан): Г. г. народни представители! Колкото и да е тежко положението на държавата, колкото и да е непоносимо положението на българския данѣкоплатецъ, нека ми бѣде позволено да си кажа мнението по чиновническия въпросъ малко повече. Чиновниците не преставатъ да се грижатъ за себе си, тѣ не преставатъ да искатъ увеличения, дори и при положението, въ което се намираме сега, когато цените на всички продукти,

безъ изключение, падатъ бързо и всеки день вървятъ надолу.

Притежавамъ тукъ едно изложение на една чиновническа организация, отъ което ще ви прочета нѣкои пунктове. Тѣ се борятъ помежду си, тѣ враждуватъ помежду си; това е защото държавата — нека признаемъ — въ лицето на правителството, както е крайно несправедлива къмъ останалите граждани, сѣщо така е несправедлива и къмъ нѣкои чиновнически сѣдби. Особено къмъ автономните учреждения у насъ днесъ се гледа съ завистъ, съ едно главоломно стремление за навлизане въ тѣхъ отъ всички сѣдби на нашето чиновничество. Не можеше и другояче да бѣде. Обаче ония, които сѣ останали само при една гола заплата безъ параграфи и параграфчета, безъ да иматъ нѣкакви доходи, отъ които да могатъ да си скрийтъ по нѣкакво добавъчно възнаграждение по разни параграфи, тѣ вече почнаха да изнасятъ на показъ тия несправедливости. И какво виждаме ние? (Чете)

„Въ Министерството на търговията, промишлеността и труда, къмъ което се числи Главната дирекция на статистиката въ бюджетно и административно отношение, съществуватъ следните добавки къмъ заплатите: а) въ отдѣлението на мините и карьерите:

1. 25% върху основната заплата за извънреденъ трудъ, който не се работи

II. Възнаграждение за технически персоналъ, което се дава на всички чиновници отъ отдѣлението — за I категория 38% отъ основната заплата, II — 24%, III — 21%, IV — 14% и т. н. — Всички приказваме за унификация на заплатите, обещава се отъ г. г. министрите да се направи нѣщо въ това отношение, обаче кой знае дали нѣкога ще настѣпи време, което наистина да може да урегулира тоя въпросъ. (Продължава да чете)

„б) Въ централното управление, бюджетоконтролно отдѣление, за търговско и промишлено образование — всички чиновници получаватъ възнаграждение въ размѣръ на възнаграждението, което Софийската община дава на учителите и директорите — 1.200 л. плусъ 300 л. за всѣко дете и 400 л. за директорство. Възнаграждение на директори получаватъ, освенъ министра, всички началници, инспектори и др. отъ II и III категория — Г. г. народни представители! Тукъ се редятъ и чиновници, и лица, които — право да си кажемъ — нѣматъ нужда отъ добавъчно възнаграждение, които получаватъ заплата сносна и които иматъ възможностъ, ако не да помагатъ на други, поне себе си да изхранятъ. Каква нужда има да се ограждагъ и тѣ съ такива параграфи, които излагатъ постовѣтъ, които заематъ?

С. Савовъ (д. сг): По-полека, бе!

Ц. Табаковъ (зан): (Продължава да чете) „в) търговското отдѣление и отдѣлението за труда получаватъ 25% върху brutната заплата, първото за извънреденъ трудъ, второто отъ фонда „Обществени осигуровки“. — Ами тоя фондъ за „Обществени осигуровки“ знаете ли какъ се събира, знаете ли отъ какви хора се събира? Г-да! Ами той се събира отъ здравето на работници и еснафи, ами той се събира отъ хора, отъ тѣлото на които течѣ кръвъ, потъ — гной вече течѣ — и по тия параграфи за обществени осигуровки да се взематъ отъ устата на тия, които гладуватъ, които умиратъ, азъ не виждамъ въ тая работа не демократия, но мораль!

К. Куневъ (д. сг): По-спокійно говорете.

Ц. Табаковъ (зан): (Продължава да чете) „Въ Министерството на финансите се получаватъ допълнително следните възнаграждения:

а) Въ всички ведомства 25% увеличение върху brutната заплата подъ името „стотинки“.

Освенъ това получава се:

б) Въ дирекцията на данѣците 25% върху основната заплата за интензивенъ трудъ и добавъчни отъ постѣпленията за закѣснѣли данѣци. — Като почнете тия параграфи и параграфчета за добавъчни отъ закѣснѣли данѣци, за добавъчни отъ стотинки и отъ не знамъ какво си, ами тѣ надминаватъ тройно и четворно основната заплата. За кого ще плачете вие? За тая ли бюрократия, която е възседнала и държава, и управление?

Азъ неотдавна наблюдавахъ въ бюджетарната комисиция какъ министрите се съгласяватъ да се съкрати извѣстенъ параграфъ въ бюджета, но началникътъ или директорътъ не отстъпва. И трѣбва цѣлата комисиция да моли този директоръ или началникъ да отстъпи, но той не отстъпва. Питамъ азъ, кой управлява, кой е отговорниятъ управникъ? Има ли отговорно правителство, има ли отговорни министри, които да провеждатъ своя политика?

Г. г. народни представители! Наистина, ние, волно или неволно, отиваме във крив път и не знаем той къде ще ни изведе. Питам аз: как може да се върши това, г-да?

Но то не е всичко. Има маса такива работи по всичките министерства. Питам аз, как се понася това от г. г. министрите?

К. Кунев (д. сг): Кажете нещо за занаятчийството. Оставите тези приказки.

Ц. Табаков (зан): Г. г. народни представители! Ние сме, че въпросът за чиновническите заплати трябва да се разреши най-сетне. Ние не искаме чиновниците да ромъ да служат на държавата. И чиновниците трябва да живеят, защото те са наши братя, но ние не искаме да живеят за сметка на цяло едно население, ние не сме съгласни, ние протестираме заедно те изнудват министрите, отговорните фактори в държавата. Време е да се коригират заплатите на тия господа, за да се знае всеки за колко пари служи. Има интересни работи изнесени за отделни чиновници — че просто не може да се разбере от колко места получават заплатата. Само те си знаят какво получават и какво правят. Спелели се като свински черва! Така не може, г-да.

Министър Ц. Бобошевски: Парламентарен израз!

Ц. Табаков (зан): Г. г. народни представители! Има и друг един въпрос, по който тоже са констатирани отдалечни дефекти от всички страни, които са представени тук. Това е въпросът за пенсионния фонд. Както г. министър-председателят, така и г. министърът на финансите г. Моллов не един път са заявили, че по този въпрос съществува една голяма аномалия, която трябва най-сетне да се премахне. Но защо не се внесе новият законопроект за пенсиите и защо се алармира с него постоянно обществото? Вестниците постоянно пишат, че била назначена комисия, че законопроектът се работи, че ще бъде внесен днес, че ще бъде внесен утре, но той не се внесе. Защо не се внесе? Не се отрича, че много лица получават по 2-3 пенсии.

А. Пирсков (д. сг): Не се внесе, защото то не е все едно да изработиш еминии.

Ц. Табаков (зан): Защо не се уреди този въпрос? Има лица с завидно материално положение и получават по 2-3 пенсии. Нека ми бъде позволено да кажа, че правителството се страхува да внесе законопроекта по главната причина, че, според моите наблюдения, повечето от половината от общинството са пенсионери, и то се страхува да не би законопроекта да пропадне. Но правителството, което носи отговорността, не може да държи сметка, дали това ще бъде във угода на този или този народен представител; то провежда една обща политика, то не защитава интересите на отделни лица, на отделни класи или съсловия, а на цял народ, и затова аз съмтам, че то е длъжно отдавна да разреши този въпрос във благоприятен смисъл, щото пенсионерите да не бъдат във тежест на държавния бюджет, а да бъдат във тежест на своите удържки.

С. Савов (д. сг): Ти си осигурен като еснаф, а си добре.

Ц. Табаков (зан): Пенсионният въпрос във тази форма, във каквато съществува у нас, едва ли съществува във друга държава. Време е вече да пристъпим към решението на въпроса за пенсиите, както въ много други културни страни на които ние често пъти подражаваме, са го разрешили, и да го разрешим така, че да обгърне всички работещи за държавата и нуждаещи се от държавна подкрепа. Нима само чиновниците, които служат 20—30 години, работят за държавата а останалите съсловия във тази държава работят за Сърбия или Гърция? Нима земледелци, нима работници, нима занаятчии, нима търговци, нима индустриалци, които днес могат да бъдат милионери, а след 5 години могат да бъдат просеци, нима те не работят за държавата, нима те нямат право на материална подкрепа от нея? Нима те, след като са дали всичко свое, както е днес — маса светът във България: занаятчии, индустриалци, търговци, селяни дадоха всичкото си състояние, дадоха своите капитали и днес мнозина от тях са на улицата — нима тия граждани нямат право на грижи от страна на държавата към тях? Нима те не са синове на тая земя, нима те

не са граждани на България? Г. г. народни представители! Трябва да има логика във управника, трябва да има система във неговото управление, трябва да има справедливост и социална правда, ако иска той да бъде уважаван, да управлява благополучно своята държава и да служи на своя народ. Ние сме, че този въпрос, особено сега, трябва да се разреши правилно, за да може да се облекчи до голяма степен държавният бюджет.

Друг един въпрос, свързан с бюджета, е въпросът за автономните учреждения. Г. г. народни представители! Нима трябва мината „Перник“ и Народната банка да станат автономни само заради това, за да удесеторят заплатите на своите висши чиновници, за да скрият своите бюджети? Каква е ползата за държавата, за народа от автономията на тия две учреждения? Нима трябва да ги направят автономни, за да създадете на един кръжок хора там царски заплати и срещу тях да ожесточите цял народ, да обезвърите грамадното болшинство от българския народ срещу законите, срещу държавата, срещу управлението? Ние сме, че днешното правителство ще трябва част по-скоро да внесе един законопроект, с който да се отмени правото на тези две автономни учреждения да уреждат сами бюджетите си и да определят заплатите на своите висши чиновници по домашному, както се споразумяват господарите от тия учреждения. Това не може, това никъде не е бивало, това никъде не съществува, това не трябва да съществува във бедна, ограбена, във изнемощяла България.

По отношение грижите към производителните слоеве, към които често пъти тук се кокетничи, че се внасят законопроекти, че се облекчава тяхната съдба и т. н., аз съмтам, че трябва да се действа по-смело и по-бързо, че трябва да се създадат условия, които да покровителствуват еднакво всички производители. Че вие, г. г. народни представители, с какво право можете да фаворизирате една малка част от нашия народ с закона за насърчение местната индустрия, а грамадната част от нашите производители да оставите на произвола на съдбата, . . .

Министър Ц. Бобошевски: Това не е вярно.

Ц. Табаков (зан): Това е вярно. — . . . да ги оставите без всичко покровителство, да ги оставите на бирниците да събличат ризите им от гърба и на последните да дават ордени за гражданска заслуга? Това не бива, това трябва част по-скоро да престане. Държавата хвърля своя бюджет повече от половин милиард лева за нашата индустрия. Щом тя хвърля толкова милиони за индустрията, тя е длъжна да хвърля средства и за нашите занаяти, за всички занаятчии, които са заети във производството на нашата страна, защото всички граждани са равни пред законите и трябва да бъдат равни и по отношение на привилегиите, които държавата дава.

Министър Ц. Бобошевски: По този въпрос няма ли да цитираш поне една цифра, за да научим някои работи, а не само така приказки да говориш?

Ц. Табаков (зан): Г. г. народни представители! При общото положение на нашите стопански съсловия, което е вложено до крайност, което никъде другаде не е било във такова състояние, във каквото е то сега у нас, има един въпрос, който шокира, който дразни, който се прокарва във нашия живот като уликум. Това е въпросът за обществените работилници. Аз искам да бъда справедлив. Обществените работилници по-малко са идея на г. г. министрите, отколкото на г. г. чиновниците във министерствата.

Министър Ц. Бобошевски: Да бъде дошъл тая сутрин във бюджетарната комисия да чуеш какво съм говорил за обществените работилници.

Ц. Табаков (зан): Когато днес всичко се тресе — от най-малкия до най-големия производител — когато всичко се гнети от кризата, когато всичко се топи във тия тежки условия, при които сме поставени, аз съмтам, че държавата няма право чрез своите работилници да затворит и другаде да конкурира своите данъкоплатци, своите мирни и покорни граждани във лицето на еснафи, търговци, индустриалци и земледелци. Отдавна трябва той въпрос да се разреши с разум, без да се дочакат протести и негодувания на производителите във нашата страна. Обаче макар че минаха толкова години, въпросът за обществените работилници не само че не се разреши, не само че не се ограничи тяхната дейност, но, напротив,

тѣ постоянно се модернизиратъ съ срѣдствата на държавата, които се събиратъ отъ българскитѣ данкоплатци, главно отъ българскитѣ производители; съ тия срѣдства се купуватъ модерни машини, модерни оръдия и сѣчива, за да се конкурира частното производство на индустриалци, на занаятчии и на други слоеве отъ населението, които сѣ заети въ производството. Това ли е дългътъ на държавата? Това ли е дългътъ на държавника? Нима това наистина дѣло ще трѣбва да се продължава още, когато е достигнало дотамъ, че тия работилници вече отиватъ да взематъ участие въ търговетѣ, поематъ държавни и частни търгове, както е случалъ съ държавната работилница въ Централния затворъ въ София и съ работилницитѣ въ затворитѣ на другитѣ градове и т. н.? Тѣ конкурриратъ мирното гражданство, защото иматъ всички благоприятни условия за това: тѣ не плащатъ данъци, отопление, освѣтление, наеми; тѣхниятъ трудъ не струва пари. Г. г. народни представители! Ама не може да се търпи това положение, не може да се казва: „Ще видимъ, ще го наредимъ, има време, не е толкова страшна тая работа, азъ казахъ, ама нѣма кой да ме чуе въ Министерския съветъ“. Така не може, така се държава не управлява, така се злото не цѣри. Така злого пуска дълбоко корени и създава негодувание въ най-здравитѣ и трезвени маси. Така не бива. Азъ смѣтамъ, че по този въпросъ, който нагледъ може да е малък, но който има голѣмо значение предъ нашето гражданство, заето въ производството, трѣбва да се вземе бележка и измѣдлено да се направи необходимото. Вѣрно е, господа министритѣ нѣма да почувствуватъ никакво накрѣнение, но на много отъ г. г. чиновницитѣ, които сѣ по върховетѣ и които още не сѣ си наредили разни комфорти, гардероби, мебели и други, които още не сѣ снабдили съ такива своитѣ роднини и цѣлата махала за смѣтка на държавата, на тѣхъ може да имъ стане криво. Азъ смѣтамъ, че г. г. министритѣ, като отговорни фактори въ управлението, трѣбва да намѣрятъ повече куражъ въ себе си да се наложатъ за премахване на това зло, което разяжда нашия строй, което разяжда въобще морала, покорството и подчинението на нашия народъ и вѣрота му къмъ държавата, къмъ законитѣ и къмъ държавницитѣ. Азъ не искамъ никого да обиждамъ, нито пъкъ да накрѣнявамъ нѣкому спокойствието, но смѣтамъ, че е справедливо да се обърне внимание върху това на отговорнитѣ фактори, които трѣбва да си взематъ бележка.

Г. г. народни представители! Съ този въпросъ, който занимава днесъ въ връзка съ бюджета Народното събрание, се занимаватъ всички срѣди въ нашата държава, занимаватъ се и правителственитѣ срѣди, и пресата, занимаватъ се опозиционнитѣ срѣди и т. н. Чудно е, наистина, това, че срещу днешното правителство се отправятъ критики и изъ срѣдата на партията, отъ която то изхожда. Често пѣти въ колонитѣ на правителственитѣ официози се явяватъ статии, които критикуватъ самото правителство. Често пѣти въ правителственитѣ вестници се изнасятъ умѣстни, навременни критики, но правителството не взема актъ отъ тѣхъ. Защо — не знамъ. Азъ разбирамъ то да не иска да слуша опозицията, да не иска да вземе въ съображение критиката и съветитѣ на опозицията, обаче зашто то не вземе подъ внимание критикитѣ и напѣтствията, които излизатъ отъ неговата собствена срѣда? Четохъ, напр., въ в. „Миръ“ една много умѣтна и навременна статия. Ще ми позволите да цитирамъ частъ отъ нея. Ето какво се пише: (Чете)

„Единъ вечеренъ вестникъ, близъкъ до Сговора, е публикувалъ преди нѣколко дена една курсивна статия за контрола на Народното събрание върху действията на изпълнителната власть. Вестникътъ съжалява, че не се проявява ефикасно отъ нашия Парламентъ контролъ за държавнитѣ работи, най-вече при гласуването на бюджета. И това безволие, продължава същиятъ вестникъ, прѣчи на народното представителство да прояви своята господарска власть, за да прокара мѣроприятията, които отдавна се сочатъ за необходими и належащи, въпрѣки противодействието на министри и стоящи задъ гърба имъ неотговорни чиновници. И понеже тия чиновници сѣ заинтересовани, тѣ настройватъ министритѣ единъ срещу други и ги каратъ да защищаватъ въ Камарата една явно несъстоятелна кауза“. И, заключава в. „Слово“, че, „вънъ отъ Министерския съветъ и Народното събрание, има много по-мощни фактори, които налагатъ волята си на Парламента“. Печално заключение, наистина, но правдиво. Че бюрокрацията въ България се е развила и измайсторосала дотамъ, че може да прокара често пѣти презъ Министерския съветъ и Народното събрание каквото си иска, това не е известно само на широката публика. Многобройнитѣ командировки въ странство кому се дължатъ, ако не на висши чиновници въ

разнитѣ ведомства, които по споразумение и взаимност не само опредѣлятъ кой, кога и кѣде ще върви, но и за протѣжата си намиратъ възможност и тѣхъ да нареждатъ. Министритѣ повечето пѣти подписватъ поднесенитѣ имъ заповѣди.

Друго. Ако не бѣше бюрокрацията толкова могъща и всемошна, можеше ли да се създаде модерната система за получаване добавъчна заплата отъ голѣмитѣ чиновници по нѣкои ведомства, и двойна, и тройна, по околентъ пѣтъ, посрѣдствомъ всевъзможни фокуси? Говорило се е не единъ пѣтъ само, че въ известни ведомства, благодарение на разни „стотинки“, добавъчни за „интензивенъ трудъ“, за „технически персоналъ“, за възнаграждения отъ „разни фондове“, за „комисии“, които заседаватъ по нѣкога по два пѣти на день, смѣтитѣ сѣ били толкова умотани, че никой не може да снае еди-кой директоръ, напр., или началникъ, или инспекторъ, колко получава въ действителностъ на края на месеца, като заплата! И ако се изправи едно сравнение между тоя директоръ и единъ членъ на Касацията, напр., ще излѣзе, че той получава три пѣти повече отъ магистрата, независимо отъ командировкитѣ, които той, сигурно, ще получи презъ годината, ако не две-три, то най-малко една. Пита се тогава: тая държава, българската де, за едни мащеха ли е, а за други благодетелка ли е? И т. н. — Нѣща, които сѣ навременни, които справедливо се изнасятъ.

Но азъ се питамъ, когато всичко това се изнася отъ срѣдитѣ на управляващата партия, отъ срѣдитѣ на Сговора, ако правителството тѣхъ не слуша, ако то тѣхъ не вѣрва, на кого ще повѣрва? Докато тая аномалия ще продължава? Тя се сочи отъ всички срѣди и правилно се подканя правителството да изкорени това зло. Ние не виждаме, обаче, никакви мѣрки да се взематъ. Ние виждаме, че правителството на Демократическия сговоръ се опѣва и върви по една повърхностъ, безъ да се интересува кѣде ще го завлѣче тая вълна.

Ние смѣтаме, че е крайно време да се обърне сериозно внимание на отговорнитѣ фактори върху всички тия грѣшки и престѣпления, волни и неволни, правени досега и които продължаватъ да се правятъ. Ние сочимъ на тѣхъ и смѣтаме, че о време трѣбва да се взематъ мѣрки заради това, защото колкото повече продължаваме да стоимъ въ тоя чикмакъ сокакъ, все повече и повече неговото дѣно се затрупва и той става непреодолимъ и непроходимъ за Демократическия сговоръ. Демократическиятъ сговоръ трѣбва вече да си тегли последицитѣ. Ако не е по силата му следъ 7-годишното му властване да се справи съ тия аномалии, 90% отъ които се дължатъ на неговата политика, на неговото управление, ако това не е по силата му, дългътъ на управляващитѣ като българи ги подканя сами да си теглятъ заключението и да слѣзатъ отъ управлението. Стига сѣ задавали въпроса, кой ще дойде, кой ще ни замѣсти и коя е тая по-голѣма сила отъ насъ, която ще ни замѣсти. Г. г. народни представители! Народниятъ сговоръ, който се създаде преди 9 юний, не бѣ нѣкаква сила. Той се състоеше само отъ нѣколко души, но той намѣри сили да дойде на власть. Ние, обаче, не желаеамъ по таквъ начинъ да се идва на власть. Ние не препорѣчваме на никого съ насилие да събори управлението и съ насилие да идва на власть. Не, това е пагубно и за държавата, и за народъ. Обаче по тоя пѣтъ, по който се върви, какво мислите вие, че може да настане? Ами вие не вземате никакви мѣрки, не полагате никакви грижи. Гладътъ се увеличава всѣки день, безработицата расте и негодуванието сѣщо така расте. Какво ни готвите вие? Ами че вие готвите въ тая държава негодувание, вие готвите недоволство, вие готвите въстание, вие готвите протести.

Отъ сговориститѣ: Ей-й-й!

Ц. Табановъ (зав): А всичко това не може да доведе държавата до добъръ край, не може да доведе държавата до единъ изходъ, който може да гарантира нейния миръ и нейния спокоенъ животъ.

Ние смѣтаме, че безъ да се излагатъ интереситѣ на народа, безъ да се излагатъ интереситѣ на държавата, време е и правителството е длъжно да слѣзе, длъжно е да си върви. Има български граждани, има партии въ България, има върховенъ държавенъ глава, който има грижата и който мисли кой ще замѣсти правителството. Но азъ смѣтамъ, че ако повече се продължава въ тоя пѣтъ, не се вѣщае нищо добро, не се подготвятъ добри дни, готвятъ се изненади, които всички вие чувствувате. Макаръ че вие не ги одобрявате, макаръ че тѣ ви плашатъ, но вие ги чувствувате. Вие чувствувате негодуванията, вие чувствувате безсилието на вашата партия, вие чувствувате безсилието на вашата власть, вие чувствувате общото негодувание на българския народъ. Нима трѣбва насила

повече да стоите въ управлението, нима трѣбва да се налагатъ съ сила върху волята на българския народъ, нима трѣбва да се налагатъ насилъ върху волята на вашитѣ срѣди? Ами че тѣ ви даватъ телеграми, даватъ ви всѣки день статии, даватъ ви всѣки день резолюции отъ събрания. Ние смѣтаме, г. г. народни представители, че по тоя въпросъ трѣбва да бѣдемъ начисто, ако искаме държавата ни да живѣе единъ нормаленъ конституционенъ и парламентаренъ животъ. Ако смѣтаме да я караме по тоя начинъ, додето можемъ и, следъ това, ако ще и потопа да става и да хвърлимъ страната въ бунтове, въ анархия, въ негодувания — тежко на всинца ни! Вѣрно е, че тогава отговорността ще бѣде обща, но най-вече тя ще бѣде ваша. Обаче никой нѣма да почерпи полза отъ единъ такъвъ край, какъвто готвите вие на държавата.

Ето защо ние искаме отъ днешното правителство чувствителни съкращения на данѣцитѣ, като освободи единъ екзистенцъ-минимумъ отъ 35.000 л. доходъ, които едва ли ще бѣдатъ достатѣчни при днешното положение за изхранване на едно семейство; ние искаме съкращения на чиновническия кадъръ; ние искаме разрешаване на пенсионния въпросъ, като на всички богати пенсионери пенсията бѣде отнета; ние искаме пенсията да служи не като срѣдство за печалба и обогатяване. Да се получаватъ по 5—6 хиляди лева пенсии, да се получаватъ по 2—3 пенсии — това вече не е пенсия за подкрепване на старини, а това е вече пенсия, която може да прави капиталъ. Такива пенсии ще трѣбва да се премахнатъ. Пенсията трѣбва да останатъ въ такъвъ размѣръ, щото да подкрепятъ старинитѣ на даденъ гражданинъ, а на всички, които сж заможни, които иматъ и други доходи, ще трѣбва да се премахнатъ пенсията. Ние искаме сериозни и бързи грижи за занаятчиитѣ, за търговията и за всички отрасли въ нашето производство.

С. Георгиевъ (д. ср.): И за индустрията.

Ц. Табаковъ (зан): Да, и за индустрията.

Министъръ Ц. Бобошевски: Кажете конкретно какво искате. Говорите само приказки.

Ц. Табаковъ (зан): Добре, ще Ви кажа. — Вие, г. г. народни представители, ще трѣбва да се примирите съ мисълта, че държавата никога не се е крепила върху чиновничеството, че носители на демокрацията сж били и си оставатъ творческитѣ сили на нашия народъ, и вие ще трѣбва да отдѣлите повече време и повече грижи за тяхната сѣдба.

Колкото се касае конкретно за занаятчиитѣ, г. министре на търговията, азъ ще Ви кажа, че тия занаятчи, които сж подъ Вашето ведомство . . .

Министъръ Ц. Бобошевски: И сега има за вънасяне единъ законопроектъ за освобождаване на материали за занаятчиитѣ отъ вносно мито.

Ц. Табаковъ (зан): Азъ имамъ бележка и, когато внесете тоя законопроектъ, ще взема думата и ще Ви кажа какво специално искаме за занаятчиитѣ, обаче сега Ви казвамъ какво искаме отъ бюджета на правителството, който то вънася за нуждитѣ на държавата.

Азъ смѣтамъ, че ако вие не направите тия съкращения, ако вие не вземете бързи мѣрки, съ които да облекчите положението на българския данѣкоплатецъ и поминѣка на изхвърленитѣ отъ производството граждани вие слагате минни подъ основитѣ на държавата, вие създавате негодувание, вие създавате бунтъ въ душитѣ на българскитѣ граждани, вие подготвяте единъ край на държавата, който ще коства свобода и, който ще коства нашата независимостъ като държава и като народъ, вие ни излагате и вътрешно, и външно. Вие, г. министре на търговията, а така сжщо и Министерскиятъ съветъ, сте спокойни, когато всичко се люлѣе отъ единия край на държавата до другия край, вие спокойно надувате бюджета, вие спокойно го увеличавате, вие спокойно предвиждате нови параграфи за нови добавѣчки на г. г. министритѣ и на други висши чиновници. Това положение, г. министре на търговията, бѣдете сигурни, че не ще задоволи не само опозицията, но и вашитѣ приятели.

Министъръ Ц. Бобошевски: На моето богатство за-виждате!

Ц. Табаковъ (зан): Г. министре! На мене, като депутатъ, като ми стигатъ 5—6 хиляди лева, защото другитѣ ги давамъ за обществени цели, защо на Васъ да не стигатъ 30 хиляди лева?

Ето защо, като резюмирамъ тия нѣколко думи, които казахъ тукъ, азъ смѣтамъ, че уважаемото правителство ще вземе добра бележка, и това, което е по силитѣ му, ще го стори, а щомъ не е по силитѣ му, то ще си вземе бележка и ще си върви навреме, за да улесни и държавата и народа. За новата властъ нека правителството не бере грижи! Народътъ ще я посочи. Той ще я прати тукъ, за да оправи държавата. (Ржкоплѣскания отъ лѣвицата)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Григоръ Чешмеджиевъ.

К. Лулчевъ (с. д): Г. председателю! Министритѣ не се ли интересуватъ отъ бюджета? Кѣде сж тѣ?

Председателствуващъ В. Димчевъ: Г. Бобошевски пристъпва.

Х. Баралиевъ (с. д): Кѣй ще отгзори на дебатитѣ по бюджета — г. Бобошевски ли или г. Молловъ?

Министъръ Ц. Бобошевски: Това е наша работа.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въпросътъ за бюджета представлява голѣмъ общественъ интересъ. Въ Народното събрание всѣкога, когато се е разглеждалъ бюджетътъ, сж ставали голѣми дебати по общата политика и сж се засѣгали всички въпроси, които интересуватъ вътрешната и външна политика на страната. Единъ отъ най-голѣмитѣ актове на парламента откакъ съществува парламентъ, не само у насъ, но и въ свѣта, е актътъ на гласуване бюджета на държавата. Вѣрно е — трѣбва да признаемъ това — че тая година Народното събрание не проявява особенъ интересъ къмъ тоя най-важенъ актъ. Вѣрно е сжщо така, че има доста причини, които трѣбваше да заставятъ Народното събрание тъкмо тая година да прояви особенъ интересъ къмъ въпроситѣ, които сж разрешени съ законопроекта за бюджета. Има само едно извинително обстоятелство за тая, за да не кажа по-тежка дума, равнодушностъ, съ която Народното събрание се отнася къмъ въпроситѣ въ бюджета: то е, че този бюджетъ е едно нещастно и злополучно приповторение на редица бюджети отъ нѣколко години насамъ. Сжщитѣ ония пера съ малки измѣнения, които сме чели и миналата и по-миналата година, ние виждаме и днесъ да стоятъ и по форма, и почти и по съдържание въ този бюджетъ и, въ такъвъ случай, една охота, психологически обяснима, я нѣма въ народното представителство, да се занимава съ въпроса за бюджета. Но при все това тъкмо другитѣ причини, за които споменахъ, общественитѣ причини, които азъ мисля, че нѣма народни представители тукъ, въ тая ограда, които да не ги чувствуватъ, налагатъ ни и налагаха ни да проявяваме повече интересъ къмъ бюджета, който ни предстои да гласуваме. Какви сж тѣзи причини? Вие ги знаете. Цѣлата страна се вълнува — това трѣбва да го признаемъ; ние трѣбва да признаемъ, че днесъ, въ този моментъ, поради сжществуващата стопанска криза, нѣма нито единъ слой въ страната, който да се чувствува спокоенъ за утрешния день; индустриалци, търговци, занаятчи, земледѣлци, работници и чиновници — всички сж обезпокоени; освенъ ония, които иматъ спестени пари — както народътъ казва „бѣли пари за черни дни“ — цѣлото останало население е предъ страхъ за утрешния день. Не е въпросъ да търсимъ кой е виновникътъ за това. Нека елиминираме за моментъ този въпросъ и да погледнемъ на фактическото състояние; въ което се намира страната, не само обективно, но съ всичката оная сериозностъ, съ която трѣбва да гледаме по силата на оная мандатъ, който ни е далъ българскиятъ народъ — да гледаме сериозно на общественитѣ въпроси.

Г. г. народни представители! Нека признаемъ, че и миналата година, и тази година въ закона за бюджета стои единъ чл. 28: (Чеге) „Възлага се на министра на финанситѣ, въ съгласие на другитѣ министри, и презъ течение на настоящата година да продължи проучването на всички отдѣлни администрации въ царството“ и пр.

К. Лулчевъ (с. д): Безконечно.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Стоенето на този текстъ въ закона за бюджета и миналата година и сега е единъ лошъ белегъ, че не сме въ състояние да вършимъ работа. Какво има толкова дълбоко да се проучва въ всичкитѣ администрации въ царството, та не стигнаха година, две, три да се проучватъ тѣзи въпроси и да дойдемъ до това положение, въ което сме днесъ! Пакъ ще възложимъ на министра на финанситѣ да проучва въпроситѣ, пакъ ще продъл-

жава — председател ли бѣше, докладчикъ ли бѣше, не зная каква функция изпълнява Тричковъ — единъ чиновникъ да ходи по ведомствата и да проучва къде има повече, къде по-малко чиновници, за да се организира нова администрация въ страната! Ще свърши ли тоя чиновникъ работата? Ще бждатъ ли готови нѣкога неговитѣ доклади, за да излѣзе министърътъ на финансите предъ насъ и да каже: „Ето, проучено е всичко и вие, Парламентъ, започнете, гласувайте въз основа на тия сурови материали и създайте нова администрация на царството, на държавата“? Този чл. 28 е, споредъ менъ, една голѣма ирония за цѣлото управление на Демократическия сговоръ — една голѣма ирония, грижи на книга, грижи въ членове, но реални резултати не се виждатъ.

И нека запомнимъ това, г. г. народни представители, за щото моментътъ, който преживява страната, е по-тежъкъ и по-сѣдбоносенъ, отколкото можемъ да си го представимъ. Върви една тежка и опасна агитация въ страната. Върви и основателно, върви и предизвикателно. Върви съ повече усложнения и опасности, отколкото можемъ да допуснемъ и да си представимъ за единъ моментъ. Всичко това, което можемъ да набележимъ, да забележимъ, да съзремъ въ нашата действителност, ни дава основание да кажемъ, че сме оплодили лошо настоящето, за да роди утре едно чудовищно бждеще! Фразата е тежка и я под чертавамъ, за да се замислимъ върху нея. Не е добро положението на българскитѣ села. Нека дойдатъ статистицитѣ и да ви дадатъ даннитѣ. Не е добро положението въ градоветѣ на занаятчии, на работници, на търговци, на индустриалци. Ние въ нашия партиенъ в. „Народъ“ искахме да отбѣлимъ и да предупредимъ по-дребнитѣ съществувания да се не увеличатъ по агитацията на индустриалци и търговци, защото ние не знаемъ докъде ще стидатъ тѣ въ стремлението си да бждатъ все близо около Народната банка и останалитѣ банки и дали нѣма да изневѣрятъ, въ името на своитѣ групови и кoterийни интереси, на конституцията и на Парламента, като се уловятъ о проповѣдитѣ на явни и тайни фашисти, каквито има въ нашата страна. И отъ гледище на конституцията, на парламентаризма, на демокрацията ние предупредихме въ нашия вестникъ, че и работници, и занаятчии, и земледѣлци трѣбва отдѣлно да бждатъ въ своята борба.

Азъ искамъ да спомена единъ-два факта, за да видите, че не съмъ голословенъ. Неотдавна, преди 5—6 дни, въ прогимназията „Графъ Игнатиевъ“, около църквата „Св. Седмочисленици“, човѣкътъ, на когото организацията „Родна защита“ подари бездуганъ, е клѣлъ въ името на Кубратъ и Симеонъ грамадно множество младежи, събрали тамъ. Кои сж били тѣзи младежи, въ чне име ги е клѣлъ, за какво ги е клѣлъ? Въ името на Парламента ли, въ името на конституцията ли, въ името на основния законъ на страната ли? Ние не знаемъ. Не сме ли на една еруптивна почва? Ние можемъ да очакваме въ всѣки моментъ едни особени изненади, когато върви това вълнение, туй безпокойство въ духоветѣ по села и градове. Когато бие една тревожна камбана на нѣмотия въ страната, всѣка агитация може да донесе опасни резултати. На всѣки случай нѣма да бждатъ ония резултати, които разумнитѣ и мислещитѣ очакватъ, а могатъ да бждатъ резултати, които да поставятъ действително на карта съществуването и на Парламента, и на конституцията въ страната. Ето защо една отъ голѣмитѣ наши обязанности, като Парламентъ, е: ако тачимъ конституцията и ако сме върви на нашата клетва, която сме дали, да бждемъ особено внимателни въ този психологически опасенъ моментъ, който преживяваме. Азъ знамъ, че министърътъ на финансите и министъръ-председателътъ иматъ голѣмъ оптимизъмъ. Може би, който управлява, трѣбва публично да внушава оптимизъмъ, но ако тоя оптимизъмъ е действително и въ душитѣ имъ, ние сме действително въ една опасност.

Г. г. народни представители! Ние трѣбва да дадемъ единъ примѣръ на безпокойнитѣ маси, за да видятъ, че тукъ, въ Парламента, има една грижа за положението въ нашата страна. И ако е общъ повикътъ въ България — а той е безспорно общъ — че трѣбватъ икономии, азъ съмъ тамъ, че трѣбва да започнемъ най-първо отъ насъ. Не за демагогия, защото тая дума, моментътъ е по-сериозенъ, за да се шегуваме и подиграваме — не за демагогия, а за даване доказателство на ония, които се вълнуватъ въ страната, че ние мислимъ, че ние се грижимъ, трѣбва въ бюджетарната комисиия тоя бюджетопроектъ на министъръ Молловъ да го окастримъ. България нѣма да пострада, ако се направятъ 200—300—400 милиона лева икономии. Нека се намърятъ, нека се съкратятъ нѣкои пера. При желание това може да се направя. На това обществено настроение въ страната трѣбва да хвърлимъ въ

устата нѣщо, за да го задоволимъ. Това е една психологическа нужда въ този моментъ и ако ние не я схванемъ, нѣма да изпълнимъ задачата си като Парламентъ. Можемъ ли да направимъ тия икономии? Азъ мисля, че можемъ. Ние можемъ да започнемъ отъ себе си — отъ дневнитѣ на народнитѣ представители. Не казвамъ, че смъ много, но за тоя, който е въ нѣмотия, въ очитѣ му се навиратъ нашитѣ депутатски дневни. Ние, които сме софисти, не го усѣщаме това, но народнитѣ представители отъ провинцията не могатъ да не чувствуватъ това. Или, ако не го чувствуватъ — извинете — тѣпотъ трѣбва да е настѣпила у тѣхъ. Не могатъ да не го чувствуватъ. Тая икономия може да е малка, може да е 5—6—7 милиона лева, но цифритѣ не важатъ, когато трѣбва да се създаде нова психология за успокояване на страната. Представителнитѣ на министритѣ сжщо могатъ да се съкратятъ. Въ цивилната листа сжщо може да се намали нѣщо. Ако тая страна трѣбва да я успокояваме и ако трѣбва на общия повикъ за икономия да отговоримъ, нека да почнемъ отгоре, а следъ това ще минемъ и къмъ допълнителнитѣ заплати, които много щедро, много, какъ да кажа, потайно се раздаватъ. Дори има нѣщо обидно въ това раздаване на допълнителни заплати, особено на ония, които получаватъ и тѣй голѣми заплати. Има навсѣкжде допълнителни заплати. Азъ гледамъ въ бюджета на всѣко отдѣлно министерство — кжде 10, кжде 9, кжде 20, кжде 23 милиона лева допълнителни заплати. Намалете тия допълнителни заплати, кжде на 2, кжде на 3, кжде на 5 милиона — навсѣкжде могатъ да се направятъ икономии.

Министъръ Ц. Бобошевски: Даскалитѣ да не ви чуятъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Който ще да чуе. Ако ще трѣбва да се върши работа, ако ще трѣбва да се отговори на единъ общественъ повикъ и да се успокоява страната, ние трѣбва да почнемъ оттукъ. А който нѣма куража да почне, да не мисли да управлява.

Министъръ Ц. Бобошевски: 2—3 хиляди лева месечна допълнителна заплата получаватъ учителитѣ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Сега вие ме предизвиквате, г. министри, да Ви кажа нѣщо. Мене ми казваха преди 2 седмици — не за укоръ го казвамъ — че нѣкакви проценти се давали и на министъръ Найденовъ отъ нѣкакъвъ фондъ, отъ нѣкакъвъ си параграфъ, 47 или 48. Сжщото било и за Васъ. (Смѣхъ)

Министъръ Ц. Бобошевски: Не е върно.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Поднасятъ ви, подписвате, вземате. Когато ми казваха това, азъ казахъ: това не може да бжде, такива мизерии недейте ми разправя! Но за голѣмо мое учудване, следъ нѣколко дни прочетохъ въ „Демократически сговоръ“, че отъ нѣкакъвъ си параграфъ — тукъ сме го гласували — 47 или 48, действително се давала по 1.200 л. допълнителна заплата на министъръ Найденовъ.

Нѣкоѣ отъ земледѣлцитѣ: 3 л. папириси

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Не е голѣма сумата, но тя дразни, тя създава интрига, която върви отъ уста на уста, носи се изъ селата и прави и тѣй обарутената атмосфера въ страната по-тежка. Тия малки нѣща трѣбва да се заличатъ. трѣбва да се шлифоватъ. Това е нуждата на момента и ние трѣбва да я схванемъ, и ако не я схванемъ, бихъ казалъ, горко ни.

Г. г. народни представители! Тия съкращения, които могатъ да станатъ въ бюджета, не засѣгатъ системата на бюджета. Азъ бихъ могълъ да ви посоча маса пера, които могатъ да бждатъ вмѣсто 12—11, вмѣсто 10—9 милиона лева и пакъ нѣма да пострада царството, за което треперите всички. Тия, които пишатъ бюджетитѣ на г. министъръ Моллова, голѣмитѣ чиновници въ Финансовото министерство, могатъ, ако имъ се внуши да направятъ, да направятъ всичко. Но тѣ всѣкога иматъ аргументи, дори повече, отколкото очаква министърътъ, за да го убедятъ, че нищо не бива да се пипа, защото иначе цѣлата тая сграда, наречена бюджетъ, ще падне.

Министъръ В. Молловъ: Не, не.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Нѣма да падне, ако теглите единъ червенъ моливъ върху всичитѣ допълнителни заплати за една година. Нѣма да пропадне държавата отъ това; ще се наруши, може би, спокойствието на нѣкои и

други по-големи бюрократи. Ония, които получават малки заплати, като видят, че ги засягаме, ще се оплачат, ще ги чуем и после можем да поправим грешката. Ето защо, днес може да се тегли единъ червенъ моливъ на всички допълнителни заплати.

Съвсемъ случайно ми попадна едно удостоверение, издадено отъ Министерството на народното просвѣщение. Ще ви го прочета за характеристика на това, какво значи допълнителни, добавъчни, посторонни отъ разни източници възнаграждения за единъ и същъ чиновникъ, или, както казва народътъ, що значи да се донася отъ деветъ дерета вода, за да се пълни бѣчвата на този или онзи.

Д. Зографски (з. в): Многоруки.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): (Чете) „Министерството на народното просвѣщение удостоверява, че — може името му да прескокна. . .

П. Анастасовъ (с. д): Маринъ Влайковъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): . . . „подначалникъ при отдѣленieto за основнитъ училища, е натоваренъ, вънъ отъ службата си, съ следнитъ длъжности: 1) Членъ на редакционния комитетъ и коректоръ на министерското издание „Училищно дѣло“ — малко му е членъ, че и коректоръ отгоре; 2) Членъ на редакционния комитетъ на министерското издание „Селска библиотека“ — малко му е „Училищно дѣло“, ами и „Селска библиотека“. „Смѣщиятъ е назначаванъ и членъ въ разни комисии при министерството. Той — името му прескачамъ — „получава месечно: 1. По ведомостъ, като подначалникъ 5.316 л. нето“ — тъй пише въ удостоверението — „2. Като членъ на редакционния комитетъ на „Училищно дѣло“ — 1.914 л. нето“ — бруто трѣбва да е надъ 2 хиляди лева; „3. Като коректоръ на „Училищно дѣло“ получава по 500 л. на брой“ — не знамъ колко броя излизатъ въ годината; — „4. Като членъ на редакционния комитетъ на „Селска библиотека“ получава по 500 л. на издадена книжка. Господинъ — тукъ му е написано името — „като частно лице е написалъ народнитъ анекдоти „Хитъръ Петъръ“ и е взелъ хонораръ, както се дава на всички други автори — по 2.300 л. на кода. Книгата е 5 печатани коли. За участието му като членъ въ нѣкои и други комисии е получавалъ установеното възнаграждение и то за работа извънъ служебното време“ и пр.

К. Лулчевъ (с. д): Това е скандалъ!

Т. Кожухаровъ (д. сг): Кой е издалъ това удостоверение?

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Министерството на народното просвѣщение.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Защо?

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Издадено е по поводъ на едно дѣло. Взехме го, за да го представимъ въ сѣда, но по-неже бѣше много интересно, азъ го задържахъ, за да го прочета тукъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Общо колко получава месечно?

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Не знамъ.

Забравихъ да ви прочета най-важното отъ другата страна на листа: (Чете) „Освенъ това на господинъ“ — на същия този подначалникъ — „е дадено на два пѣти по 5.000 л. помощъ, както и на другитъ подначалници“ — да се не помисли, че е дадено само на него.

Г. г. народни представители! Ако българскиятъ селски народъ знае това. . .

Нѣкой отъ лѣвицата: Ще се възмути.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Действително азъ съмъ възмутенъ и не вѣрвамъ нѣкой въ тая зала да не се възмути. Да получаващъ заплатата нето 5.316 л., да те турятъ членъ на редакционенъ комитетъ на „Училищно дѣло“, на „Селска библиотека“, на „Хитъръ Петъръ“, на не знамъ какви издания, да си коректоръ и отгоре министъръ Найденовъ да те намѣри достоенъ да ти даде помощъ на два пѣти — не веднажъ — по 5.000 л. . .

К. Томовъ (з): Отъ кое племе е? Сигурно радикалското.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): . . . не зная, г. министре на финанситъ, но мене ми се струва, че трѣбва да има закони въ тая страна, такъвъ чиновникъ да се дава въ сѣдъ за лакомство. (Ржкоплѣскане отъ лѣвицата) И ако нѣма такъвъ законъ, създайте го, защото действително азъ съмъ възмутенъ.

Т. Христовъ (д. сг): Той получава повече отъ насъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): И азъ не зная защо ние, депутатитъ, стоимъ съ 400 л. дневни, за да ни хокатъ по всички метдани, а не станемъ нѣкъде подначалници, че, когато сме въ нужда, следъ като получаваме по 15.000 л. на месецъ, да ни даватъ помощи не веднажъ, а два пѣти по 5.000 л.! Това (Сочи удостоверението) е характеристика, г-да, на тоя бюджетъ, който чиновници го правятъ и който изглежда, че ние не го разбираме.

Д. Зографски (з. в): Никой, изглежда, не го разбира.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Не може да се даватъ на едно лице толкова много пари, колкото е означено въ това удостоверение. Това е немислимо.

Д. Каранешевъ (д): Има нужда чѣкътъ.

Х. Баралиевъ (с. д): И това е система за мюзина по всички министерства!

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Ето защо, азъ смѣтамъ, че ние трѣбва да се замислимъ, трѣбва да проучимъ тая работа и въ бюджетарната комисия да видимъ по какви параграфи вървятъ тия „нето суми“.

Т. Христовъ (д. сг): Тѣ сѣ невидими параграфи.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Трѣбва да ги видимъ. Ние сме длъжни да ги видимъ. Г. министърътъ на финанситъ трѣбва да ни ги покаже. Когато ни се каже: този параграфъ за това и онова отива, тогава да го гласуваме. Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че ние сме — какъ да кажа — злоупоставени. Щомъ е възможно, по силата на миналогодишния законъ за бюджета, да се даватъ такива голѣми суми на едно лице, ей Богу, ние не сме били въ пълно знание на фактитъ и на параграфитъ, когато сме гласували.

Нѣкой отъ лѣвицата: Отговоренъ е министърътъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Това трѣбва да спре, защото това действително дразни. И, за да не ходятъ хората по селата да го приказватъ по мегданитъ, да го приказватъ и индустриалци, и търговци, да чувствувате, че приказватъ съ болшевишки духъ, дайте да ограничимъ тая лакомия по канцелариитъ!

Г. г. народни представители! Азъ ще засегна още единъ въпросъ. Въ тия 28 или 32 членове на законопроекта за бюджета ние трѣбва добре да се вземъ и трѣбва да създадемъ поне два или повече нови члена. Съ първия членъ да бѣде опредѣлена максимална единна заплата, надъ която по никакъвъ другъ начинъ — съ добавъчни, процентни и пр. — никой чиновникъ да не може да получава. Съ втория членъ да опредѣлимъ една минимална заплата, подъ която никой служащъ на държавата не може и не бива да получава. Ако ние гласуваме тия два члена тая година, ще туримъ начало на една нова система въ нашия бюджетъ. Тогава тия чиновници въ разнитъ ведомства и учреждения нѣма да могатъ тъй леко да изскубратъ, да изискватъ суми, за да подсилватъ своитъ заплати. По въпроса за пенсиитъ, който напоследъкъ става болезненъ въпросъ, трѣбва да постановимъ въ единъ трети членъ, че въ помощта, която държавата дава, пенсионеръ съ осигурено материално положение не може да участва. Каквото му се полага отъ пенсионния фондъ, създаденъ по силата на съществуващитъ закони, да си го получи. Ако единъ пенсионеръ има гарантирано материално положение — нека се опредѣли съ какъвъ доходъ смѣтаме, че е гарантирано материалното положение на единъ гражданинъ, съ 2 хиляди, 3 хиляди или 5 хиляди месеченъ доходъ — за този пенсионеръ държавна помощъ не се дава. Ако азъ съмъ пенсионеръ и имамъ осигурено материално положение, ако при това съмъ и народенъ представител, да участвувамъ въ помощта, която държавата дава за усиляване на пенсионния фондъ, това действително е, да кажа по селски, грѣхота. Какъ ние ще позволимъ тая работа? Има нѣщо срамно и позорно въ нея. Държавата като дава

помощ да усили фонда, то значи да даде на нуждаещитъ се, а не на менъ, на васъ, на този или на онзи, който е осигурилъ своето съществуване. Тая държавна помощ трѣбва да отиде за ония, които получаватъ малко, за да нѣма хора, които за три месеца получаватъ 1.000-900-800 л. пенсия, а други получаватъ една пенсия, че втора, че трета — сборъ отъ пенсии — и не могатъ да намѣрятъ кесия толкова голѣма, за да побере банкнотитъ. Ето защо, въ закона за бюджета трѣбва да туримъ единъ новъ членъ, който да гласи: сборътъ отъ пенсии не може да надмине еди-каква цифра. Турете 4 хиляди, турете 5 хиляди най-после, но да се знае, че нѣма пенсионеръ въ страната, който да получава нагоре отъ тая сума! Тогава законътъ за бюджета ще добие изразъ на справедливостъ. Тогава ние нѣма да имаме въ една или въ друга посока да се води агитация, че тая държава е създадена само за богатитъ, за голѣмитъ бюрократи, за голѣмитъ пенсионери. За да убиемъ живецъ на демагогията, ние трѣбва сами да напишаме тѣзи болни въпроси, и да ги разрешимъ.

Г. г. народни представители! Миналата година тукъ отъ тази трибуна нѣкои повдигнаха известни важни въпроси, на които министърътъ на финанситъ и Министерскиятъ съветъ трѣбваше да обърнатъ внимание. Тѣ не обърнаха внимание. Единъ отъ тѣзи въпроси бѣше намаляване на окръжията. Ние, една малка страна, дето като се викне отъ Цариградъ се чува въ Варна, да имаме 16 окръжни управления е много. Азъ не знаа дали този господинъ председател на комисията Тричковъ е правилъ докладъ за намаляване на окръжитъ, и ако е правилъ докладъ, не знаа защо респективниятъ министъръ на вътрешнитъ работи не излѣзе съ законопроекта досега. Нѣма да има споръ въ Народното събрание отъ дѣсно и отъ лѣво по това да съкратимъ дадени окръжи. Ще се яви, разбира се, споръ, Варненскиятъ ли окръгъ да бѣде закритъ или Шуменскиятъ, но този споръ ще се заглуши. Ако ние трѣбва да дадемъ доказателства, че се отзоваваме на повика за икономии, не бива да се чуватъ тия или ония мѣстни съображения по това, кой окръгъ да се съкрати — Кюстендилскиятъ ли, Варненскиятъ, Пашмаклийскиятъ, Пловдивскиятъ или кой да е другъ. Ще се направи и трѣбва да се направи едно ново административно раздѣление на страната. Какви и колко икономии отъ това ще се реализиратъ, нека статистицитъ да направятъ смѣтка, но безспорно е, за всички насъ, които имаме здравъ разумъ, че една икономия ще се реализира.

Единъ новъ принципъ искаме ние да се въведе въ нашия бюджетъ. Признаваме, че днешната държава безъ косвени данѣци не може, но прѣкиятъ данѣкъ трѣбва да бѣде единъ единенъ. Защо? Защото общъ е повикътъ отъ всички данѣкоплатци, отъ най-интелигентния до най-простия, че не знаятъ колко данѣкъ плащатъ. И да ви кажа право, че проститъ данѣкоплатци по-точно знаятъ, отколкото ние, интелегентнитъ, какъвъ данѣкъ плащатъ. Колко данѣци плащаме ние? Данѣкъ занятие, данѣкъ сгради, пѣтни повинности, данѣкъ за желѣзници, данѣкъ воененъ, данѣкъ за трудова повинностъ, поземеленъ данѣкъ, данѣкъ за лозята, данѣкъ за виното. Съгласете се, г. г. народни представители, че въ прѣкиятъ данѣкъ една реформа е належаща. Върху общия доходъ на дадено лице, въ който влизатъ приходитъ и отъ лозята му, и отъ нивитъ му, и отъ ливадитъ му, и отъ занятието му, трѣбва да има единъ данѣкъ. Ако има единъ прѣкъ данѣкъ, държавата ще има повече приходи и ще бѣде ясно за данѣкоплатеца, какво има да плаща. Сега данѣкоплатецътъ не знае какво плаща. Има случаи въ София, когато отидешъ при бирника да питашъ колко ти е данѣка — да кажемъ за 1929/30 г. или за 1923/1924 г. — да ти даде бележка, че дължишъ 32.000 л. нови данѣци, стари данѣци, глоби и т. н. Идешъ следъ една седмица, защото не си ималъ пари да платишъ първия пътъ, казва ти не 32.000 л., а 48.000 л. Какъ може това? Отъ 32.000 л. на 56.000 л. е билъ вдигнатъ данѣкъ на едно лице. Защо, за какво, не може да се обясни. Идешъ въ общината и тамъ една пълна неяснота за това, което дължатъ данѣкоплатцитъ. Но страшно е това положение за тия, които прехвърлятъ имоти, за тия, които се снабдяватъ съ паспорти и за тия, които взематъ търгове отъ държавата и трѣбва да представятъ документи, че сж изплатили данѣцитъ си. Това положение създава една мина за много отъ чиновницитъ, които служатъ по прѣкиятъ данѣкъ. Даването на удостоверения, че сж платени данѣцитъ, е свързано съ една голѣма деморализация на персонала по финансовото ведомство, и министърътъ на финанситъ това не може да не го признае. Но ако азъ, гражданинътъ, си имамъ своята данѣчна книжка и я получавамъ още въ първитъ три месеца на данѣчната го-

дина отъ Финансовото министерство, и въ нея пише че дължа единъ единенъ данѣкъ 10.000 л., който съмъ длъженъ да платя, никой не може да ми каже, че имамъ да плащамъ други данѣци и азъ ще знаа, че до края на годината ще трѣбва да изплатя тия 10.000 л. И когато отида при бирника, той нѣма да ми каже, че дължа 20.000 л., утре 25.000 л., другиденъ 32.000 л. Оплакането, което съществува и по села, и по градове отъ занаятчи, отъ индустриалци и отъ търговци, е обосновано на несправедливостта и неправдитъ при разпредѣлението и събирането на даждията. Който е по-недобросъвестенъ данѣкоплатецъ, леко се отървава. Понеже глобата е единъ пътъ за всѣкога, недобросъвестниятъ отлага плащането на данѣка 1—2—3 години и лихвитъ върху дължимиятъ се данѣкъ се дѣлятъ между данѣкоплатеца и чиновника. Това положение не може да се търпи и единствениятъ спасителенъ изходъ е въ единния данѣкъ, за да бѣде напълно ясно задължението на гражданина-данѣкоплатецъ къмъ държавата.

Г. г. народни представители! Ще повдигна единъ въпросъ, който, може би, на нѣкои ще се види страненъ. Но този въпросъ, въ една или друга смисълъ, при тежкото положение, въ което се намира държавата, ще се яви скоро наложително на сцената и може би тия, които сега сж надсмѣшка ще посрещнатъ повдигането на този въпросъ, утре да се съгласятъ съ мене.

Ние искаме да се учреди единъ фондъ за изплащане на репарациитъ. Тия, които въ една или друга смисълъ сж повече или по-малко виновни за настѣпилото състояние следъ войнитъ, да понесатъ съразмѣрно, споредъ виновността, тежеститъ за изплащането на репарациитъ. Това е идея, а финансовиятъ министъръ и техницитъ му трѣбва да намѣрятъ начинъ да се реализира.

Х. Силяновъ (д. сг): Това е вече единъ пасивъ въ Вашата речъ, г. Чешмеджиевъ. Една какафония.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): За да спасите държавата, ще искате това. Репарационниятъ дългъ трѣбва да бѣде изплатенъ. Той не е много, казахте вие, и затова гласувахте спогодбата. Той е много, казахме ние.

Х. Силяновъ (д. сг): Не е тамъ въпросътъ.

Е. Начевъ (д. сг): Да не гласуваме въ бюджета сума за репарационния дългъ.

Х. Силяновъ (д. сг): Много далеко ще отидемъ, ако вземемъ да издирваме всички виновници за репарационнитъ плащания.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Тия 300 милиона лева годишно, които ще плащаме за репарациитъ, трѣбва да паднатъ съразмѣрно върху виновницитъ, споредъ имотното имъ състояние, споредъ отговорността имъ, и споредъ общественото имъ положение.

Е. Начевъ (д. сг): На либералитъ ще ги туримъ и свършена работа. Тѣ сж виновнитъ.

Д. Каранешевъ (д. сг): Чункимъ вие сте по-малко виновни отъ тѣхъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Има едно друго перо, което тежи не по-малко отъ перото за репарациитъ, това е перото за инвалиднитъ пенсии. Макаръ инвалиднитъ пенсии да сж нищожни, тѣ поглъщатъ една голѣма сума. Азъ тукъ чета, че има 108.000 народни, инвалидни и други пенсии. Азъ лично не вѣрвамъ на тази цифра. Тия пенсии се предвиждатъ ежегодно въ нашия бюджетъ. Отъ фонда за изплащане на репарациитъ, едното перо ще бѣде за изплащане на инвалиднитъ пенсии. При единъ единенъ данѣкъ, отъ който не ще може да се освободи никой въ държавата, ще има само единъ втори данѣкъ — данѣкъ за изплащане на репарациитъ — за онѣзи, които трѣбва да отговарятъ за послѣдствията отъ войнитъ.

Г. г. народни представители! Азъ нѣма да се спирамъ по-подробно върху това, което трѣбва да бѣде единъ новъ бюджетъ, защото не искамъ да уморявамъ и тѣй умореното Народно събрание. Но по общитъ голѣми въпроси, които вълнуватъ цѣлата страна, не мога да се въздържа да не кажа нѣколко думи.

Ще се спра накратко на въпроса за стопанската криза. Безспорно е, че стопанска криза има не само у насъ, а навсякъде, но безспорно е също така, че навсякъде другаде сериозно сж се замислили да излѣзатъ по-скоро отъ клещитъ на стопанската криза, а ние тукъ, у насъ, дори

още не сме си поставили въпроса. Криза у насъ съществува, съществува и въ занаятчийството, съществува и въ индустрията, съществува и въ търговията. Но отъ това, което се върши у насъ отъ представителитъ на държавата, отъ респективното Министерство на търговията, промишлеността и труда; отъ това, което се изнесе тукъ въ речта, която държа преди нѣколко дена тука министърътъ на финанситъ, въ речта, която държа по-рано министъръ-председателътъ, и въ речта, която държа онзи денъ народниятъ представителъ г. Мишайковъ, азъ извличамъ едно впечатление — че голѣмата, свѣтовната стопанска криза не е дала още последния урокъ на най-виднитъ представители на управляващия Сговоръ. Въ каква смисълъ? Ние знаемъ, че земеделското производство у насъ е слабо; ние знаемъ, че земеделското производство въ свѣта е засилено чрезмѣрно; ние знаемъ, че произведенията, не само земеделски, но и индустриални, сѣ въ по-голѣмо количество сега, откожко то сѣ били преди войнитъ. Както другаде въ свѣта, така и у насъ има една обективна причина за кризата — свръхпроизводството — но онова, което другаде схващатъ и разбиратъ, което у насъ дори още не се опитватъ да помислятъ, то е, че държавата не може да стои безучастна, че тя трѣбва да се намѣсва въ голѣмитъ въпроси отъ икономически, отъ стопански характеръ. Българскитъ икономисти и финансиста, които сѣ застъпвали досега буржоазния възгледъ за ненамѣсване на държавата въ стопанскитъ въпроси, още не сѣ почувствували, че е минало отдавна тази ера на *laissez faire, laissez passer* и че активната намѣса на държавата въ стопанскитъ въпроси вече не е, както се мислѣше по-рано, едно лекомислено вмѣкване въ стопанскитъ предприятия, а е една повелителна нужда на момента, който преживява стопанството въ всички страни, следователно и въ България. Азъ не виждамъ нито министъръ-председателътъ, нито министърътъ на финанситъ, нито професоритъ, било икономисти, било агрономи, отъ управляващия Сговоръ да сѣ направили решителната стѣпка напредъ, да пригърнатъ идеята за активната намѣса на държавата въ стопанството. Тая концесия вие не искахте да я направите на насъ преди десетъ години, когато ви предупреждавахме, че безъ активна намѣса страната ще дойде до хаосъ. Днесъ, следъ десетъ години, вие още не искате да отстъпите отъ теоритическата си позиция, но тукъ е и грѣшката и отговорността, най-сжществена отговорностъ на управляващия Сговоръ.

Министерството на търговията, промишлеността и труда какво прави въ областта на българската търговия, на българския вносъ и износъ? Всичкитъ оратори, които се изредиха тукъ да говорятъ, изнесоха голѣми подробности и факти за нашитъ пасивни търговски баланси. Азъ нѣма да ви цитирамъ цифри, макаръ че ги имамъ на рѣка. Въ 1929 г. пасивитъ на търговския ни балансъ е надминалъ 2 милиарда лева. Какво означава това? Имало ли е положена елементарна грижа отъ страна на Министерството на търговията и въ какво се е изразила тая грижа? Безспорно, само тоя фактъ, че нашиятъ износъ е съ 2 милиарда по-малко отъ вноса, достатъчно показва, че тая грижа не е съществувала, че я е нѣмало. И за мене си азъ си обяснявамъ тъй силно разрастващата се въ страната ни стопанска криза и съ това, че е било безгрижно, равнодушно дори до престѣпностъ Министерството на търговията по отношение вноса и износа. Азъ не искамъ да кажа, че това безгрижие се дължи на туй, че е министъръ на търговията Бобошевски — утре може да бѣде министъръ Мишайковъ; то се дължи на она опасенъ възгледъ, който съществува у васъ, и отъ който възгледъ по силата на необходимостта, по силата на условията, които сѣ по-силни отъ вашата воля, вие ще бѣдете принудени да се откажете — възгледа за ненамѣсата на държавата въ стопанството. Моятъ възгледъ е, че трѣбва активна намѣса на държавата въ вноса и износа. Ние много късно се събрахме за работи, които не само въ България ставатъ. Единъ министъръ на финанситъ не може да не знае, че въ Чехия, че въ Польша и въ много други страни, кждето има опасностъ за пасивенъ търговски балансъ, хората мислятъ за тъй нареченото контингентирание на вноса и износа. Ние дори не сме мислили въ това направление, за да може, при едно умно ръководство отъ страна на Министерството на търговията, износътъ да бѣде по-голѣмъ отъ вноса. И ние не можемъ да имаме солиденъ платеженъ балансъ, особено когато се предвижда въ бюджета да плащаме надъ 1 милиардъ за старитъ заеми, за новитъ заеми и за репарациитъ, която сума, безспорно, влияе на платежния ни балансъ. Ние трѣбва да се стремимъ по никой начинъ вносътъ да не надминава износа. Това основно правило може да бѣде спазено, само когато вие възприемете по начало

идеята за активна намѣса на държавата, въ името на единъ голѣмъ общественъ интересъ, въ частнитъ стопански предприятия, въ индустрията и въ търговията.

Погледнете индустрията. Пакъ сжщото това Министерство на търговията, отдѣление индустриално, раздава на индустриалнитъ предприятия облаги общи, специални, всѣкакви. То преглежда формално книгата за започване на нѣкое ново индустриално предприятие — подписать ли е инженерътъ книгата, колко сѣ конскитъ сили на машинитъ и т. н. — но необходимо ли е това предприятие за страната, когато има толкова много такива предприятия, върху това Министерството на търговията не мисли. Ние имаме извънредно много мелници. Инженеръ е подписалъ книгата, конскитъ сили сѣ налице, всичко е налице, бюрократизмътъ е въ сила, канцеларщината вирѣе, а умътъ го нѣма! Ето, това е единъ боленъ въпросъ, но той не се решава съ *laissez faire, laissez passer*, а се решава съ една разумна намѣса на държавата въ стопанскитъ предприятия. Животътъ налага да се отменятъ отъ вашия възгледъ за ненамѣсата на държавата въ стопанството и да възприемете нашия, защото не може безъ активна намѣса на държавата.

Това, което ви посочихъ въ индустрията и въ търговията, е достатъчно да обясни защо настѣпи въ тия ужасни размѣри и се почувствува така болезнено у насъ кризата, та индустриалцитъ и търговцитъ да считатъ, че сѣ злоупоставени, че липсватъ държавни грижи за тѣхъ, че тѣ сѣ били насърдени да хвърлятъ капитали въ мъртавъ инвентаръ, да плащатъ лихви и въ края на краищата да бѣдатъ принудени да турятъ ключъ на предприятията си и да изхвърлятъ маса работници отъ тѣхъ.

С. Савовъ (д. сг): Ами и тѣ иматъ малка вина за тая работа.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Ще дойда подиръ малко и на тая българска лакомия.

С. Савовъ (д. сг): И тѣ трѣбваше да предвидятъ тая работа.

Н. Кемилевъ (д. сг): Азъ харесвамъ това, което казвате, г. Чешмеджиевъ, защото отивате по пътя на диктатурата. Въ тия времена само диктатурата на ума и силата да приложишъ това, което е полезно, мимо критикитъ, ще ни спаси. Г. Чешмеджиевъ е много правъ, като казва, че ние създадохме много маслобойни и мелници, колкото нѣма никжде. Макаръ че щѣше да се приказва: „На вашитъ давате да откриватъ, а на нашитъ не давате“, трѣбваше да не се позволява откриването на нови. Министърътъ на търговията, съ рискъ утре да не бѣде депутатъ или министъръ, не трѣбваше да позволи да се строятъ толкова маслобойни и мелници, за да страда сега народътъ и индустрията. Трѣбваше силна воля, малко диктатура. Азъ съмъ доволенъ отъ това признание на г. Чешмеджиевъ, че сѣ сила трѣбваше да се наложи това. Азъ не разбирамъ друга диктатура, а само диктатура, която изхожда отъ Парламента и отъ отговорното правителство.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Г. г. народни представители! Азъ искамъ да изтъкна и друго едно отъ психологическо естество съображение, което влияе за болезненото чувстване на кризата у насъ. Презъ 1928 г. ние гласувахме тъй наречения стабилизационенъ заемъ. Отъ ваша страна (Сочи болшинството) и отъ министерскитъ маси увѣряваха всички насъ, че, като се сключи този заемъ, въ страната ще потече медъ и масло. Много естествено е, че щомъ като тукъ се говори това и като се убеждаваме ние въ това, то какво остава за тѣзи, които сѣ вънъ? Търговцитъ и индустриалцитъ очакваха да се сключи единъ пѣтъ стабилизационниятъ заемъ, за да се открие широкъ пазаръ вътре и вънъ за всички наши произведения. Създаването на тая иллюзия докара болезнено да се чувствува кризата, която настѣпи. Може би за политиката, която се водѣше въ тоя моментъ отъ тая маса (Сочи министерската маса), тая иллюзия да е била необходима, но затова вие ще трѣбва да понесете всичката отговорностъ днесъ, когато търговцитъ и индустриалцитъ, които сѣ вашата естествена опора, сѣ противъ васъ.

Министъръ С. Василевъ: Не сѣ противъ насъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Затварятъ дюкянитъ си. Даже азъ ги осждамъ, че прекаляватъ. Но онова, което е интересно, то е, че тая иллюзия, която се подхранваше отъ тукъ, се отрази стократно върху търговцитъ и индустриал-

цитъ. Ако проследите цифритъ за кредита, който е отпуснатъ отъ Българската народна банка на частнитъ банки и отъ частнитъ банки на търговцитъ и индустриалцитъ непосредствено следъ сключване на стабилизационния заемъ — азъ имамъ тукъ тия цифри, но не съмъ любителъ на цифритъ — ще видите, че още въ първитъ три месеци следъ сключване на заема около $1\frac{1}{2}$ милиардъ лева сж били отпуснати отъ Българската народна банка чрезъ частнитъ банки и непосредствено на търговцитъ и индустриалцитъ. Като получиша тия $1\frac{1}{2}$ милиардъ лева, индустриалцитъ и търговцитъ побързаха да се нахвърлятъ къмъ чуждитъ стоки въ Европа и да ги вмъкнатъ въ България. Съ $1\frac{1}{2}$ милиардъ лева тѣ можаха да капариратъ стоки за милиардъ, за 2 милиарда лева. Въ оня моментъ нѣмаше ли умъ Българската народна банка, па и нашитъ голѣми банкери въ частнитъ банки, за да кажатъ: „Чакайте, не даваме“. Виждате колко машини се внесоха. Дървениятъ материалъ, който гние по складоветъ, е внесенъ отъвнъ презъ последнитъ 2 години. Цифритъ за това ги дава Българската народна банка въ своя отчетъ. Министърътъ на финанситъ знае това, той може да проследи тия данни. Азъ констатирахъ лакомията на търговцитъ и индустриалцитъ, насърдена отъ Българската народна банка и отъ частнитъ банки, обаче търговцитъ и индустриалцитъ донѣкъде сж прави, защото затѣ тѣ сж лакоми, тѣхната работа е да печелятъ. Но оня, който управлява Българската народна банка, трѣбва да знае, че като отпусна $1\frac{1}{2}$ милиардъ за стоки, които идатъ отъ чужбина, валутата се консумира. И нѣма нищо чудно въ това, ако непосредствено следъ сключването на стабилизационния заемъ, въ края на 1928 г., Българската народна банка има резервоаръ отъ чужди валути 2 милиарда и сто милиона лева, а сега въ края на 1929 г. сж останали само 500.000.000 — не сж повече, да не сж и намалѣли даже.

Министъръ В. Молловъ: Не сж.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Дай, Боже, да не сж, но мене ми се струва, че сж малко намалѣли — Болното, бихъ казалъ, опасно то въ нашата общественостъ, въ нашия стопански животъ, е това, че и индустриалци, и търговци и ние тукъ изгубваме въра въ ония, които стоятъ начело на нашитъ най-голѣми учреждения като Българската народна банка — може би нѣмаме по-способни и трѣбва тѣхъ да търсимъ — защото тѣ създадоха тая опасностъ. Голѣмата паника не дойде само отъ фалита на Братя Бъклови — това е само сигналътъ — тя дойде отъ това, че Българската народна банка като хвърли 500.000.000 л. за кредити, започнаха да се купуватъ и внасятъ стоки отъвнъ, веднага търговскиятъ балансъ се почувствува разколебанъ, въ смисълъ на слабъ износъ и силенъ вносъ, и веднага нашитъ валути внъ се изподоха, се консумираха. И тъкмо въ това време, когато имаме пасивенъ търговски балансъ, лошъ платеженъ балансъ, имаме трето опасно положение, което още повече усили болезнеността на кризата. Това е, че въ това време министърътъ на финанситъ си гледаше много хубаво работата като екзекуторъ. Като екзекуторъ той действително на мене ми прави впечатление. Обърнете внимание на цифритъ за 1929 г. по отношение на всички важни параграфи за данѣтитъ — прѣжитъ, косвенитъ, за данѣта върху солта, за бандерола — и вие ще констатираате, че има едно усиливане. Въ този страшенъ периодъ за данѣкоплатѣтитъ, за националното стопанство, държавата е събрала съ 600.000.000 л. повече, отколкото е събрала презъ 1928 г.

За менъ кризата е ясна: пасивенъ търговски балансъ, разколебанъ платеженъ балансъ, изсмукано национално стопанство — въ три направления, клещи върху националното стопанство. Безспорно, националното стопанство ще се гърчи, ще се свива, всичкитъ слоеве отъ населението ще го чувствуватъ болезнено, но това, което е най-голѣмото нещастие, то е, че ние още нѣмаме съзнание за основната причина на всички тия работи, които ставатъ у насъ. И азъ се боя не отъ това, че има стопанска криза — и тя може да се изживѣе — но че тая стопанска криза става и може да стане, и ще стане поводъ и основание на много вѣлци, които дебнатъ въ тъмнината, да закопаятъ и последнитъ следи на конституцията и Парламента въ страната.

И азъ ще завърша тамъ, откъдето започнахъ. Вземете сериозни бързи мѣрки въ това направление, за да се успокоява страната. Защото, ако не се успокои, ние ще имаме или една главоломна диктатура отгоре, или една ужасяваща анархия отдолу! Никой нѣма интересъ отъ това. Всичкитъ ни сили и усилия трѣбва да бждатъ: да избѣгнемъ това. Паче чаяния, ако не го избѣгнемъ, най-страш-

ната отговорностъ ще я понесете вие. И затуй първата обязаностъ е вие да си дадете смѣтка за положението и следъ това като властъ да отстраните опасноститъ, за да не носите отговорността за това положение.

Г. г. народни представители! Не мога да не спомена накрая — има още нѣколко въпроси, които ще прескоча — за мнението на единъ нашъ голѣмъ другаръ въ чужбина, Дебрюкеръ. И той не го казва, за да хвърли укоръ, но го казва, за да замисли то и насъ, да замисли и васъ. „Внимавайте — казва Дебрюкеръ — вашата страна я очаква съдбата на колония“

Готвятъ ни това колониално робство, бихъ казалъ, и чужди, и свои. Ако къмъ чуждитъ сме безсилни, къмъ своитъ трѣбва да станемъ силни и да ги поставимъ на мѣстото. Не може да се кълнатъ младежи въ прогимназиитъ, не може да се държатъ речи отъ нѣкон офицери въ казармата: „Войнико! Като отидешъ въ село, запиши се въ „Родна защита!“

Т. Кожухаровъ (д. сг): Има ли го това?

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Това е фактъ. Въ Ямболъ е станало това. — Вземете мѣрки. Корабътъ е достатъчно загинилъ и може да потъне неочаквано.

(Председателското мѣсто заема подпредседателътъ А. Христовъ)

Азъ имамъ нещастieto въ 1923 г. отъ това мѣсто да кажа на моитъ приятели земеделци: „Въ една нощъ самозванци ще ви свалятъ. Внимавайте!“ Опасно е, че трѣбва да се повторятъ тѣзи думи и за васъ. Но, за да не ви свалятъ самозванци, вземете мѣрки, спасете страната и ако се чувствувате негодни, идете си. Това е най-голѣмиятъ дългъ къмъ България. (Ръкоплѣскания отъ лѣвицата)

Председателствуващъ А. Христовъ: Повече оратори нѣма записани. Приключвамъ дебатитъ.

Има думата г. министърътъ на финанситъ.

Министъръ В. Молловъ: Г. г. народни представители! Азъ ще ви моля да ми дадете малко време, за да отговоря на критикитъ по представения бюджетопроектъ и по изложението, което имамъ честта да направя предъ васъ миналата седмица и пакъ да се извиня, че ще трѣбва да се спирамъ върху въпроси, които, споредъ моето разбиране, сж напълно обяснени предъ Народното събрание, по които ние нееднократно сме се спирали, по които азъ съмъ давалъ изчерпателни обяснения.

Критикитъ по бюджетопроекта за приходитъ и разходите на държавата за финансовата 1930/1931 г. се водѣха пакъ въ сѣщитъ граници и по сѣщия начинъ, както и въ минало време. Отъ една страна, ораторитъ намираха, че приходитъ, посочени въ бюджетопроекта на държавата, сж приходи нереални, нѣма да постѣпятъ, а отъ друга страна, че разходите сж поставени въ повече и, следователно, ще трѣбва да бждатъ направени не само съкращения и намаления, но, както каза ораторътъ на Радикалната партия, радикални съкращения и намаления.

По отношение на приходитъ азъ нѣма да се спирамъ повторно върху съображенията, които имамъ честта да изтъкна предъ васъ при моето изложение. Ще кажа само, че бюджетопроектътъ за 1930/1931 финансова година ще се упражнява тѣй, както и презъ миналитъ години. Съ други думи, разходите ще се произвеждатъ само въ размѣръ на осѣщественихъ постѣпления. Тѣй че цифрената критика за туй какво сме предвиждали като евентуални приходи на държавата по прѣжитъ или по косвенитъ данѣци не може да засегне въ нищо бюджетното упражненie, защото предвижданията се основаватъ върху изчисления не само за предшестващитъ 2 или 3 години, но и върху постѣпленията, които сж осѣществени и осѣществяватъ до день днешенъ Следователно, тази критика сж нѣма мѣстото.

Единъ въпросъ се повдигна пакъ — повдигна се отъ уважаеми г. Чешмеджиевъ. Азъ сѣщо тѣй и въ миналото съмъ се спиралъ върху него. Желателна е, казва се, реформа да се обединятъ данѣтитъ въ единъ, да стане ясно на всѣки данѣкоплатецъ, чрезъ една обща сума, какво дължи той на държавата като данѣкъ презъ годината. Тази сума да бжде нанесена въ данѣчната книжка, за да може той да направи своитъ пресмѣтания и да изплати редовно въ предвиденитъ срокове опредѣления данѣкъ. Нещастно е, че такова положение на данѣтитъ ще съдържа въ себе си една голѣма ясностъ и простота. Но заедно съ туй, трѣбва да кажа, че мисълта за установяването на единъ такъвъ единственъ данѣкъ, която бѣ изказана едно време още отъ Вобанъ съ неговото предложение за царската десетина — 10% върху всички приходи, което нѣщо донѣкъде сжществуваше въ Турската империя, а следъ освобождението,

известно време и у насъ и то само за прѣжитѣ данѣци въ форма на така наречения десетѣкъ, безъ, разбира се, у насъ да сѣ били изключени другитѣ данѣци — тази мисль е разисквана много пѣти отъ икономиститѣ и отъ финансиститѣ. Толкова пѣти въ течение на двата последни вѣка е било писано по въпроса за установяването на единъ единственъ ясень данѣкъ, щото е излишно днесъ да говоримъ, че тая реформа или това предложение при днешното състояние на бюджетитѣ е свършено изключено да се приложи на практика.

Кой не би желалъ да има едно такова ясно положение? Не само азъ, като представител на съкровището и на Министерството на финанситѣ и като данѣкоплатецъ, но всички. Това е несъмнено, за него нѣма защо да се говори. Обаче възможно ли е това нѣщо? По този въпросъ азъ мога да кажа едно — че досега приликата на всички държави, безъ изключение, въ миналото, въ настоящето и, по вѣсѣка вѣроятностъ, въ бъдеще, и то неопредѣлено, дълго бъдеще, нѣма да даде възможностъ за възприемане на подобно положение. Причинитѣ сѣ ясни и нѣма защо да навлизамъ въ тѣхъ. Нуждитѣ на днешнитѣ държави сѣ така нарастнали, че е невъзможно съ единъ единственъ данѣкъ държавата да установи своитѣ приходи. Ако въ миналото време тази мисль е била по-осществима, въ днешно време тя е съвсемъ изключена. Като доказателство азъ ви дадохъ миналата година, ако се не лъжа, съотношението между прѣжитѣ и косвенитѣ данѣци не въ нашия бюджетъ, а въ бюджетитѣ на други държави.

Желанието косвенитѣ данѣци да изчезнатъ и да бѣдатъ обрѣнати въ прѣки данѣци съществува отдавна. Но при все туй прѣжитѣ данѣци винаги и сега представляватъ една малка частъ отъ приходитѣ на държавата и най-големо внимание и най-голема възможностъ за развитие представляватъ пакъ косвенитѣ данѣци. Може би изключение прави самъ английската държава, която има единъ много еластичень данѣкъ върху приходитѣ и то при една особена психология на английското население, което предпочита въ своитѣ декларации да посочва повече приходи, отколкото има, не само защото го е страхъ отъ тъмниченъ затворъ, защото въ Англия, при една невѣрна декларация, не се налага глоба, а се опредѣля затворъ минимумъ 6 месеца. Такава е психиката на населението: предпочита да покаже повече приходи, за да поддържа своето социално положение. Въ другитѣ, въ континенталнитѣ държави, положението е друго. Азъ намирамъ въ една цвѣтуща държава нѣколко книги, въ които се изучава въпросътъ, по каквъ начинъ да се пишатъ декларации, за да може да се избѣгне едно по-високо облагане. Несъмнено е, че такива указания има и у насъ, а и безъ указания декларациитѣ, освенъ на лицата сѣ опредѣлени приходи, каквито сѣ чиновницитѣ, не сѣ обикновено въ съответствие съ истината.

К. Томовъ (з): Това е вѣрно.

Министъръ В. Молловъ: По-нататкъ нѣма защо да се спирамъ върху другия въпросъ — за заплатитѣ на чиновницитѣ и върху възможнитѣ съкращения. Повтаряме и поотрѣжаме въ една и сѣща посока, по единъ и сѣщи пѣтъ, едни и сѣщи въпроси. Азъ ви изложихъ миналата седмица мѣжнотитѣ, които срѣщамъ и които следъ тая речъ продължаватъ да възникватъ ежедневно, ако не ежечасно. Действително, по отношение заплатитѣ на чиновницитѣ въ нашия бюджетъ има известна неясностъ. Желателно е за всички видове служаци да бѣде установена една опредѣлена сума, която тѣ да получаватъ месечно или годишно. Несъмнено е, че чиновничеството има известни околни възнаграждения, които то си е създамо въ времето, когато бюджетътъ е билъ по-малкъ и то не е било платено така, че да може да задоволява най-неотложнитѣ си нужди. Азъ ограничихъ тѣзи околни възнаграждения до 25% отъ брутната заплата. Азъ нѣма да отрека удостоверението, което прочете тукъ г. Чешмеджиевъ; има единични случаи, но въ повечето случаи, мога да ви кажа, ограничението на тия възнаграждения до 25% е спазвано отъ всички ведомства. Това не разрешава въпроса. Още презъ 1927 г. въ Министерския съветъ азъ направихъ предложение не за премахването, а за обединението въ една обща каса на всички явни и скрити възнаграждения въ формата на стотинки и пр., които получава нашето чиновничество. Направихъ го не съ цель да намалявамъ, а съ цель да внесе ясностъ и справедливостъ въ заплатитѣ. Но за да се внесе тази ясностъ и справедливостъ има едно предварително условие: всички ведомства да бѣдатъ съгласни да се внесе въ тази обща каса това, което получаватъ чиновницитѣ като околни възнаграждения, и да се направи едно равномѣрно раз-

предѣление. Въ 1927 г. азъ срещнахъ едно рѣзко противодействие, свързано съ заключения, за което нѣма защо да говоря тукъ предъ васъ. Едно отъ ведомствата отговори: „По никаквъ начинъ ние не можемъ да се откажемъ отъ това, което ни е дадено по законъ, по правилникъ или по редъ“. Нѣма защо да крия, това ведомство е Дирекцията на желѣзницитѣ, където случаватъ така нареченитѣ персонални добавки, които бѣха установени, както е известно на г. Чешмеджиевъ, отъ бившия министъръ на желѣзницитѣ г. Казасовъ, неговъ другаръ.

К. Пастуховъ (с. д): (Казва нѣщо)

Министъръ В. Молловъ: Азъ ще кажа всичко. Нищо нѣма скрито. Азъ ви казвамъ откъде дойде опозицията.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Сега желѣзницитѣ сѣ автономни.

Министъръ В. Молловъ: Сега сѣ автономни, но тогава тѣ не бѣха. Пѣкъ и да сѣ автономни, това не значи, че тѣ не сѣ държавни чиновници, това не значи, че единъ инженеръ отъ желѣзницитѣ трѣбва да получава $\frac{1}{3}$ или двойно повече, отколкото единъ инженеръ по шосетата.

К. Пастуховъ (с. д): (Казва нѣщо)

Министъръ В. Молловъ: Нали знаете, когато се седи тамъ (Сочи опозицията) и се слуша, критиката винаги е по-лесна, а когато се дойде на това мѣсто (Сочи министерската маса), критиката и работата е по-мѣчна. Вие знаете това, г. Пастуховъ, за да не се връщамъ на този въпросъ. Азъ ви казахъ каква мѣжнотия срещнахъ. Азъ не казвамъ, че не може да се преодолѣе; казвамъ, че трѣбва да се преодоле. И сега, когато друго едно ведомство дойде съ искане за увеличение на заплатитѣ, азъ отговорихъ по сѣщия начинъ — че съмъ готовъ да уредя всички въпроси, да събера всички явни и скрити околни възнаграждения на чиновницитѣ въ една обща каса и отъ тамъ да се разпредѣлятъ между всички чиновници. Скрититѣ сѣ известни по наредбитѣ, а явнитѣ всѣки може да ги види въ всѣки единъ бюджетъ; нѣма защо да се търсятъ, тѣ сѣ очевидни. Утре, когато почнемъ да разглеждаме бюджетопроектитѣ, вие сами ще установите дали известенъ бюджетъ съдържа въ себе си извънредни възнаграждения на чиновници и т. н. Но това ведомство, което сега най-много, може би основателно, претендираше за едно увеличение, като чу за образуването на една такава общностъ, за да бѣде еднакво разпредѣлена между всички служаци, протестира, че чиновницитѣ въ него нѣматъ скрити, а имали явни възнаграждения. Въ всѣки случай, както скрититѣ, така и явнитѣ околни възнаграждения не надминаватъ 25% отъ брутната заплата. Има възнаграждения, които винаги съмъ следилъ, за които има нѣколко постановления въ закона за бюджета, на които винаги съмъ се противопоставялъ, но които по нѣкой пѣтъ отбѣгватъ отъ възможната контрола на единъ министъръ на финанситѣ, защото се касаетъ за единични чиновници. Тия случаи сѣ такива, че нѣкой пѣтъ дори не минаватъ презъ рѣцетѣ на финансовия министъръ. Действително, може да има възнаграждение за извънреденъ трудъ или въ друга форма отъ нѣкои фондове, за каквито се говори тукъ. Тия възнаграждения отъ по 5,000 л., за които говорихте Вие, г. Чешмеджиевъ, сѣ отъ фонда за социално и культурно подпомагане — не на учителитѣ — единъ фондъ, създаденъ отъ специални приходи, които не постѣпватъ по държавния бюджетъ. Отъ този фондъ сѣ давани на писатели, на художници по 10, по 15, по 20 хиляди лева. Но това още не значи, че ние веднага принципно трѣбва да унищожимъ тоя фондъ. Напротивъ, ще трѣбва да въведемъ една система и да вни-маваме въ ония случаи, въ които може да има злоупотре-бление. Въ случаи на такова съсрѣдоточаване въ едни рѣще и редакторство, и участие въ нѣкакви комисии, и написването на „Хитъръ Петъръ“ и пр., и пр., естествено е, че трѣбва да следи преди всичко самото министерство, което, предполагамъ, има доброто желание въ тая посока да установи единъ строгъ редъ. Това се наблюдава и отъ Министерството на финанситѣ, което също така желае да внесе въ тия възнаграждения надлежната справедливостъ. Азъ се задължихъ предъ бюджетарната комисија да дамъ отчетъ за положението на тия явни и тайни възнаграждения. Собствено, последнитѣ не сѣ тайни, и тѣ сѣ явни, но не се посочватъ въ бюджета. Нѣкои отъ тѣхъ не могатъ да бѣдатъ изчислени лесно, защото се отнасятъ къмъ вестествени или къмъ други разходи, както въ Министерството на финанситѣ се получаватъ известни проценти

отъ глоби, но тѣ сѣ всѣки пѣтъ установими, и размѣрѣтъ и разпредѣлението имъ е ясно. Казвамъ, ще направя едно изложение предъ бюджетарната комисия, като ще посоча мѣстнитѣ за унифициране заплатитѣ, и сѣ огледъ на туй, че всички министерства биха се съгласили въ единъ днешенъ да привнесатъ отъ себе си всичко онова, което даватъ като извънредно възнаграждение на чиновницитѣ си, въ единъ общъ фондъ, да установимъ всѣка заплата, за да може да имаме нѣщо ясно и справедливо.

Ц. Табаковъ (зан): Г. министре! Азъ мисля, че може да го реши Министерскиятъ съветъ. Щомъ като той го реши, защо да го не приематъ чиновницитѣ?

Министъръ В. Молловъ: Г. Табаковъ! Това е въпросъ на бюджетъ. Явнитѣ пера за възнаграждения въ бюджета трѣбва да бѣдатъ махнати, за да послужатъ за образуването на единъ общъ фондъ.

Ц. Табаковъ (зан): Вие говорите за параграфитѣ.

Министъръ В. Молловъ: За тѣхъ говоря. Азъ ще направя изложение въ бюджетарната комисия. Отъ това задължение не се отказвамъ. Въпросътъ, обаче, е свързанъ съ шатнитѣ таблици — дали трѣбва да има една шатна таблица, както е днесъ, но продумана на много мѣста, или трѣбва да има нѣколко таблици за разнитѣ ведомства. Това е единъ въпросъ, който трѣбва да бѣде решенъ, защото не можемъ по начало да приемемъ, че всички служби иматъ еднакво значение, еднаква отговорност и еднаква тежестъ. Не мога да сравнявамъ работата, която извършва единъ огнярь, съ работата, която извършва единъ бирникъ, или работата на единъ бирникъ — съ работата на единъ дѣловодител или на нѣкой архиваръ въ нѣкое министерство — съ работата на нѣкой другъ служащъ, който заема по-отговорна длъжностъ.

Ясно е, следователно, че въ този случай трѣбва да действуваме внимателно, съ предпазливостъ. Вие може едно да ми кажете — че цѣлния въпросъ е закѣснѣлъ. Закѣснѣва, защото изисква известни по-дълбоки и по-основни проучвания. Много се поменаватъ името на бившия съветникъ отъ Върховната смѣтна палата г. Тричковъ. Въпрѣки улесненията, които можахъ да му дамъ, неговата работа не можа да се свърши въ онова време, за което азъ мислѣхъ, че би могла да бѣде свършена, но тя ще се привърши въ едно скоро време и ще даде възможностъ за изработване на новитѣ шатни таблици и за разрешението на другия въпросъ — въпросътъ, който се свързва съ съкращението на чиновническия персоналъ и съ съкращението на известни учреждения. Съкращения на чиновнически персоналъ сме правили. Не е вѣрно, че не сме правили. Азъ ви посочихъ данин. Защо да се връщаме къмъ тѣхъ? Отъ 1925 г. досега чиновницитѣ сѣ съкратени съ 5 хиляди души. Съ туй азъ не искамъ да кажа, че това съкращение нѣма да върви напредъ; ще върви, но то е свързано съ реорганизация на служби, а не само съ едно механическо унищожаване на една или друга длъжностъ. На и Вие, г. Табаковъ, който говорихте по този въпросъ, присѣтствувате въ бюджетарната комисия, установете единъ случай, кѣдето е имало предложение за съкращаване, и азъ съмъ билъ противъ. Обикновено има предложения било за увеличения, било за прехвърляне, и кѣдето азъ съкратя една длъжностъ, азъ съмъ черниятъ дяволъ — все министърътъ на финанситѣ е кривъ и все при мене идватъ депутации, депутации и депутации, та не знаешъ какъ да се обяснявашъ даже по съкращения, които не съмъ правилъ азъ. А азъ считамъ, че въ едно ведомство, което е рѣководи отъ единъ отговоренъ министъръ, въпросъ на самия министъръ е колко служби ще предвиди и колко служби нѣма да предвиди. Азъ мога много лесно да зачертая; да кажа: понеже имамъ нужда отъ толкова икономии, ще зачертая това, ще зачертая онова, но съ туй мога да прѣча на една политика, която това министерство може би следва. И затуй азъ съмъ опредѣлялъ общи кредити. И тази година сѣщо тъй съ такива общи кредити вие сме гърсили да създадемъ едно по-правилно положение на бюджета, отколкото е било миналата година, когато кредититѣ бѣха чувствително съкратени за смѣтка на възможнитѣ икономии. И сега азъ мога да кажа, че чрезъ съкращенията, които сѣ направени, съмъ се доближилъ къмъ единъ по-реаленъ бюджетъ, отколкото тоя за миналата година, въ смисълъ, че всичкитѣ необходими разходи сѣ предвидени въ повече, за да нѣма нужда да прибѣгваме къмъ свръхсмѣтни кредити.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Въ тия 5 хиляди съкратени чиновници, за които споменахте, влизатъ ли и ония, които

се откъснаха отъ бюджета — на мината „Перникъ“ и Народната банка?

Министъръ В. Молловъ: Не влизатъ. Чиновницитѣ въ мината „Перникъ“, като държавни чиновници, влизатъ; работницитѣ може би да не влизатъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Нали мината „Перникъ“ и Народната банка сѣ авотномни?

Министъръ В. Молловъ: Щомъ се правятъ удържки за пенсия, ясно е, че влизатъ въ това число.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Значи, тѣ си оставатъ?

Министъръ Ц. Бобошевски: Да, удържатъ имъ се 10% за пенсия.

Министъръ В. Молловъ: Но азъ мога да ви увѣря, че отъ съкращенията никога не съмъ се отказалъ. Всѣко съдействие е добре дошло, всѣко усилие азъ го посрѣщамъ съ пълно съчувствие и винаги само за това приказвамъ, и винаги само това правя. Но винаги срѣщамъ едно желание не за съкращения, а за увеличение на служби. Азъ нѣма да обвинявамъ администрациитѣ въ това желание, но вѣрно е едно, че България има известни нарастнали нужди, които трѣбва да удовлетворява, и тия нарастнали нужди създаватъ нуждата отъ повече чиновнически персоналъ.

Съкращение на учреждения. Азъ съмъ позиталъ този въпросъ. Азъ сложихъ на разискване въ Министерския съветъ и въпроса за съкращения и на окръжи, и на околии, за които се говори по нѣкой пѣтъ, като се забравя, че нѣколко околии може би безъ нужда бѣха възстановени преди 4—5 години — въ 1925 г. — и сега е много мѣчно да бѣдатъ закрити. Азъ съмъ далъ единъ примѣръ: въ новооткрититѣ околии не съмъ открилъ финансови управления.

Министъръ С. Василевъ: И участъкови инженерства.

Министъръ В. Молловъ: И участъкови инженерства. — Следователно, азъ държа въпроса отворенъ, за да можемъ да се върнемъ къмъ миналото. Но самото население посрѣща тия съкращения по единъ начинъ много явно опозиционенъ. И малкитѣ опити, които сме направили и въ този бюджетъ, предизвикаха пакъ идването на редица депутации отъ населениитѣ мѣста. И азъ не зная, когато разглеждаме съответнитѣ бюджети въ бюджетарната комисия, дали нѣма да стане туй, което стана миналата или по-миналата година — вмѣсто 15 мирови сѣдилища предвидени за съкращение, да се възстановятъ не само тѣ, но да се открие едно повече. Азъ съзнавамъ и нуждитѣ на населението, разбирамъ интереситѣ му и това, което педирамъ, не е, че не трѣбва да се съкращава, а то е, че ще трѣбва да се съкращава по единъ планъ, съ една очертана политика въ тази областъ и вече съ едно общо съгласие — азъ занега съмъ говорилъ — общо съгласие на всички и да се поддържа това не само тукъ, въ Народното събрание, но да се поддържа то и предъ самото население, защото иначе ние ще го направимъ, а утре ще дойде другъ, който ще отиде тамъ, на сѣщото мѣсто, и ще каже: „Какво видѣхте вие отъ Сговора? Имаште столарница — закриха ви я; имаште мирово сѣдилище — закриха ви го; имаште друго — закриха ви го“. Едно време се препираха за болници. Слава Богу, сега се построи, не се препиратъ. Ще видите отъ бюджета на Дирекцията за народното здраве, колко второстепенни и третостепенни болници имаме — не зная дали тѣ изпълняватъ своето предназначение. Азъ зная, че въ 1908 г., когато се откриваха първитѣ болници отъ тогавашното управление, селата се препираха кѣде да бѣде построена болницата и заради туй имаше болница между Пирдопъ и Златица и болница между Бѣла-черква и Павликени — между двѣтъ села, а не въ едното или другото.

Нѣкой отъ говориститѣ: Между Ляждене и Каменица.

Министъръ В. Молловъ: Между Ляждене и Каменица и т. н., и т. н. — Сѣщото нѣщо се повтаря. Но нашата дематогия не успокоява населението и не му обяснява необходимостта отъ съкращения, обратно — възбужда населението, а пѣкъ естествено е, че на такова възбуждение пѣкъ и ние не оставаме безчувствени, трѣбва да ви го кажа. Затуй азъ говорихъ за обща воля и общо съгласие. При такава обща воля и общо съгласие можемъ да го направимъ.

Ц. Табаковъ (зан): Каквото е днешното положение, ако го направите, ще имате съгласието на всички ни, стига да имате инициатива.

А. Пиронковъ (д. сг): Днес ние ще ги съкратимъ, утре ще дойдатъ други, за да ги откриятъ, което е ставало много пъти. Каква полза отъ това? Тамъ е въпросътъ.

Т. Христовъ (д. сг): Трѣбва да направимъ нотариално завѣренъ договоръ.

Министъръ В. Молловъ: Г. г. народни представители! Азъ нѣма повече да говоря по бюджета. Азъ посочихъ неговитѣ данни, посочихъ резултатитѣ, които сѫ добити въ последнитѣ 3 години. Смѣтамъ, че бюджетътъ за 1929/1930 г. ще се приключи съ единъ излишекъ — може би скромнъ — предъ видъ на това, че ние употребихме голѣмитѣ излишни по този бюджетъ за удовлетворение на редовни нужди. Очаквамъ, че и тази година нѣма да бѣде така лоша. Нека азъ бѣда оптимистъ. Отъ това мѣсто, може би, човѣкъ е наклоненъ да бѣде оптимистъ, но ако той пъкъ е единъ окончателенъ песимистъ, тогава той нѣма мѣсто въ управлението — съ песимизмъ държава не се управлява. Дано, казвамъ, очакванията се осъществятъ. Ако тази година не е по-благоприятна, нѣма да бѣде по-лоша, отколкото е миналата година.

Ц. Табаковъ (зан): Азъ моля да ми отговорите по въпроса за пенсията. Постоянно увеличаваме помощта на държавата за фонда. Вие обещахте да внесете новъ законопроектъ.

Министъръ В. Молловъ: По този въпросъ азъ казахъ: законопроектъ за пенсията ще бѣде внесенъ, ако не идната седмица, следъ Великденъ непременно. Съ него ще се направятъ нѣкои корекции. Проектътъ е готовъ, той е подложенъ на изучаване отъ двѣтъ дружества: отъ дружеството на пенсионеритѣ „Стария“ и отъ дружеството на инвалидитѣ. Тѣ сѫ направили своитѣ бележки, и директорътъ на държавнитѣ дългове сега се занимава само съ този законопроектъ за пенсията — всичката друга работа я е изоставилъ. Да не ви отнемамъ сега времето съ единъ проектъ, който ще бѣде внесенъ и разискванъ подробно.

Позволете ми да се спра върху другия въпросъ, който се повдига — въпросътъ за намалението на заплатитѣ. Апелътъ, който се прави, нѣма да не намѣри откликъ въ менъ, но, както ви казахъ, той е единъ въпросъ, разрешението на който не зависи само отъ министъра на финанситѣ, но зависи отъ общата воля и общото съгласие. Дайте да го разрешимъ, азъ нѣма да бѣда спънка за това.

Позече искамъ да се спра върху стопанското положение и кредитната политика. Повечето отъ ораторитѣ се спрѣха върху тѣзи два въпроса.

За стопанското положение. Нѣма да се връщамъ да изброявамъ нито причинитѣ на кризата, нито това, за което азъ говорихъ миналия пътъ. Тѣ се обясниха и отъ менъ, обясниха се и отъ други оратори, и г. Мишайковъ се спрѣ подробно върху този въпросъ.

Азъ искамъ повече да се спра на мненията, които тукъ бѣха изказани по кредитната политика на държавата и преди всичко да дамъ обяснения по единъ зададенъ менъ въпросъ — за последнитѣ два заема. За заемитѣ ние въ днешното заседание надали можемъ да разискваме подробно. Обяснявано е нееднократно дали тѣ сѫ полезни или не. Може да се направи едно много ясно заключение отъ сравненията, които леко могатъ да бѣдатъ направени отъ всѣкого.

Преди всичко, да ви дамъ положението на тѣзи два заема на 31 мартъ 1930 г. Споредъ резултатитѣ на едно изложение, ние имаме сега разголаеми суми около 1 милиардъ 198 милиона лева въ чужди девизи. Следователно, оставатъ въ разпореждане на българската държава — ако смѣтамъ, че отъ 31 мартъ до днѣ днешенъ сѫ били внесени много стоки, а пъкъ азъ не зная да сѫ внесени — кръгло 1 милиардъ и 100—190 милиона лева, като остатъкъ отъ тия заеми. За последния заемъ се казва, че той билъ се стопилъ, като че ли единъ заемъ, който се сключва, не се сключва за да бѣде употребенъ за своето предназначение. А вие знаете, че той заемъ имаше своето определено предназначение. По него внесохъ единъ специаленъ законъ и съ този законъ бѣха направени разпореждания съ всички суми, които ние добихме отъ този заемъ. Дали сега този заемъ е изпълнилъ надеждитѣ, които ние сме възлагали върху него, е единъ въпросъ, който сѣщо тъй се сложи тукъ, въ Народното събрание, и по който азъ не съмъ на мнението на г. г. ораторитѣ отъ опозицията. За-

емътъ изпълни своето предназначение, както изпълни своето назначение и другиятъ — бѣжанскитѣ заемъ. Изпълни го заради това, защото чрезъ него ние можахме да разрешимъ известни задачи, известни цели, които бѣха поставени и които не можеха да бѣдатъ изоставени, които трѣбваше да бѣдатъ разрешени, за които трѣбваше да намѣримъ срѣдства, които срѣдства не вървямъ, че бихме могли да ги намѣримъ отъ другъ източникъ.

За бѣжанския заемъ този пътъ не се говори, следователно, нѣма да бѣде необходимо да давамъ обяснения и по него. Колкото се отнася до стабилизационния заемъ, вие знаете, че ние имаме неотложни нужди по българскитѣ държавни желѣзници и по построяването на пътища. Вие сѣщо така знаете, че имаме и много неотложни нужди, които бѣха създадени вследствие на хроническитѣ дефицити, които се отбелязваха въ нашето държавно стопанство отъ 1921 г. насамъ. Задачата, която трѣбваше да разреши стабилизационниятъ заемъ, бѣше да даде възможностъ на държавата да уравни своето бюджетно положение. Азъ мога сега да ви припомня редъ положения, които се забравятъ и за които имамъ изчерпателни данни. Азъ съмъ чель тия данни, и вие ги знаете много добре. Разходитѣ, които държавата бѣше поела въ минало време и които азъ трѣбваше да покривамъ — действителнитѣ разходи за построяване на желѣзнопътни линии по извънредни бюджети, като вземете годинитѣ до 1926, 1927 г. — сѫ 426.687.730 л. Ако вземете по-сетне таблицата за разходитѣ по фонда „Постройка на нови желѣзници и пристанища“ за 1925/1926 г., тѣ сѫ 350.467.359 л. Азъ намѣрихъ дължими суми отъ Главната дирекция на желѣзницитѣ и пристанищата по кредитнитѣ доставки чрезъ съкровищни бонове за близо 400 милиона лева. Последниятъ съкровищенъ бонъ въ чужда девиза азъ съмъ платилъ отъ икономитѣ на бюджета отъ миналата 1929 г. Вие знаете нашитѣ ангажменти, създадени въ минало време — по постройки, които не можахъ да бѣдатъ спрѣни, по доставки на водопроводни трѣби, по доставки, които бѣха извършени чрезъ Министерството на земледѣлието, специално на земледѣлски машини и оръдия. Ами че всичко това изисква голѣмо разпѣване на съкровището и това разпѣване на съкровището се изрази съвършено ясно въ числата за дефицититѣ, които азъ ви съобщихъ миналия пътъ и които мога да ви припоптора, стига да ви интересуватъ. Азъ намѣрихъ дефицити отъ 1922 г. Ние до 1927/1928 г. нѣмаме година съ излишекъ. Ами тия дефицити не сѫ само цифрени, числени, това сѫ дефицити на бюджетни упражнения, които трѣбваше да бѣдатъ покрити. Азъ намѣрихъ сконтирани съкровищни бонове въ Българската народна банка. Тѣ не сѫ сконтирани отъ 1926/1927 г., а отъ 1922 г. И това мога да ви съобща. Ето таблицата за тѣхното движение. Презъ 1922 г. тѣ сѫ 250 милиона лева, 150 милиона лева; презъ 1923 г.: 350 милиона лева, 200 милиона, 300 милиона, 250 милиона, 400 милиона. Следъ това идатъ годинитѣ 1925/26. Азъ намирамъ пакъ сконтирани бонове за 400 милиона, за 300 милиона. Следъ това цифритѣ се намаляватъ. Дохождаме до месецъ мартъ 1927 г. — пакъ 400 милиона лева, когато, както знаете, имаше платежни заповѣди неизплатени на доставчици, на търговци и предприемачи, и Народното събрание тукъ постоянно се интересуваше отъ този въпросъ. На 1 януарий 1929 г. азъ стигамъ до положението 100 милиона лева, докато на 1 априлъ 1929 г. азъ не дължа вече нищо по съкровищни бонове.

Тия очиствания на съкровището станаха възможни благодарение сключването на този заемъ, който нѣмаше характеръ да ликвидира само това положение на съкровището, но имаше характеръ да помогне на държавата и въ друго отношение: за менажиране, за подновяване на нашитѣ желѣзнопътни линии, за известни постройки, за пътища, за изплащане на дълговетѣ на българската държава къмъ Народната банка, за създаването срѣдства на другитѣ държавни банки, за да могатъ тѣ да изпълняватъ своето предназначение.

Ако азъ ви очертавамъ така, съ нѣколко думи, употребението на този заемъ, защо тогава се говори, че той не е билъ полезенъ, че той е принесълъ само тежестъ и че целитѣ, които ние сме преследвали съ него, не сѫ били осъществени? Осъществени сѫ напълно, повече, отколкото трѣбва, защото сега имаме здраво бюджетно положение, което е първото условие, за да имаме не само една стабилизирана монета, но и заздрави финанси и заздравено народно стопанство.

Може веднага да се направи критиката, която се правѣше: вие по този начинъ, безъ други мѣроприятия, нѣма да създадете едни окончателни резерви на чужди девизи — това бѣше резервата на г. Мишайковъ. Азъ никога не

съмъ си правилъ илюзия, че съ единъ заемъ, при едни неблагоприятни условия на народното стопанство, мога да създамъ единъ пъленъ резервъ на чужди дивизи за Българската народна банка. Но въ политиката на държавата, въ живота на държавата винаги трѣбва да се минаватъ известни етапи и да се дава възможност на народа и на държавата да диша по-нормално, за да може да осъществява други предпоставки за разрешаване на въпроситѣ, които временно може би се облекчаватъ съ подобни операции.

Обаче казва се, че това, което внасяме като анюитети на заема, е нѣщо, което би могло да бѣде употребено за сѣщата целъ. Г. г. народни представители! Азъ не бихъ могълъ да кажа, че съ такива суми бихъ разполагалъ и че, ако бихъ разполагалъ съ такива суми, то тѣзи задачи биха могли да бѣдатъ разрешени. Тѣ биха могли да бѣдатъ разрешени само при едно твърдо становище: въ течение на 10—15 години подобни суми да се внасятъ, за да дойдемъ до единъ резултатъ, който чрезъ една заемна операция се разрешава въ нѣколко месеца.

Тѣй че резервитѣ и критикитѣ, които сѣ правени по тоя заемъ, сѣ критики неоснователни, както е неоснователна и другата критика, която сѣщо така се чува отъ време на време — че известни остатѣци отъ тѣзи заеми — сега по-малки, по-рано по-големи — се намиратъ въ чужбина, а не се намиратъ въ Българската народна банка, че ние плащаме по заема 8½% лихва, а тамъ получаваме 4½% или 5% лихва — споредъ сконтония процентъ въ дадената държава, въ която тѣ сѣ пласирани. Ако ние бихме имали тѣзи дивизи въ разположение на Българската народна банка, тѣ биха могли да бѣдатъ олихвени само при едно положение: да бѣдатъ веднага обрнати въ български банкноти. Ако тѣ биха останали въ дивизи, Българската народна банка, понеже нѣма да може ги пласира въ чужди дивизи, не може да ги олихвява и ето защо Българската народна банка за нейнитѣ собствени цели е принудена да ги държи въ странство. Отъ това съкровището печели поне половината отъ лихвитѣ, които се плащатъ. За всѣки заемъ и при всѣко положение това е така. Когато сключите заемъ за постройка на една желѣзнопътна линия, сумитѣ се разходватъ доста бавно, а заемътъ се сключва въ единъ моментъ. Това е било въ миналото, това е и сега, ще бѣде така и за въ бѣдеще. Защо тогава се излиза и съ такива критики?

Д. Дерлипански (з. в): Г. министре! Единъ въпросъ. (Възражения отъ сговориститѣ) Ако тѣзи чужди дивизи стояха въ Българската народна банка, щѣхме ли да плащаме 7½% лихва или нѣмаше?

Министъръ В. Молловъ: Ето на, отъ Вашия въпросъ е ясно, че Вие не сте разбрали работата. Какво да правя!

Т. Христовъ (д. сг): Той въобще не може да разбира тия работи!

Министъръ В. Молловъ: Ама има претенцията да бѣде народенъ трибунъ и да разправя тия работи на други мѣста.

Тѣй че критиката въ това отношение е свършено неоснователна.

Ако говоримъ за плащанията по заемитѣ, плащанията за всички наши задължения въ странство, заедно съ репарациитѣ, за 1929/1930 г. представятъ сумата 35.398.817 златни лева; за 1930/1931 г. — 35.139.000 златни лева, а за другитѣ години ще бѣдатъ, както следва: 33, 32, 37, 33, 33, 34, 34, 34 и 36 милиона златни лева и се завършватъ въ 1950/1951 г. 41.792.520 златни лева.

Отъ тия данни вие сами ще се убедите, като сравните сумата на плащанията по нашитѣ външни задължения презъ 1911 г. — нормалната година — 32.545.000 л. съ сумата презъ 1935/1936 г. — 33.410.000 л., че заедно съ репарациитѣ нашитѣ задължения къмъ странство сѣ се увеличили нечувствително; къмъ 1951/1952 г. тѣ ще бѣдатъ увеличени съ 9.000.000 златни франка. Само отъ тия данни вие веднага ще разберете, какво е значението на спогодбата въ Хага по репарационния въпросъ: установени отношения, установени дългове, които можемъ да изчисляваме занаяпредъ много лесно и, следователно, създаване поле за финансови операции и за едно обиструване на бюджета. А като махнете репарациитѣ, вие разбирате, какво ще бѣде положението на нашата държава по отношение на довоенното време, въ което се е намирала България въ 1911 г., за да не го изтъквамъ и подчертавамъ по-дебело.

Г. г. народни представители! Заемитѣ бѣха необходими и въ друго отношение. Не само настаняването на бѣжанцитѣ ни интересувахе, не само стабилизациата на монетата ни интересувахе, но и разрешаването на разни стопански въпроси. Ние имавме за целъ да закрепимъ и нашата дивиза. Азъ мога да ви прочета данни не за годината, която гоку-що изтече, но за години, когато вие имавте чувството, че не сме въ криза, напр., годината 1926/1927 — за да ви посоча, какво бѣше тогава девизното състояние на Българската народна банка, за да бѣдемъ по-умѣрени въ нашитѣ критики и да бѣдемъ по-сигурни въ нашата бѣдеща работа.

Цифритѣ показватъ следното. Въ 1926/1927 г. отъ м. май нататѣкъ имаме все минусъ, декемврий — минусъ 350.000.000 л., януарий 1927 г. — минусъ 299.000.000 л., февруарий — минусъ 248.000.000 л.; дохаждаме на 1927 г. м. май — плюсъ 16.000.000 л., юний — плюсъ 2.000.000 л., юлий — плюсъ 16.000.000 л., августъ — плюсъ 319.000.000 л., септемврий — плюсъ 299.000.000, октомврий — плюсъ 409.000.000 л., ноемврий — плюсъ 437.000.000 л. Обаче всичко това, което имаме презъ 1927 г., ако го сравните съ останалото, което бѣше изчерпано въ началото на 1926 г., ще видите, че Българската народна банка въ тоя периодъ, отъ срѣдата на 1926 г. до срѣдата на 1927 г., се намираше въ едно критическо положение: да получава временни пощенски кредити, както се казва, и то срещу едно — срещу възможния залогъ на злато, което се намира въ Българската народна банка. Отъ тамъ ще разберете, че сключването на бѣжанския заемъ въ 1926 г. бѣше една необходимостъ. То промѣни свършено положението на Българската народна банка. Сключването на стабилизационния заемъ имаше за целъ да създаде едно ново положение въ кредитния ни институтъ и сѣщевременно съ туй дакрепи и нашето девизно положение. Че то бѣше чувствително закрепено, това не подлежи на никакво съмнение, на никакво колебание. И, следователно, и въ тая областъ сключването на двгга заема бѣше наложително. Тѣ не можеха да бѣдатъ избѣгнати, тѣ трѣбваше да бѣдатъ сключени. Но вие ще кажете веднага: „Защо търсите дивизи чрезъ заемъ? Можемъ да ги намиримъ само чрезъ износъ“. Нашиятъ износъ при търговския ни баланс, за който сѣщо тѣй мога да ви дамъ цифри не за 1-2 години, но въ течение на 50-годишния ни свободенъ животъ, е ималъ плюсъ само въ две петилѣтия, а въ останалитѣ петилѣтия, значи въ 40 години, е ималъ минусъ. Отъ това можемъ да видимъ известни заключения, но България за тия 40 години не е загинала, времето е било нормално — не сме имали войни, но и отъ последната война, въ сѣщность, ние сме излѣзли сравнително благополучно, не като нѣкои други държави.

Нека прегледаме политиката на другитѣ държави въ туй отношение. Азъ разсѣждавамъ, като имамъ предъ видъ практическата политика, нѣма да влизамъ въ теория, защото теорията е добра, но онзи, който стои на това мѣсто (Сочи министерската маса) и е длъженъ да носи отговорностъ ежедневно, знаете, че е принуденъ по нѣкой път да взема мѣроприятия, които може би нѣма да бѣдатъ напълно въ съгласие съ теорията. Кой не би билъ възхитенъ отъ положението на една държава, която не е поставена въ необходимостта да сключва заемъ, да работи за смѣтка на бѣдешитѣ поколения? Ясно е, че всѣки би предпочелъ това положение. Но коя държава е въ туй положение въ цѣлия свѣтъ? Съединенитѣ щати, може би. То се дължи на грамадното забогатяване, което настѣпи въ Съединенитѣ щати и отъ населението, което приижда, и отъ неизчерпаемитѣ богатства, които се намиратъ на разположение на всѣки единъ, който отива тамъ да копае земята дори, а тѣй сѣщо и отъ оная благоприятна конюнктура, която се разви презъ време на последната война. Съединенитѣ щати прибраха златото на цѣлия свѣтъ, даже и нашето нещастно златице, когато бѣхме гладни и трѣбваше да си купимъ брашно отъ тѣхъ; даже тѣ го претеглиха на везни да видятъ дали отговаря на числото, което е поставено на наполеонитѣ, които имавме у насъ, и, понеже излѣзе по тегло по-малко, трѣбваше да го допълнимъ. Но вземете всички други държави, безъ изключение — азъ не знамъ държава, която да не е вървѣла по този пътъ и да не е закрепвала своята дивиза чрезъ заемъ. Най-напредъ това направи сравнително най-богатата държава, макаръ и пострададала отъ войната — Франция. Нейната монета секрепи съ първия заемъ отъ Морганъ отъ 100 милиона долара, който не се употребѣи за нищо, а се държа въ касата на Banque de France безъ лихва, когато Франция плащаше 8% лихва. Сѣщото имате и въ всички други държави. Да не говоримъ за победенитѣ държави, които една презъ друга се занимаватъ сега само съ туй: и Унгария, и Австрия ходятъ отъ едно

мѣсто на друго да убеждаватъ да имъ се отпуснатъ нови заеми, защото безъ тѣхъ тѣхното положение — не само стопанско и финасово, но и девизно, макаръ че иматъ златенъ еталонъ — нѣма да бѣде удържимо. Вземете другитѣ държави-победителки; вземете Гърция, която започна своята заемна политика отъ 1924 г. — тя дойде до фалитъ.

Т. Мечкарски (з. в): Имаше много преврати тамъ.

Министъръ В. Молловъ: Имаше много преврати, но управителят на народната банка и днесъ пакъ търси кредити, въпреки че Гърция сключи много голѣми заеми. Вземете Ромъния, вземете Югославия, вземете всички други държави безъ изключение.

Азъ нѣма да посочвамъ Германия, една голѣма държава, велика сила, която дойде до тамъ, да даде монопола на своя киборитъ на една известна шведска компания, за да получи единъ заемъ въ долари.

Съ туй азъ не възпѣвамъ заемната политика; азъ посочвамъ необходимоститѣ на държавитѣ отъ заеми. Съ свито сърдце човѣкъ гледа необходимостта отъ сключване на заеми, защото трѣбва да разреши съ тѣхъ единъ задачи, за да може да премине даденъ етапъ, да може да диша по-спокойно и да може да разреши въ кратко, може би, време нѣкои проблеми, които сѣ назрѣли, за да може следъ 2-3-4 години да премине по-нататѣкъ къмъ разрешаването на други проблеми. Въ друга една речъ азъ казахъ: задачата на държавника сега е да минава мостове, а за да ги мине, трѣбва да ги строи; може би, като ги премине, впоследствие тѣ да бѣдатъ разрушени, но трѣбва да бѣдатъ построени и да бѣдатъ преминати. Защото, ако не бѣдатъ преминати, ще се намѣримъ въ най-тежкото положение, въ което бихме могли да се намѣримъ.

А. Малиновъ (з. в): Не се вижда добре, г. министре.

Министъръ В. Молловъ: Какъ да се не вижда? Вие се возите съ сигурност по желѣзницитѣ въ България; сѣдате въ първокласния вагонъ съ сигурност и не чувствувате, че туй струва пари. Вие отивате по единъ път и не чувствувате, че тоя път е по-добъръ.

Т. Стоилковъ (д. сг): Той е старъ плячкаджия отъ хазната, та затова не разбира туй.

Министъръ В. Молловъ: Трѣбва да обърне вашето внимание къмъ Българската земеделска банка, която дава кредити, а вие не чувствувате, че тѣзи кредити сѣ дошли пакъ отъ тѣзи заеми. Вие знаете отъ разпредѣлението, което по-рано ви дадохъ, че къмъ Българската земеделска банка сѣ прехвърлени суми. Азъ нѣма защо отново да се спирамъ върху сведенията, които съмъ ви далъ вече. Ами тия сведения до такава степенъ сѣ убедителни и до такава степенъ очертаватъ положението, щото особено отъ ваша страна не бива да се говори по този въпросъ така, съ едно увлѣчение и съ една застрасеностъ. Азъ съмъ ви давалъ тѣзи сведения за пласмента на Българската земеделска банка и въ другитѣ банки.

Председателствуващъ А. Христовъ: Моля, г. министре. — Г. г. народни представители! Частъ е 8.

Има предложение отъ г. министра на финанситѣ да се продължи заседанието, докато той свърши речта си, освенъ това — да имаме заседание утре, сѣбота, и въ понедѣльникъ.

Моля, които приематъ направеното предложение, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Министъръ В. Молловъ: Г-да! Презъ 1929 г. Българската земеделска банка има единъ портфейлъ и аванс 4.137.000.000 л., презъ 1928 г. — 2.960.000.000 л., съ единъ милиардъ повече за 1929 г. Народната банка е горе-долу въ онова положение, въ което тя е била. Азъ давахъ по-рано тия данни: Земеделската банка: влогове, кредитори и текущи смѣтки — 3.962.000.000 л. Откъде се намиратъ тѣзи срѣдства? Тѣ сѣ 500-тѣ хиляди английски лири, дадени на Земеделската банка, други хиляди английски лири, дадени на Кооперативната банка, прехвърлени заеми отъ Народната банка къмъ Земеделската банка.

Т. Стоилковъ (д. сг): Имаше кѣриво и за радетелитѣ на кооперацията!

Министъръ В. Молловъ: Защо тогава се забравя и тази страна на въпроса, която влѣ една жива струя въ нашия икономически животъ, специално въ живота на нашето

земеделско съсловие? Това не бива да се забравя, това не бива да се не изгѣква.

И, следователно, азъ не мога да не подчертая необходимостта на онова, което е направено, неговата разумност, целесобразност; не мога да не подчертая това, което е постигнато, колкото и да се говори, че заемътъ е изчерпанъ или че той е степенъ. Всѣки заемъ, който се прави, ще се стопи, щомъ се употреби за целитѣ, за които е сключенъ. И колкото по-скоро е степенъ, толкова по-малко ще критикувате, че той се намира въ нѣкоя чужда банка, и че по него се получаватъ по-малко лихви, отколкото се плащатъ. Но не е тамъ критиката.

Сега, заедно съ туй, при сключването на стабилизационния заемъ, се предприе промѣняването на Българската народна банка. И тукъ пакъ ние се срѣщаме съ две становища, съ две мнения, отъ които азъ поддържамъ едното, а другото се поддържа отъ други; тѣ сѣ били на това мнение, може би сѣ и сега, дали ще бѣдатъ — азъ това не зная. Азъ не чухъ отъ г. Мишайковъ да подчертае това, което той по-рано поддържаше. Българската народна банка действително сега има новъ статутъ. Тя стана друга банка; тя отхвърли известни кредити отъ себе си, стана емисонна банка, която работи съ ликвидни срѣдства, съ сконтъ и реесконтъ. Българската народна банка нѣма старото положение, то изчезна. Ипотекарниятъ кредитъ изчезна, отиде въ друга банка, и тя се развива и ще се развива. Имаше вариантъ кредитъ — тя трѣбваше да го спре следъ известни срокове. Вариантъ кредитъ трѣбва да се организира въ нашата страна. И азъ имамъ предъ очи създаването на банка за вариантъ кредитъ — имамъ тая възможностъ.

Т. Константиновъ (нац. л): И прѣкъ кредитъ.

Министъръ В. Молловъ: Прѣкъ кредитъ не може да прави Българската народна банка, като емисоненъ институтъ; тя го прави чрезъ другитѣ кредитни институти, които ръководи. И въ това отношение, ясно е, вие много лесно ще забърете, защо тя не прави прѣкъ кредитъ. — Защото нейната отговорностъ е по-голѣма и защото нейната ликвидностъ е по-малка.

Т. Константиновъ (нац. л): Какъ можеше по-рано да го прави, а сега не може?

Министъръ В. Молловъ: Именно, г. Константиновъ — тамъ е очевидното недоразумение — правила е, правила е дори и по заповѣдь на държавата, и затуй държавата ѝ дължеше 4.700.000.000 л., и затуй Българската народна банка бѣше неликвидна, и затуй, ако бѣше при старото положение, кризата щѣше да бѣде сега 100 пѣти по-голѣма, по-жестоката, Това е положението.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Ама не го разбиратъ.

Министъръ В. Молловъ: Реформата на Българската народна банка дойде, за да я освободи отъ нейната задълженостъ, отъ туй, че нейнитѣ пласменти бѣха дългосрочни, отъ туй, че тя не можеше да осъществява общественитѣ фондове, отъ туй, че тя не можеше да приема дори частни влогове. Нейнитѣ частни влогове бѣха 70 милиона лева. Ние въ тази областъ може би сме закѣснѣли. Но при всички разсѣждения, които се правятъ, винаги се забравя едно — че ние дължимъ на банката още близо 3 милиарда лева. Откъде дойде този дългъ на държавата къмъ банката? Дойде отъ това именно, че Българската народна банка бѣше пенкилеръ, дойде отъ това, че тя извършваше операции, които бѣха въ вреда и на нея, въ вреда и на държавата, въ вреда и на девизитѣ. Спадането на нашитѣ девизи дойде отъ тамъ. И задачата бѣше, за да се заздравя положението, да се реформира Българската народна банка, като прехвърли другитѣ кредити къмъ специални институти, които ще работятъ вече при други условия. Една ипотекарна банка не може да има влогове. Вие това го знаете — тя трѣбва да работи съ дългосрочни задължения. И въ такъвъ смислъ се създаде тази ипотекарна банка. При вариантния кредитъ една банка не може да има въ такива размѣри краткосрочни влогове. Защо? Защото тогава тя трѣбва да държи единъ резервенъ капиталъ, който да надминава нѣколко пѣти размѣра на тѣзи влогове, за да може да отговори на исканията, които биха се явили при тегленето на влоговетѣ. Ясно е, следователно, че Народната банка трѣбваше да се обособи, трѣбваше да трѣгне въ другъ пътъ. Азъ казвамъ само едно, че ние сме закѣснѣли съ това реформиране на Българската народна банка.

Туй че искането или мисълта, че тя тръбва да остане или да се върне към старото положение, да издействуваме от Обществото на народитѣ, както тукъ се поддържа, да ѝ се разреши да се върне отново към нѣкои кредити, които е правила по-рано, е една съвършено загубена работа. Никой отъ чуждитѣ банкови срѣди, никой отъ чуждитѣ финансисти нѣма да разбере даже, че българската държава, или българскиятъ министъръ на финанситѣ, или Народната банка може да иматъ предъ видъ такова искане. Това, споредъ разбирианията, които сж създадени за такива банкови институти, е една-ересь.

Българската народна банка се пресъздаде по известни международни препорѣжки, въприети отъ България. Но у насъ често пѣти се подписватъ известни конвенции, а после се забравятъ. Конвенцията въ Генуа не е подписана отъ мене; тя е подписана отъ друго правителство. Сключена е въ 1922 г. и въ тая конвенция има цѣль начертанъ планъ за създаване на една система на емисионни банки, за тѣхната задача, за тѣхната работа. Азъ съмъ цитиралъ тая конвенция и препорѣжитѣ, които сж давани отъ финансовата комисиия на тая конференция. Ние сме ги възприели, защото смѣтаме, че като сме ги подписали, тѣ сж забравени — сбогомъ — сбогомъ — ще продължаваме по стария пѣтъ. Но да продължаваме по стария пѣтъ не бѣше вече възможно. Той бѣше затрѣненъ, той бѣше препрѣченъ. И ако ние бѣхме по-рано тръгнали, споредъ тѣзи препорѣжки, положението щѣше да бѣде по-леко и въ девизно отношение. Това е моето дълбоко убеждение.

Туй че, като се говори за старото положение, да не се забравя, че то е давало нѣкакви удовлетворения на едно или друго, но да не се забравя и самото положение на единъ институтъ, който е неликвиденъ и който въ една криза не може да разрешава никакви задачи, а Българската народна банка сега, колкото и да се критикува, ги разрешава.

Сега ще ми позволите да кажа нѣколко думи за Българската народна банка. Когато се критикува Народната банка, че е употребила едно грубо срѣдство, което тукъ, отъ тази трибуна, се нарече „ориенталско“, азъ съмъ дълженъ да изтъкна, че това не е вѣрно, че нейното срѣдство не е имало тоя грубъ характеръ. Азъ имамъ докладитѣ на Българската народна банка и мога да посоча датитѣ на предупрежденията, които сж били отправяни къмъ надлежитѣ лица и къмъ заинтересованитѣ елементи, предупреждения, които сж били съобщавани и на мене. И ако нѣкой не е следвалъ съветитѣ, които сж били давани чрезъ Българската народна банка, въ управителния съветъ на която има представители на съответнитѣ съсловия, естествено е, че Българската народна банка не може да се обвинява въ туй, че е действувала много прибрзано или много грубо. Въ тази областъ нѣма грубости, г. г. народни представители. Азъ мога да ви посоча действително на Федералната резерва банка въ Нью-Йоркъ. Когато се очертаваха голѣмитѣ линии на спекулацията въ Волструтъ въ края на 1929 г., Федералната резервна банка не ограничи, а унищожи кредититѣ на известно съсловие търговци, на брокеритѣ, само и само да тури край на една спекулация, която считаше, че ще донесе загуби за народното стопанство. И това бѣ направено една заранъ, когато никой не очакваше, безъ каквото и да е предупреждение. Тази мѣрка не даде резултати, защото спекулацията се засили съ кредити, които дойдоха отъ Европа. Но, въ всѣки случай, банката изпълни своя дългъ по този начинъ, защото тя не може да действува по другъ начинъ.

И сега, като отхвърлямъ напълно тази квалификация, като съвършено невѣрна, защото всѣка емисионна баня е длѣжна да направи това, азъ мога да ви посоча само едно — че ние, ако проникнемъ въ всичкитѣ данни на нашето кредитно положение презъ 1929 г., ще се убедимъ, че нарастването на портфейла къмъ 1.750.000.000 л., за което се говори тукъ, е едно нарастване, което до известна степенъ се дължи на намалението на едно друго перо, на намалението на това перо, което представляше отъ себе си аванси, които тя вече нѣма право да извършва, споредъ новия законъ. На 31 декемврий 1928 г. е имало ефекти 588.000.000 л., аванси 700.000.000 л., или всичко 1.288.000.000 л.; на 30 ноемврий 1928 г. — ефекти, сконтирани и реесконтрирани 1.084.000.000 л., аванси 509.000.000 л., или всичко 1.593.000.000 л. Да вземемъ 31 октомврий 1929 г. Имало е ефекти 1.177.000.000 л., аванси — 531.000.000 л., или всичко 1.708.000.000 л. Това е максималната цифра.

Сега, ако разчлените това, което е направено отъ банката, вие ще видите, че портфейлтѣ на банката къмъ края на 1928 г. отъ 588.000.000 л. стига до 1.021.000.000 л.; значи, увеличението е съ 433.000.000 л. Това увеличение, обаче, е отишло изключително за реесконтриране на портфейла на частнитѣ банки въ страната. Представенитѣ чрезъ банкитѣ

търговски ефекти се увеличили отъ 367.000.000 л. въ края на 1928 г. на 685.000.000 л. въ края на м. юний. И въ края на краищата, като спаднемъ намалението на аванситѣ съ 191 милиона лева и намалението на другитѣ пласменти съ 85 милиона лева, къмъ 30 ноемврий — азъ говоря за онова време, за което се казва, че политиката на банката била много груба — вие ще се увѣрите, че действителното увеличение на кредититѣ отъ Българската народна банка е било само съ 250 милиона лева. Мислите ли, че 250 милиона лева представятъ такава крупна сума? Мислите ли вие, че тия 250 милиона лева, което представя увеличение на кредититѣ, които Народната банка отпуща, създадоха тая кредитна инфляция? По никой начинъ, г-да! Доказателството за това ще го видите въ друго. Докато Народната банка има този пласментъ, частнитѣ банки, 9-тѣ голѣми софийски банки, които работятъ предимно съ чужди капитали, сж увеличили своитѣ пласменти въ края на 1928 г. отъ 4 милиарда и 400 милиона лева на 5 милиарда лева, а въ края на септемврий — на 5 милиарда и 300 милиона лева. Азъ ви посочихъ и даннитѣ за пласментитѣ на частнитѣ банки въ България. Презъ 1929 г. тѣ сж били 7.377.814.000 л. срещу единъ пласментъ на Българската народна банка отъ 1.423.000.000 л. И сега, като изтъквамъ това съотношение между кредита отъ частни банки и отъ Българската народна банка, отхвърлямъ съвършено всичко онова, което се говори за Българската народна банка — че тя е действувала по единъ такъвъ начинъ, за да създаде една паника, една криза. Не. Българската народна банка бѣше длѣжна да действува по тоя начинъ. Първото предупреждение, което тя направи, е отъ 2 юлий 1929 г., когато тя покачи своя сконтовъ процентъ на 10%. Но въ това нейно предупреждение никой не се вслуша. Тя повтори своето предупреждение. За нея не оставаше друго срѣдство, освенъ да пристѣпи къмъ едно постепенно ограничаване на кредити. Но това ограничение на кредити се дължеше именно на политиката, която следваше Българската народна банка къмъ кредитни институти и къмъ търговия и индустрия. Защото това е единствениятъ начинъ, по който една емисионна банка може да действува, за да ограничи вноса, когато тя вижда, че той, вмѣсто да отслабва, се засилва — нѣма друго срѣдство. Това срѣдство е най-ефикасното, и тя прибѣгва къмъ него. Обаче стѣснението на нашия пазаръ не дойде отъ туй, че тя намали своя пласментъ презъ 1929 г. съ 250 милиона лева по сравнение съ 1928 г. Стѣснението дойде отъ туй — както изтъкнахъ въ своето първо изложение и както отъ тая трибуна г. Мишайковъ каза, но безъ да навлѣзе подробно въ тази посока, въ която азъ насочихъ разискванията при първото си изложение — стѣснението, казвамъ, дойде отъ туй, че частнитѣ банки, предупреждени по този начинъ отъ Народната банка — защото ограничението спрямо тѣхъ е било въ по-голѣмъ темпъ отъ страна на Народната банка — още повече засилиха съкращаването на кредититѣ, които тѣ отпущаха много нашироко на търговци, на индустриалци и на други, които сж се отнасяли къмъ тѣхнитѣ услуги. Защо? — Това е най-важниятъ моментъ, но и той сжщо така се пропуца, което не бива да става при едно теоритическо изложение на единъ въпросъ. — Защото съ измѣнението на закона за търговията съ чужди девизи азъ премахнахъ една частъ отъ единъ параграфъ, който даваше възможностъ на частнитѣ банки да работятъ съ пълно спокойствие въ чужди девизи. Дотогва всичкитѣ рискъ за чуждитѣ девизи носѣше само Българската народна банка, поради монопола. Народната банка каквото събере — събере; инспекторитѣ ѝ когото уловятъ — уловятъ. Мжно се залазя само онзи, който има на разположение чужди девизи за продажби, станали въ странство, освенъ въ моментъ, когато той е длѣженъ отново да употребява тия девизи въ страната. Обаче Българската народна банка, по закона за монопола за търговията съ чужди девизи, е длѣжна, при доказани реални нужди, да даде девиза на онзи, който иска. Какво е доказана реална нужда? Тукъ нѣма да влизаме въ препирня. Азъ съмъ поддържалъ, че Българската народна банка би могла да развие контролата си върху реалнитѣ нужди и по сжщество. Българската народна банка, която отъ 1924 г. на самъ практикува този монополъ, винаги е отказвала възможността си да влѣзе въ този пѣтъ и да изследва дали единъ търговецъ, който иска една девиза, когато представи доказателство, че е сключилъ една сдѣлка въ чужбина, действително е ималъ нужда да сключи тази сдѣлка или не. Тя само отпуща девизи. И частнитѣ банки бѣха сключили голѣми сдѣлки въ кредитъ въ чужди девизи, като разчитаха, че тѣ ще могатъ въ всѣки единъ моментъ да бждатъ покрити *dévisé à livrer*, въ моментъ, когато тѣ поискатъ, като представятъ оправдателнитѣ документи. Това положение се измѣни, и частнитѣ банки понасиха

риска — когато сключват или когато финансират търговски сделки в чужди дивизи, да носят и риска за тях. И естествено, от там дойде известно съкращаване на кредити, или по-добре, известно свиване на кредити за внос в кредит. Иначе казано, борбата, която поведе Българската народна банка чрез тази си политика, целеше да влияе върху вноса по единствения стопански, по единствения възможен кредитен начин — да ограничава специално вноса за дълги срокове с дългосрочни кредити на ония произведения, които индустриалният държави натрупват в други държави, и у нас, и в Румъния, и в Югославия, и в Гърция, и навсякъде, с всички средства, на комисионни начала или на каквито и да е други начала, стига да се освободят от известни стоки, като разчитат, че ще покрият загубите си от друго място и че стойността на стоките, или даже костюмата имъ стойността ще поспират от такива добри платци, каквито сж се считали досега, па вървам, че се считат и занаядът, българският търговец и индустриалци. Именно, тази борба против тия дългосрочни кредити и против това нахлуване на произведенията на чужди индустрии в нашата страна, което е против интересите на нашето индустриално производство, не можеше да бъде водена по друг начин, освен по този. Резултатът на тая борба не могат да бъдат разбрани отведнъж. Ще се усети едно състояние, но аз мога да ви кажа, че дори в индустриални държави — нѣмамъ тукъ книгата по това, вчера я бѣхъ донесълъ; тя е единъ отчетъ, който правятъ носителитъ на български ценни книжа в Лондонъ за положението у насъ — считатъ, че кризата, която настѣпи презъ м. септемврий, е една твърде остра криза за оздравяването на нашия кредитъ.

Къмъ туй трѣбва да прибавя и друго. Българската народна банка бѣше принудена да постѣпва по този начинъ с огледъ и на друго едно положение. При едно по-внимателно изучаване структурата на нейния портфейлъ по отношение на неговата ликвидностъ, тя самата дойде до убеждението, че има известни операции, които не почиватъ на реална база, има известни кредити, отпуснати срещу икономически ефекти, които създаватъ една неликвидностъ въ портфейла на банката. Портфейлътъ на банката въ 1928 г. се ликвидира за 85 дена, което не се счита, че е една голѣма ликвидностъ, каквато има въ другитъ голѣми чужди емисии институти. Въ 1929 г. ликвидниятъ срокъ е вече 80 дена. Българската народна банка прави чрезъ единъ комитетъ една анкета на своя портфейлъ, и се установи, че известна частъ отъ портфейла не отговаря на онязи условия, на които трѣбва да отговаря въобще единъ реаленъ портфейлъ. Следователно, Народната банка трѣбваше да внесе тамъ единъ редъ — да съкращава, да намалява, да унищожава тия кредити.

Къмъ туй трѣбва да прибавя, че азъ съвсемъ не съмъ съгласенъ съ това, което говори моятъ другаръ г. Мишайковъ — че несъстоятелността на братя Бѣклови е следствие на кризата и че мораториумътъ, даденъ на Софийска банка, е пакъ следствие на кризата. Не, г-да, както братя Бѣклови, така и Софийска банка не пострадаха отъ кризата. Братя Бѣклови сж имали задължения, които тѣ сж търсили да покриватъ чрезъ сконтиране на икономически полици. Въ сѣщностъ цѣлата работа на братя Бѣклови въ основата си е нещастна, защото Бѣкловъ се е свързалъ съ едно индустриално предприятие въ Габрово, което не е било здраво и което го е увлѣкло въ различни операции отъ фиктивенъ характеръ. Обаче Бѣкловъ заема на пиящата, па и въ цѣла България, ако не първото, едно отъ първитъ мѣста. Азъ зная мнението за Бѣкловъ, членъ на управителния съветъ на Българската народна банка, членъ на Търговско-индустриалната камара, членъ на управителния съветъ на Българска търговска банка. Въ частнитъ кредитни институти неговиятъ подписъ се счита като злато.

А. Раделовъ (з в): Така е — председателя бѣше и на Търговския съюзъ.

Министъръ В. Молдовъ: Когато въ м. септемврий се явява този положени, тогава, г-да, кредитътъ се разколебава не заради туй, че има криза на пазара, но защото се явява криза въ доврѣнето — всѣки частенъ банкеръ си казва: „Ами когато Бѣкловъ ме е въвелъ да му дамъ 2—3 милиона, когато той е билъ въ разколебано положение отъ 1926 г., тогава какво остава за другитъ?“ Въ сѣщото време — и ще кажа, за голѣмо съжаление, понеже това се отнася къмъ единъ човѣкъ, който действително е ималъ едно много голѣмо положение и въ когото всички сж имали безусловнo доврѣние — въ сѣщото време въ Англия става единъ голѣмъ фалитъ на нѣкой си Хатри, човѣкъ съ една грамадна къща, единъ грамаденъ животъ, грамадни

връзки, влияние и пр. Той, обаче, щомъ се явява несолвентенъ, отива на надлежното мѣсто и преди два месеца е осѣденъ на 14 години строгъ тъмниченъ затворъ.

К. Пастуховъ (с. д): (Казва нѣщо)

Министъръ В. Молдовъ: Сега, г. Пастуховъ, и въ известни наши търговски съсловия трѣбваше да се обърне внимание върху този елементъ, върху който Българската народна банка постоянно обърща внимание. Нашиятъ законъ за несъстоятелността, за мораториумитъ, процедурата по несъстоятелността трѣбва да бъдатъ обрѣзени, за да бъдатъ направени невъзможни умишленитъ фалити. Но, най-сетне, и самитъ съдилища трѣбва да разбератъ, че въ такива случаи трѣбва да действуватъ бързо и да оставятъ настрана дѣлата заради нѣкакви кражби, които сж били извършени отъ нѣкого и които може би сж вече забравени.

Г. г. народни представители! Другиятъ мораториумъ е на Софийската банка.

К. Пастуховъ (с. д): Спрямо нея защо не се взематъ мѣрки?

Министъръ В. Молдовъ: Сега прокурорътъ е сезиранъ, следователъ ще действува и т. н. Азъ съжалявамъ много за такива случаи, но така е.

Положението на Софийската банка, па и не само нейното, обърна вниманието на нашето общество върху единъ фактъ, който въ миналото, при многото изникнали банки и различни дружества презъ време на войната, бѣше позабравенъ, а именно върху несолидността въ организацията на известни банкови кредитни учреждения, които получаватъ влогове. Когато управителниятъ съветъ се явява задълженъ самъ въ единъ размѣръ по-голѣмъ отъ капитала на банката къмъ тая банка, която управлява, е, г-да, кажете, кой ще има доврѣние къмъ тая банка? И заради туй Българската народна банка отъ нѣколко месеца се занимава съ въпроса за контрола на спестяванията, за коиопроектъ за който ще бѣже внесенъ следъ 2—3 дена въ Народното събрание. Оттамъ дойде кризата на доврѣнето, оттамъ дойде тегленето на влогове и оттамъ се предизвика предприемането на други мѣрки, които Българската народна банка не закъснѣ да ги предприеме. Тѣзи мѣрки сж въ сливането на частнитъ кредитни институти; тѣзи мѣрки сж въ известни подпомагания, които тя прави, въ помощта, която бѣше дадена, за дребнитъ спестявания, на Софийската банка чрезъ държавата. Никѣде едно кредитно учреждение, което има повече влогове, не е било изоставяно, и Народната банка не е пазила своитъ сѣдства, а се е притичала на помощъ, за да спаси едно положение. И сега азъ мога да посоча ежедневни случаи, кѣдего Българската народна банка се притича съ такива помощи и уравнива, разрешава известни съмнителни случаи, подпомага главно съ целъ да спасява спестяванията на дребнитъ вложители.

Следователно, прекалено е да се говори за Българската народна банка така, както е било говорено. Напротивъ, въ тази областъ ние ще трѣбва да вземемъ подъ внимание всичко онова, което азъ ви казвамъ, и да се убедимъ, че тази криза има много по-сложни и много по-дълбоки причини; че това не е една криза, която трѣбва да се цени само отъ това становище: „Вземете бързи ефикасни мѣрки“, но вземете и мѣрки, които въ стопанско отношение нѣма да повредятъ и които нѣма да ни попрѣчатъ да забравимъ главната целъ, която азъ ви изтъкнахъ — запазване кредита на страната и запазване нашата девиза. И всѣка една дума, и всѣка една мисль, която неосторожно се произнася въ тази областъ, има своитъ пакостни послѣдствия. И затуй азъ бихъ молилъ къмъ такъвъ единъ въпросъ да се обърщаме много внимателно и много предпазливо.

Какви мѣроприятия трѣбва да бъдатъ взети срещу стопанската криза? Азъ не бихъ говорилъ за онова, което отдѣлно г. Чешмеджиевъ посочи тукъ — създаване на единъ фондъ за излащане на репарациитъ. Тая мисль е била много пѣти повдигана, нѣкой пѣтъ разисквана; имаше време, когато се казваше, че съ закона за незаконното обогатяване или съ данѣка върху печалбитъ, придобити презъ време на войната, ние ще платимъ репарациитъ. Всичко това не би могло, разбира се, сега да се поддържа. По какъвъ начинъ и какъ ние бихме могли това нѣщо да направимъ, азъ не бихъ могълъ сега, въ този моментъ, да кажа. Ще мисля за това, защото е добре да имаме единъ фондъ за изплащане на репарациитъ, но и мисльта на г. Чешмеджиевъ не бѣше много ясна, отъ какви сѣдства ще създадемъ този фондъ — дали се отнасяше само къмъ така нареченитъ виновници за народната катастрофа, или се отнасяше къмъ по-състоятелнитъ

класи на нашето общество, не мога да кажа. Въ всеки случай данъците се плащат именно от тези класи. Върху тая мърка няма да се спирамъ. Ще се спра върху друго — върху това, което се изложи много ясно от г. Чешмеджиевъ. И азъ не зная дали той е слушалъ речта на моя другаръ г. Мишайковъ, но ако бѣше я слушалъ, струва ми се, че между тяхъ не би имало голѣмо разногласие. Но и тя е една мисль, която трѣбва да има едно обяснение; трѣбва да бѣде подчертана, ясно обмислена, до нейнитѣ логически последици.

К. Пастуховъ (с. д): Много теоритически ще отидешъ.

Министъръ В. Молловъ: Не, не, само съ нѣколко думи. — Въпросътъ е за активната намѣса на държавата въ икономическия, въ стопанския животъ. Г. Мишайковъ каза друго — че държавата трѣбва да се намѣси. Вие знаете, че всички сж се намѣсвали. И ние сме се намѣсвали. И откогато ние живѣемъ въ България, държавата винаги се е намѣсвала въ стопанския животъ на страната — кога сполучливо, кога несполучливо. Напр., намѣсването на държавата въ издаването на банкнотитѣ отъ Народната банка е най-нещастното дѣло на българската държава. Азъ не разбирамъ, че намѣсата трѣбва да отиде въ тази посока. Но когато г. Мишайковъ казва, че тази политика трѣбва да бѣде повече превантивна, отколкото репресивна, азъ мисля, че той употребява две понятия, които сж отъ друга област на науката, не сж отъ стопанската наука. Азъ разбрахъ, че съ репресивното мѣроприятие, съ този терминъ, се характеризираше действието на Българската народна банка. Последната не предприе репресии спрямо никого; тя предприе тъкмо едно превантивно действие за ограничение на вноса. Че едно действие отъ държава или отъ банка може да засегне едно или друго, това не значи, че то е репресивна мѣрка. Това понятие е относително по сравнение съ целта, която се постига. И ако ние така прегледаме и преценимъ тези понятия, тогава не може да се каже, че въ намѣсата на държавата ние ще действуваме репресивно. Всички мѣрки на държавата ще бѣдатъ или отъ единъ предварителенъ характеръ, или отъ единъ, ако мога да кажа, изцѣрителенъ характеръ, когато се яви едно зло, за да може държавата да го цѣри било съ палиативни мѣрки или съ други по-ефикасни. Но принципътъ е на намѣсата. Азъ ви казвамъ, че всички сж се намѣсвали. Докъде трѣбва да отиде тази намѣса?

И тукъ ние се връщаме къмъ едни идеи, които въ срѣдата на г. Чешмеджиева сж били поддържани принципиално винаги, макаръ че тѣ се сходятъ съ едни идеи отъ много по-минало време, само че се пренасятъ въ друга област — сходятъ се съ идеитѣ на просвѣтления абсолютизъмъ.

К. Пастуховъ (с. д): Не е истина. Модерното е така.

Министъръ В. Молловъ: Азъ не казвамъ, че модерното е иначе.

К. Пастуховъ (с. д): Кажете си, че практическата политика ще опредѣли известни размѣри и че теоритически не оспорвате това.

Министъръ В. Молловъ: Чакайте. Тя се изразява въ учениятѣ срѣди на икономиститѣ чрезъ учението на така наречения катедъръ-социализъмъ.

К. Пастуховъ (с. д): Г. Молловъ! Не е катедъръ-социализъмъ. Едни го тласкатъ къмъ диктатура, а други къмъ социалната политика. Тамъ ще намѣрите разликата въ ново време, следъ войнитѣ. Вашитѣ понятия сж малко довоенни.

Министъръ В. Молловъ: А пъкъ Вашитѣ много далечъ сж отишли.

К. Пастуховъ (с. д): Има нови разбирания за ролята на държавата.

Министъръ В. Молловъ: Има, и ние ги знаемъ по-добре отъ васъ. Не се смущавайте.

К. Пастуховъ (с. д): Не ги знаете.

Министъръ В. Молловъ: Сега, докѣде трѣбва да отиде намѣсата на държавата. Азъ тукъ слагамъ единъ въпросъ: ние ще се намѣсимъ, но когато се намѣсимъ, трѣбва да се намѣсимъ по начинъ такъвъ, щото да не дойдемъ до стѣлкновеніе съ онова, което представя

стената на стопанския законъ. Стопанскиятъ законъ, по нѣкой пътъ, при всичкитѣ мѣроприятия и всичкитѣ действия, които бихте предприели съ най-силна воля, съ най-голѣма енергия и съ най-просвѣтления ви умъ, който впрочемъ се държи въ едни опредѣлени граници на една теория, можете да видите, че не ви дава резултати. Въ Франция вашитѣ другари какъ не се бориха съ така наречения...

К. Пастуховъ (с. д): Туй, което казвате, е вѣрно. Теглете граница между практиката и теорията въ областта на политиката.

Министъръ В. Молловъ: Колко време се бориха въ Франция срещу така наречената златна и сребърна стена, le mur d'argent, срещу силитѣ на златото, на спекулата, които тѣ обвиняваха, че измѣнятъ съвършено вървежа на френския общественъ животъ? Най-голѣмитѣ опити бѣха направени презъ 1926 г. И когато, при обсъждането на тия голѣми мѣроприятия, при обсъждането на данъка върху капиталитѣ, всички френски капитали поеха пътищата за странство, когато френската девиза стигна 260 франка за една английска лира стерлинга, тогава всички си превиха вратоветѣ и повикаха Поанкаре, за да намали малко всички тия теории за намѣса на държавата и да възстанови финанситѣ въ единъ другъ пътъ.

К. Пастуховъ (с. д): Финансовата политика на банкитѣ бѣше противъ единъ радикаленъ кабинетъ, и това повлия да бѣде съборенъ Еррио и да бѣде докаранъ Поанкаре.

Министъръ В. Молловъ: Не, банкитѣ накараха капиталиститѣ да избѣгатъ въ странство. Вие обсъждате въпроса отъ вашето становище, позволете и азъ да кажа моето.

К. Пастуховъ (с. д): Навредъ държавата се бори, за да упражни контролъ върху политиката на банкитѣ. Това става и въ Франция, и въ Англия.

Министъръ В. Молловъ: И азъ ви казвамъ, че държавата ще се намѣсва, но за нейната намѣса има предѣли, които вие не поставяте, а слагате въпроса за контингентирание въ връзка съ намѣсата на държавата.

К. Пастуховъ (с. д): А, не, не.

Министъръ В. Молловъ: Да, да. Този въпросъ се сложи и отъ г. Мишайковъ, и отъ г. Чешмеджиевъ. Азъ бихъ желалъ тогава да зная, какъ чрезъ държавна намѣса ще се урежда този въпросъ за контингентирание.

К. Пастуховъ (с. д): Ние не поддържаме системата на декретиране.

Министъръ В. Молловъ: Само едно искамъ да кажа, г. Пастуховъ, че когато дойдемъ да промислимъ тази намѣса на държавата до нейнитѣ логически изводи, ние ще направимъ извода, който бѣше направенъ по-рано отъ Ленинъ и който се прави сега отъ Сталинъ. Този е изводътъ — няма другъ. Защо? Защото вие ще искате сега по различни начини да контингентирате нашата индустрия — да не кажа вноса; азъ имамъ друга мисль, няма да я обсъждамъ сега, при други случаи съмъ готовъ да влѣза въ тия разисквания. И азъ въ известни случаи ще употребя тия мѣрки, напр., за откриване на тютюневи фабрики, които сж станали сжщо така много. Но азъ се питамъ: имамъ ли право азъ, държавата, да създавамъ за едни, които сж имали щастieto да бѣдатъ фабриканти нѣколко месеца или нѣколко години по-рано, единъ монополъ, или трѣбва да действувамъ по другъ начинъ, въ съгласие, може би, съ известни стопански положения? Ако азъ влѣза въ туй разискване, логически ще дойда до другото, което сж направили болшевицитѣ — вмѣсто да даваме монополъ на частни лица, ще направимъ и индустрията държавна, и търговията — вносна и износна — държавна.

Отъ лѣвицата: А, сакънъ!

Министъръ В. Молловъ: Това е логическото послѣдствие на тая идея. — И затуй азъ, който не съмъ противъ намѣсата на държавата, желая, при тая идея, да бѣдатъ посочени точно нейнитѣ предѣли. А нейнитѣ предѣли сж въ известни стопански закони, които сж намѣсата на държавата ние няма да преобърнемъ. И понеже ние няма да ги преобърнемъ, идеята за намѣсата на държавата не може да се характеризира, че трѣбвало да бѣде преван-

тивна или репресивна, или да бждела съ силна ръка, или да бждела съ страшна енергия. Тя трѣбва да се търси въ друга посока. Това е, което искахъ да кажа по този въпросъ.

Но заедно съ туй искахъ да обърна вашето внимание, че при тая намѣса на държавата ние имаме една много ясна и опредѣлена целъ. Съ нашата намѣса, при евентуалното реализиране на тая идея — защото този въпросъ много се разисква въ нашитѣ срѣди — ние бихме дошли до създаването на една нова дирекция, до възобновяването на Дирекцията за стопански грижи и обществена предвидливостъ или бихме дошли до известната купонна система, по силата на която да се издаватъ удостоверения за вносъ на опредѣлени предмети, срещу износъ на други. Извинете ме, азъ не съмъ тамъ! Азъ имамъ да запазвамъ други цели — кредита на държавата, както ви казахъ, и девизата на държавата.

И като казвамъ девизата, ще посоча едно голѣмо заблуждение на г. Радоловъ. Нека ми бжде позволено и на него да отговоря, защото той влѣзе въ едни логически упражнения, които могатъ да ставатъ на друго мѣсто, а не тукъ, въ Народното събрание. Когато въ тѣхното управление девизата започнала да пада, г. Ляпчевъ билъ казалъ — трѣбва да е казалъ — „Вашето управление е отъ такъвъ характеръ, несигурно, неспособно, и поради това девизата пада“, и, следователно, заключава г. Радоловъ, понеже девизата следъ 9 юний — когато е била издигната тѣй, че тѣ сж се замислили какъ да я свалятъ; азъ ще кажа даннитъ за туй въ това отношение — започнала да пада, сжщата несигурностъ, сжщото неспокойствие и т. н. настѣпили и въ Сговора. Е, г. Радоловъ, отнесете се къмъ единъ учебникъ по логика, за да видите неправилността на Вашия силогизъмъ!

Сега азъ ще ви кажа какъ падатъ вашитѣ девизи.

А. Радоловъ (з. в): Извинете, аргументътъ а *contratio* има смисълъ тукъ.

Министъръ В. Молловъ: Ето ви една книга, въ която нѣма да се съмнявате. (Превежда) „България трѣбваше да плати презъ 1922 г. 112.500.000 златни французки франка репарации, което — казва авторътъ на книгата „Финансовата ликвидация на войната въ България“ — тя не можеше абсолютно да плати. Най-ясниятъ резултатъ на тая криза бѣше да предизвика едно ново спадане на лева. Въ августъ месецъ 1922 г. доларътъ надмина курса 180 л. и 100 французки франка едва ли не стигнаха 1.500 л.“ — Това е въ месецъ августъ 1922 г. — „Започватъ преговори. Българското правителство прави пасивна обструкция. На 9 февруарий 1923 г. се подава една нота, тя се предава на правителството чрезъ конференцията на анбасадьоритѣ, кждето на българското правителство се поставя ултиматумъ да уреди въпроса, и българското правителство приема този ултиматумъ. Сега — казва авторътъ — този ултиматумъ намѣри българското правителство въ свършено друго разположение, отколкото 6 месеца по-рано. Недоволно отъ резултатитѣ въ конференцитѣ въ Генуа и въ Лозана, кждето то е усѣтило, че въпросътъ за репарациитѣ особено надминаваше неговата дипломатическа акция, загрижено за своята избирателна кампания, която трѣбваше да се отвори презъ пролѣтътъ, загрижено може би отъ санкциитѣ, които то предвиждаше отъ страна на конференцията на анбасадьоритѣ, защото тогава французитѣ и белгийцитѣ бѣха влѣзли въ Руръ, и искайки да осигури въ очитѣ на своитѣ съотечественици единъ голѣмъ политически успѣхъ, Стамболийски, председателътъ на Съвета, реши да уреди бързо проблемата на репарациитѣ. Той самъ взе въ своитѣ ръце и предложи на комисията да влѣзе незабавно въ преговори върху базата на залагане митницитѣ“.

На 21 мартъ се свършва този въпросъ. Ето каква е оценката:

(Превежда) „Левътъ своето най-голѣмо спадане означи на 13. II. 1923 г.“: . . .

А. Радоловъ (з. в): Тѣй е.

Министъръ В. Молловъ: Тѣй е. — . . . „доларътъ котираше 184. Шомъ въпросътъ за репарациитѣ дойде на дневенъ редъ, левътъ се повдигаше отъ започването на преговоритѣ между комисията и правителството. На 27 мартъ доларътъ струваше 132 и трѣбваше да стигне 76-5 на 20 юний 1923 г.“

А. Радоловъ (з. в): Г. министре! Ще ми позволите и азъ да цитирамъ.

Министъръ В. Молловъ: Нѣма защо да Ви позволявамъ, защото когато Вие говорѣхте, азъ не Ви пресичахъ.

— Цѣлата Ваша теория за девизитѣ се очертава така отъ единъ човѣкъ, който е провѣрилъ своитѣ данни.

А. Радоловъ (з. в): Вземете и разгърнете „Държавенъ вестникъ“ и Вие ще видите какво е било валутното положение на България презъ онова време. Вѣрно е, че презъ м. м. юний и августъ, както казвате Вие, 1.500 български лева сж стрували 100 швейцарски франка.

Отъ сговориститѣ: Не швейцарски франка, а французки франка!

А. Радоловъ (з. в): Обаче презъ м. октомврий 100 швейцарски франка сж стрували 2.980 български лева; на 9 октомврий сж стрували — 2.900; на 20 октомврий сж стрували 2.750; . . .

Министъръ В. Молловъ: Не четете тия данни. Следъ 20 юний спадатъ.

А. Радоловъ (з. в): . . . на 30 октомврий — 2.700; на 30 ноемврий — 2.520; на 15 декемврий — 2.475; на 30 декемврий — 2.725; . . .

Министъръ В. Молловъ: Колкото повече цифри четешъ, толкова по-малко ги разбирашъ. Това е всичката работа!

А. Радоловъ (з. в): . . . следъ това на 31 май — 1.720; а на 5 юний — 1.655 л. Ето, така е вървѣло спадането. Недейте заблуждава и недейте се ползува отъ нѣкакво си френско съчинение. Вземете „Държавенъ вестникъ“ и ще установите това положение. (Възражения отъ сговориститѣ) И ако фактически Вие се позовавате на онова, което министъръ-председателътъ г. Ляпчевъ е казалъ навремето срещу насъ, тогава *per argumentum a contratio* Вие ще извадите и за васъ сжщото заключение, че вследствие на неспокойствието въ страната и несигурността нито за живота, нито за имота, вие изпаднахте въ положението да суспендирате борсата и да въведете монопола на камбиото чрезъ Народната банка. Ето, това е фактическото положение. (Силни възражения отъ сговориститѣ и тропане по банкитѣ)

Министъръ В. Молловъ: Всичкото това е безподобна диверсия и нищо повече.

А. Радоловъ (з. в): Извинете.

Министъръ В. Молловъ: Девизитѣ не сж падали, освенъ тѣй, както азъ ви казахъ. Най-много сж падали въ вашия режимъ, защото не искахте да уредите известни задължения; като ги уредихте, взеха да се качватъ. Когато се усъмниха въ нашето финансово положение, пакъ взеха да спадатъ; като се уреди то, пакъ взеха да се качватъ, и въ м. декемврий се стабилизираха.

А. Радоловъ (з. в): Не е така, г. министре.

Министъръ В. Молловъ: Така е. Ти не разбирашъ тая работа! (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

А. Радоловъ (з. в): Моля Ви се!

С. Мошановъ (д. сг): Стига, бе! По отдѣлнитѣ бюджети ще вземете думата

Министъръ В. Молловъ: Най-сетне стига, моля Ви се — недейте ме прекъсва! Какво е това! Когато Вие говорѣхте, макаръ че не можехъ да внимавамъ, презъ цѣлото време Ви слушахъ. Дадохъ Ви даже възможностъ да продължите, а Вие сега се отнасяте — не знамъ какъ да кажа. Отнасяйте се съ приличие. Седнете си сега.

А. Радоловъ (з. в): Азъ бѣхъ предизвиканъ и затуй Ви отговорихъ.

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни)

Министъръ В. Молловъ: Оставете ме сега да говоря.

Г. г. народни представители! Предложи се една голѣма стопанска програма, която да бжде осъществена чрезъ голѣми жертви, чрезъ неудовлетворение на културни нужди, чрезъ спиране на известни индустрии, чрезъ ограничаване, контингентирате на вноса, чрезъ покровителство на земледѣлието. Казахъ, че контингентирането на вноса е една много мъчна задача. Въ сжщностъ цѣлата програма се върти тамъ: да покровителствуваме индустрията и земледѣлието, да употребимъ всички срѣдства за тая целъ, като

определим път, въ който ще вървим. Ние имаме нужда и от земледелие, и от индустрия. Земледелието е основната индустрия на нашата страна. И за покровителстване на индустрията, и за покровителстване на земледелието сме отделяли средства. Дали ние ще можем да определим точно кое трябва да бъде предприето като първо, кое като второ, кое като трето, какъв е нашият иригационен план, какъв е нашият залесителен план, какъв е нашият план за замърсяване на земеделските култури — това е друг въпрос, който ние да обсъждаме.

Несъмнено е, че държавата трябва да има стопанска програма, но няма ли я? Не сме ли я разисквали нееднократно, не сме ли се обяснявали пред Народното събрание, не е ли била подлагана на критики съ всички сведения и съ всички данни тая стопанска програма? Всичките стопански въпроси са били разисквани. Но аз пак казвам: за всички тези цели ние имаме нужда от средства. Това е важно. Аз пак заставам на становището на един техник министър — от мене се искат средства и аз трябва да ги дам, съкровището трябва да ги има въ наличност, за да ги използва. Мога ли да добия средства чрез увеличение на данъци? Всички казвате не, и аз също тъй казвам не. Аз намалявам данъците. По какъв начин мога да добия средства? Чрез икономии. Всички сме съгласни, че трябва да правим икономии, но можем ли да не удовлетвори всички културни нужди на страната? Г. Мишайков казва да не ги удовлетворяваме всички, да посремъ постройката на нови железници, да закрием известни просветни и културни институти. Нямам нищо против, ...

Д. Каранешев (д): Не е тъй лесно.

Министър В. Моллов: ... но трябва да вземем общо решение, трябва да направим това по общо съгласие.

Вносът е ограничен. Въ своето изложение аз ви казах, че има възможност и напредъ да се действува въ тая област, но най-сигурното ограничение е кредитното ограничение, за да не могат да се увличат хората. И то е предприето.

Следва да имаме една стопанска програма за покровителстване на нашето национално производство, главно на нашето земледелие. Има ли нужда, обаче, за съставянето на тая стопанска програма да създаваме нов стопански институт? Който мисли за ограничаване, започва най-напредъ от себе си. Нито институтът за селото, нито пък стопанският съвет, за който много пъти се е говорило, могат да бъдат създадени без средства.

За стопанския съвет специално има да кажа следното. Аз притежавам проект за стопански съвет, който е внесен въ Англия. Той замества една комисия, която биде създадена тамъ за разрешаване на един почти неразрешим въпрос — безработицата. Трудовото правителство от една година се мъчи чрез един специален министър да намали безработицата, но не може да намври средства, не може да намври начинъ, а засилва само бюджетните разходи, за да дава на безработните известни помощи. Загуй се създава един съвет, но не такъв, както тукъ се каза. Това е един съвет, който ще има за пръв задача да съветва правителството по всички икономически въпроси, а не неговите решения да имат задължителен характер. Въ него влиза първият министър, държавният канцлер на съкровището, министърът на финансите, министърът на търговията, индустрията, земледелието, риболовството и други министри, които първият министър намври за целесъобразно да вика от време на време, и известен брой лица, чийто изборъ се предоставя на първия министър, които имат специални познания и доказана опитност по икономическите въпроси. Но веднага са вписани въ английския бюджетъ 6.600.000 английски лири за този съвет — само за канцеларски персонал. Аз не съм против идеята за стопански съвет. От търговско-индустриалните камари и от специалисти съвети са искани. Но аз не мога да се съглася с идеята да се образува въ съдбата на Министерския съвет един съвет от 5—6 души министри, които да имат право по стопански въпроси да взимат задължителни решения, защото съмтамъ, че това не е съгласно съ нашия основен законъ, който не предвижда на Министерския съвет да се налагат решения, взети от 3—4—5 души министри. Стопански съвет трябва да има и ще има.

К. Николов (д. сг): Въ 1923 г. имаше стопански съвет, който се закри въ 1924 г. и го замести главното комисар-

ство. Г. Мишайковъ и г. Петровичъ бяха членове на този съветъ. Азъ поехъ архивата.

Министър В. Моллов: Г. г. народни представители! Много се е говорило по този съветъ и, ако е работа да се намври единъ отдушникъ и ако имаме средства, азъ ще го създамъ въ скромна форма. Народната банка го има — тя прави финансови проучвания.

Р. Василев (д. сг): Всъко министерство има стопански съветъ.

Министър В. Моллов: Стопански съветъ азъ ще създамъ и при Министерството на финансите въ скромна форма и ще викамъ тамъ всички специалисти, ще викамъ нашите академици-икономисти и други хора, които се занимаватъ съ стопански въпроси.

Т. Стоилков (д. сг): Ако е безплатно, няма да дойдатъ.

Министър В. Моллов: Понеже това е една обществена служба, съмтамъ, че тя трябва да бъде безплатна.

Т. Стоилков (д. сг): Няма да дойдатъ.

Министър В. Моллов: Като няма да дойдатъ, ще докажемъ, че не можемъ да служимъ безплатно на държавата. Прочее, стопанска програма трябва да има. Трябва да има една по-голяма стопанска програма, може би за 100 години, за залесяване, иригация и други големи мероприятия, които искатъ крупни средства, каквито сега ние нямаме. Но същевременно трябва да има и една по-малка стопанска програма, която да се определя въ всяка година при приемането на бюджета. Азъ съмъ противникъ само на едно: на създаване на нови институти, които ще искатъ средства и ползата отъ които азъ не знамъ каква ще бъде.

Съ туй, г. г. народни представители, азъ привършвамъ бележките, които искахъ да направя по критиките, които се направиха на моето изложение.

Но ще се спра на още единъ въпросъ, съ който привършвахъ всички оратори и който азъ бихъ искалъ да се третира безъ особена страсть и безъ особено възбуждение — това е въпросътъ за смъната на правителството. Повикътъ на всички оратори, съ изключение на г. Чешмеджиев, който беше малко по-умъренъ, беше: „Вие сте отживели!“ Едно време г. Драгиев беше казалъ на г. Малиновъ отъ тая трибуна: „Вие сте смъртникъ“. Всички сега повтарятъ една и съща фраза: „идете си“, а могатъ добър другаръ г. Мушановъ даже се е въоръжилъ съ такава сила, че иска да ни изтика отъ управлението. (Веселостъ всрѣдъ сговористите)

Н. Мушановъ (д): Не да ви изтикаме, а да ви свалимъ.

Министър В. Моллов: Ще ни накарате да си отидемъ.

Т. Христовъ (д. сг): (Къмъ Н. Мушановъ) Вие казахте: „Ако не паднете, ние ще ви изтикаме“.

Н. Мушановъ (д): Ще ви свалимъ, а не ще ви изтикаме.

Министър В. Моллов: Цѣлата аргументация е: „Защо вие държите на властта?“ Ако е въпросъ за лично разположение, за лични наклонности, за едно спокойствие и по-други занятия, отколкото тези, които ние имаме, съ тежките отговорности, които носимъ, въпросътъ най-леко би се разрешилъ. Демократическиятъ сговоръ не иска на всяка цена да стои на власт и ние не повтаряме думите, които покойниятъ Стамболийски често пъти казваше, че той ще стои 20 години на власт, или не знамъ колко десетилетия ще стои на власт.

Отъ сговористите: 40 години!

Министър В. Моллов: Ние стоимъ на власт не отъ занимаване, не отъ желание да стоимъ на власт на всяка цена противъ убеждението на опозицията, която казва, че представлявала цѣлия народъ. Ние се задоволяваме съ по-скромна преценка, съ преценката, която ни даватъ изборитъ, която ни дава болшинството. Азъ, като демократъ, ще поддържамъ винаги началото, че колчемъ има болшинство въ едно Народно събрание, това болшинство трябва да дойде до своята естествена смърт. Има определенъ срокъ въ нашия основенъ законъ за мандата на Камарата, който срокъ по нашата конституция може да бъде съкратенъ възъ основа на една преценка, която може да даде държавниятъ глава като факторъ въ управлението на на-

шата държава. От парламентарно становище нито сме мислили, че можем да съветваме нѣкого да върви въ този път, нито сме мислили, че можем да водим една партия и едно управление въ този път. Болшинството е на мѣстото си. То не се чувствува изхабено, както мислят други, че се е изхабило. Това е единъ въпросъ на самочувствие. Експлоатиратъ се различията между известни части на болшинството, на управляващата партия. Е добре, но това е единъ процесъ, който въ опозиционнитѣ срѣди се повтаря хронически отъ време на време; или сливане, или разливане, или разливане преди сливане, или създаване на известни комбинации за нова властъ ту съ по-крайната лѣвица, ту съ по-умѣрената, ту съ почтени, ту съ непочтени. Това сѣдни нормални явления на единъ партиентъ, на единъ политически животъ, които, ако ставатъ въ срѣдата на спозицията, защо да не сѣм допустими и въ срѣдата на управляващата партия и защо да се твърди, че това било признакъ на разлагане? Самочувствието на болшинството е добро, сърдцето му е здраво, пулсътъ му функционира отлично. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ. Оживление всрѣдъ лѣвицата) Понеже г. Мушановъ иска да ни накара да напустнемъ властѣта — на добъръ му часъ да си опита силитѣ! Но вѣрвамъ, нѣма да успѣе. На Сговора е сѣдено пакъ да продължи да управлява. Ако вникнемъ въ този въпросъ добре, ще видимъ, че голѣмата причина да продължи Сговорътъ да управлява, лежи въ едно обстоятелство, . . .

И. п. Янчевъ (з. в): Аферимъ се казва на това!

Министъръ В. Молловъ: . . . въ едно съображение — че вие, които се обажда, сте забравили вашитѣ грѣхове, забравяте кѣде бѣше България въ 1922 г., забравяте това, което и г. Мушановъ е забравилъ — катастрофата, въ която тикнахте България. Вие искате да върнете нашето отечество пакъ тамъ — това нѣма да ви позволимъ. (Браво! Бурни и продължителни ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Н. Мушановъ (д): Стопанската криза се разреши!

Председателствуващъ А. Христовъ: Които приематъ на първо четене законопроекта за бюджета на държавата за финансовата 1930/31 г., моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Н. Мушановъ (д): 68 души гласуватъ.

Н. Кемилевъ (д. сг): Колко казвате, че гласуватъ?

Н. Мушановъ (д): Вие по-добре отъ мене знаете колко сте тукъ.

П. Анастасовъ (с. д): Нека се отбележи, че липсва Цанковата група.

Председателствуващъ А. Христовъ: Ще опредѣлимъ дневния редъ за утрешното заседание, което ще почне въ 3 часа следъ обѣдъ.

Председателството предлага следния дневенъ редъ:

Трето четене законопроектитѣ:

1. За разрешаване временни кредити за посрѣщане нуждитѣ на държавата и фондоветѣ презъ м. м. априлъ и май отъ 1930/31 ф. г.
2. За купуване отъ държавата зданието на Мария Г. Бѣлчева и др., въ гр. Пловдивъ, за нуждитѣ на Учителския институтъ въ сѣщия градъ.
3. Второ четене законопроекта за бюджета на държавата за 1930/31 ф. г. (Бюджетопроектитѣ на Върховно правителство и на Министерствата на войната и финанситѣ).

Първо четене законопроектитѣ:

4. За изваждане отъ обращение алуминиевитѣ монети отъ по 1 и 2 лева, насѣчени презъ 1923 г.
5. За данѣчни облекчения на акционернитѣ, командитно-акционернитѣ банки и др.
6. За измѣнение на т. 5 на чл. 88 отъ закона за градскитѣ общини и на чл. 67 отъ закона за селскитѣ общини.
7. За измѣнение и допълнение на закона за подпомагане пострадалитѣ отъ обществени бедствия.
8. За търговия съ сурови, неманипулирани тютюни.

Второ четене законопроектитѣ:

9. За одобрение произведения съгласно чл. 61 отъ закона за минитѣ търгъ за отдаване експлоатацията на държавната каменовжглена концесия „Крумъ“ и пр.
10. За откупуване недвижимия имотъ, собственостъ на М. Теневъ, находящъ се въ землището на с. Банки, Софийско, за нуждитѣ на държавната минерална баня и курортъ при сѣщото село.
11. За уреждане собственостѣта и залога на движимости — машини и транспортъ отъ значителна стойностъ.
12. Докладъ на прошетарната комисия.
13. Първо четене законопроекта за допълнение на закона за адвокатитѣ съ новъ дѣлъ III.

Които приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 21 м. 10 м.)

Подпредседатели: { **А. ХРИСТОВЪ**
В. ДИМЧЕВЪ

Секретаръ: **ИВ. Д. МИХАЙЛОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

Стр.

Стр.

Отпуски, разрешени на народните представители: Георги Драгневъ, д-ръ Никола Чирпанлиевъ, Боню Колевъ, Кръстю Марковъ, Желю Тончевъ, Ради Василевъ, Христо Баевъ, Мито Аврамчовъ, д-ръ Димо Желъзовъ, Иванъ Христовъ, Добри Даневъ Манасиевъ, Иванъ Бомбовъ, Еминъ Агушевъ и Савчо Ивановъ 1373

Питане отъ народния представител Стоянъ Омарчевски къмъ министра на вътрешните работи и народното здраве — защо полицейскиятъ органи въ селата на Видинската околия съставили много актове за боклуци и торове въ дворовете на жителитъ имъ, като нарушители на закона за народното здраве. (Съобщение) 1373

Законопроекти:

1. за измѣнение на чл. 1 отъ закона за постройката на главенъ колекторъ на Софийската жельзнопътна гара и други части на канализационната мрежа въ страната. (Съобщение) 1373

2. за купуване отъ държавата зданието съ дворно мѣсто, собственост на Мария Г. Бѣлчева, по мѣжъ Вайранкъ, Ивана Г. Бѣлчева, по мѣжъ Манчева, и Екатерина Г. Бѣлчева, нахояще се въ гр. Пловдивъ, на улици: „Хр. Г. Дановъ“ и „Гимназиална“, за нуждитъ на Учителския институтъ въ гр. Пловдивъ. (Второ четене — приемане) 1373

3. за разрешаване временни кредити за посрѣщане нуждитъ на държавата и на фондовете презъ месецитъ априлъ и май отъ 1930/1931 финансово година. (Първо и второ четене — приемане) 1374, 1375

4. за бюджета на държавата за 1930/1931 финансово година. (Първо четене — продължение разискванията и приемане) 1375

Народно събрание — заседания. Реши се да има извънредни заседания на 12 и 14 априлъ т. г. 1393

Дневенъ редъ за следващото заседание 1399